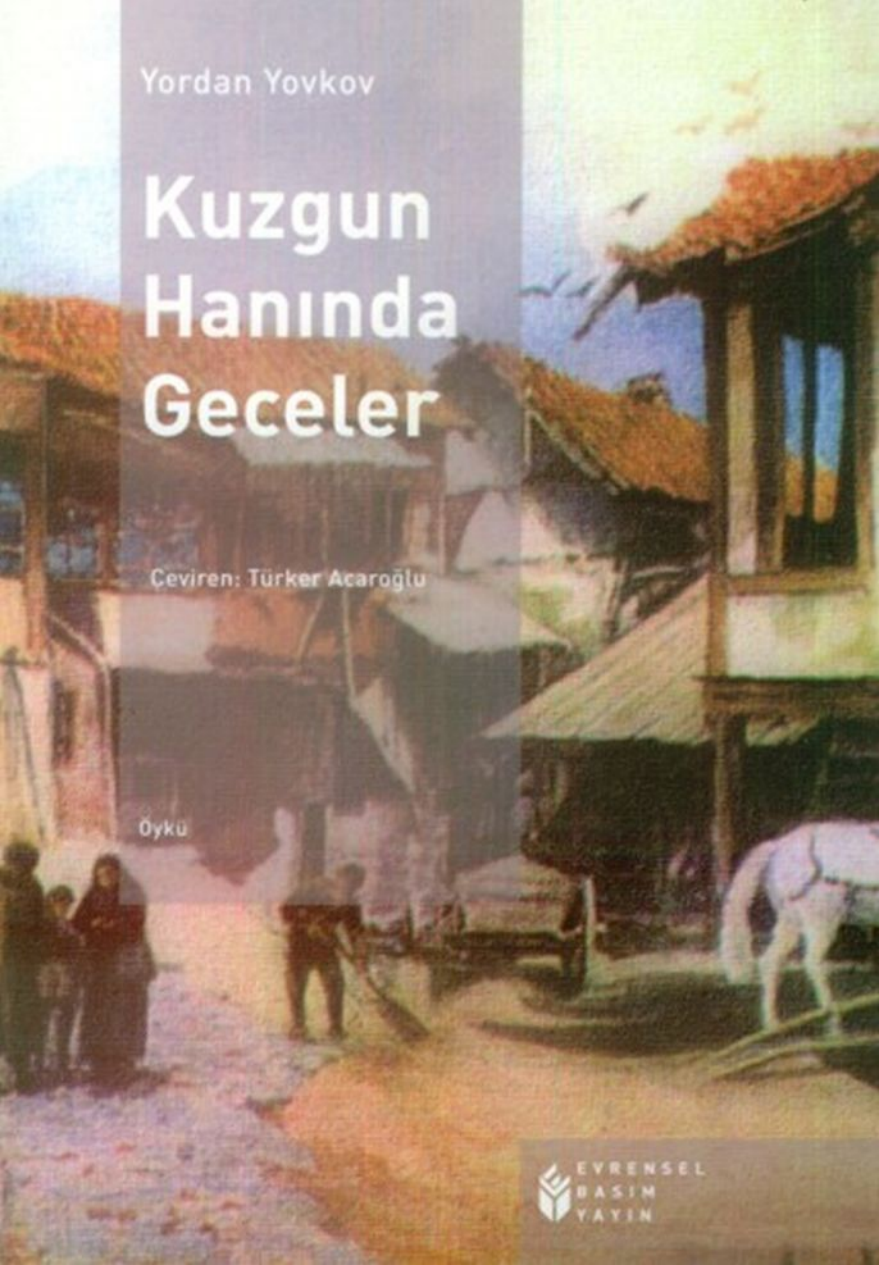
Yordan Yovkov

Kuzgun Hanında Geceler

Çeviren: Türker Acaroğlu

Öykü

EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Yordan Yovkov

KUZGUN HANINDA GECELER

Bulgarca aslından çeviren:
M. Türker Acaroğlu

Öykü

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **590**
Kuzgun Hanında Geceler: Yordan Yovkov

Çeviren: **M. Türker Acaroğlu**
Genel Kapak Tasarım: **Savaş Çekiç**
Kapak Uygulama: **Devrim Koçlan**

ISBN 978-605-331-138-6
© Evrensel Basım Yayın **2014** - Sertifika No: **11015**

Birinci Basım **Temmuz 2014** • İstanbul

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cd. Altay Sok. No: 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No: 12142
T: 0212 452 23 02 - www.ezgimatbaa.net

KUZGUN HANINDA GECELER

İÇİNDEKİLER

KUZGUN HANINDA GECELER: UYUKLAYAN KALMUK 9
BABA İLE OĞUL 25
ÖZEL ÖĞRETMEN 33
DÜŞMANLAR 51
BİR TORBA BARUT 59
KARŞILAŞMA 71
BİR AVUÇ KÜL 79
İKİ DÜŞMAN 85
GÖMÜ 91
İĞFAL 97
İVAN BELİN'İN GÜNAHI YA DA DİŞİ BOZKURT 103
BİR GÜZ GÜNÜ 115

KUZGUN HANINDA GECELER: UYUKLAYAN KALMUK

Kuzgun[1] köyündeki Sarandoviça'nın hanı yalnız bir dörtyol ağzında değil, pek çok yolun kesiştiği bir noktada bulunuyordu. Güzün kervanlar birbiri ardınca Balçık[2] iskelesine ve Çatallar[3] köyündeki değirmenlere doğru yola çıkınca, Kuzgun'daki Sarandoviça'nın hanından başka konaklayacakları yer yoktu. O zaman burada neşeli günler başlardı. Dışarıda her vakit hayvanları koşumdan çıkarılmış arabaların yanı başında acıkmış atların çullar altında uyukladıkları görülebilirdi. Handa ise gaydalar çalar, yüksek sesle bağırıp çağırmalar işitilir, zaman zaman da döşeme gürlemeye başlar, gençlerin horon oyunlarından çökecek gibi olurdu. İnsan içeri girince, yerden tavana dek, sigaralardan çıkan mavi dumanların yüzdüğünü görürdü. Bu arada kalpaklar, ters çevrilmiş gocuklar, palabıyıklar, güneşten ve rüzgârdan yanık yüzler görülürdü. Hepsi yüksek sesle konuşur, oturanlar varsa da çoğu

1 Kuzgun ya da Kuzgunluk: Güney Dobruca'da, Bulgaristan'ın Silistre iline bağlı Türk köyü; nüfusu 105 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1906 yılında adı Bulgarcaya çevrildi: Antimovo oldu. 1985 yılında Hezar-grad (Razgrad) iline bağlandıysa da daha sonra yine eski statüsüne döndü.

2 Balçık: Hacıoğlu pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk kasabası, nüfusu 16.000 (1979), 12.752 (1985), çoğunluğu Türk'tür. Karadeniz'de liman. Halkı ticaret ve balıkçılıkla geçinir. Kuzey doğusunda tuz çıkarılan Tuzla Gölü vardır. Osmanlı Türkleri burayı fethedince, egemeni olan Balık'ın adından Balçık dediler. Ortaçağlarda adı Karvuna idi. Türk göçleri yüzünden nüfusu azaldı.

3 Çatallar: Şumnu ilinin Eski-İstanbulluk (Preslav) ilçesine bağlı Türk köyü; nüfusu 568 (1985), çoğunluğu Türk'tür. İlk Bulgar Türk hanlarından Omurtag Han döneminden kalma büyük bir mermer sütunla ünlüdür. 1905 yılında bulunan bu sütun, şimdi Sofya Ulusal Müzesi'nde sergilenir. 1899 yılında adı –güya– Bulgarcaya çevrildi; oysa Kurum Han adı da Türkçe'dir. Halk ağzında söylenişleri: Çatalı, Çatalar.

ayakta durur, bir elinde bir kadeh şarap, ötekinde bir kamçı vardır, sanki her zaman çıkıp gitmeye hazırdır.

Tezgâh ardında ise pişen sucukların is ve dumanları arasında Sarandoviça ayakta dururdu. Endamlı, erkeksi, ilerlemiş yaşma karşın başörtüsünü saran saçları, sıvanmış kollarıyla güzel bir kadındı. Kadehlere şarap doldurur, kahvaltı hazırlar, uşaklara emirler verir, bunca işi arasında yine de uzaktan söylenen bir şakaya dönüp cevap vermek, gereken yerde gülümsemek, konuklarını hoş bir sözle karşılayıp uğurlamak için vakit bulurdu.

Tezgâhın köşesinde, bütün bu gürültü-patırtıya yabancı, bir masaya eğilmiş ya da başını arkaya atmış, bu yüzden ak sakalı havaya dikilmiş olan Kalmuk[1] uyuklardı...

Ben Kuzgun hanını böyle bellemiştim. Güzün son günlerine dek, havalar güzel, yollar kuru olduğu sürece, han tıklım tıklım insanla dolar, eğlenceler durmaksızın sürüp giderdi. Eski şarap tükenir, Eski İstanbul[2] şarapçılarının arabaları gelmeye başlardı; bunlar fazla köpürmemiş şarapla dolu, kuru sazdan yapılmış delikleri ve başlıklarıyla kocaman şarap fıçıları getirirdi.

İşte Geno Baba ile bizim için en hoş, en lâtif zamanlardı bunlar. Dostluğumuz ve anılarımız, en fazla onunla ve Kuzgun hanıyla ilgiliydi.

Geno Baba yaklaşık yetmiş yaşlarında bir adamdı, ama büyük yaş ayrımına karşın yakın dostlardık. Ayrıca, onun ve benim evdeki

1 Kalmuk: Bulgarcada kullanılan Türkçe bir takma ad: "Kısa boylu, şişman, gevşek ya da pis kimse" anlamına gelir. Kalmuk soyundan anlamı da vardır. Ayrıca, Bulgarcada Kalmukov ve Kalmuşki soyadları da kullanılır. Giresun'un Kayadibi köyünde kalmuk: "Göz kapağı" anlamına gelirken, Düzce'de kalmuklaşmak: "Konuğun bıktıracak denli uzun oturması" anlamını taşır. Rusya Federasyonu'na bağlı Kalmuk Özerk Cumhuriyeti'nin 600.000 kişilik halkı Türk kökenlidir, Türk dilinin bir ağzını konuşur.

2 Eski-İstanbul, Eski-İstanbulluk ya da İslâm-bol: Şumnu iline bağlı ilçe merkezi; nüfusu 10.805 (1985). Büyük-kamçı ırmağı vadisinde kurulmuştur. Çiftçi kasabasıdır. İlk Bulgar Türklerinin başkenti Preslav'ın yıkıntıları buraya yakın olduğu için adı Veliki-Preslav olmuştur. Türkler buraya bugün bile Eski-İstanbulluk der. Kentin bir başka Türkçe adı da Eski-han-çolak'tır. Osmanlı döneminde her iki adı da kullanılırdı. 1883'te köy iken, kasaba oldu. Bizanslı yazarlara göre, buranın o dönemdeki adı: Yoanu-polis.

durumumuz hep aynı idi. O da, ben de, denilebilir ki, bir yere dek "lüzumsuz adam" sayılırdık. Bazen harmanda çalışmayı denemiştim, ama bu iş elimden gelmediği için dayanamadım. Güneşin serptiği sıcağa ya da yaba ve tırmığın ellerde oluşturduğu kabarcıklara aldırmayanların şaka ve alaylarından kaçarak kitaplarıma sığınıyor, onlardan da bıkkınlık geldiğinde Aleksi'nin kahvehanesine gidip akasyaların gölgesinde oturuyordum.

Burada daha önce gelen ya Geno Baba'yı bulur ya da az sonra o gelip beni bulurdu. Her vakit öfkeli gelir, az önce oğullarıyla kavga etmiştir, onu dinlemediklerini söylerdi. Gerçekte ise, artık yaşlı-başlı adam olan oğulları, geniş omuzlu devler, işleri ne denli ağır olursa olsun ona o denli hırsla sarılırlar, istemediklerinden değil, artık ihtiyarı dinlemeye gerek kalmadığını düşünürlerdi.

Geno Baba hiçbir şeyden hoşlanmazdı. İşin başka türlü yapılmasında ısrar eder, ama herkesin bildiğini okuduğunu görünce de yalnızca bıyık altından güler, hiddetten köpürür, gözleri önünde olan şey için adamı şiddetle azarlar, harmanı bırakıp yanıma gelir, akasyaların gölgesinde otururdu. "Dünya garip oldu!" der, hâlâ heyecanlıdır, teneke kutudan enfiye çekerek: "Sen bir türlü söylersin, o başka türlü!" diye konuşur. Ben onun bu sızlanmalarını sabırla dinler, her şey için ona hak verir, enfiyeden, bir de benim bu dostane sözlerimden Geno Baba bir parça rahatlardı. O zaman günlük işleri bir yana bırakıp büyük davalardan, politikadan, dünya olaylarından söz etmeye başlardık. Geno Baba Daimî Takvim'i okuduğundan, kimi kez burçlardan, ünlü Kazamiya'nm kehanetlerinden söz ederdik.

Ancak iskeleye gitme vakti gelmişti; onun için akasyaların gölgesi ve yıldız falcılığı artık bizi tatmin etmez olmuştu. Yüklü ilk arabaların Balçık yoluna çıkmış olduğunu görünce, geç kalmış turna kuşları gibi, korkunç bir sabırsızlık ve üzüntüye kapılırdık. Yollarda avarelik etmek bizi çekiyordu, daha fazla duramazdık. Çünkü ne de olsa Geno Baba ile biz büsbütün "lüzumsuz adamlar" değildik. Kimi işlerden cayıp yapamasak da, tam anlamıyla bize göre bir iş vardı: Balçık iskelesine gitmek. Bu zaman artık gelmişti, onunla birlikte bizim sıramız da. Akasya gölgeleri altındaki karşılaşmalarımızın son iki-üç

gününde, hiçbir burçtan söz etmediğimiz gibi, Kazamiya adını da hiç anmadık. Yalnızca gelecek yolculuğumuzu konuşur, hareket gün ve saatini belirler, en ufak ayrıntıları bile göz ardı etmezdik. Bununla birlikte, daha önceki yolculuklarımızı anımsar, çoğunlukla Kuzgun hanından söz ederdik.

Sonunda belirlenen gün geldi, biz de yola çıktık. Arabalar "cebe" denilen keçi kılından yapılmış çuvallara tıklım tıklım doldurulmuş buğdayla yüklü, ardımıza birer saman çuvalı konulmuş, dizginleri elimize aldık; besili ve çevik atlar yola düzüldü; ağır yüklü arabalar sarsılmıyor, tekerlekler hafifçe kımıldıyor, ama takırdamıyordu.

Gün batınca yola çıkmıştık. Geceleyin gideceğimiz yol uzundu; sabahın erken saatinde iskelede olmak, o gün geri dönmek istiyorduk. Kervan halinde giderken yolda dar bir geçide rastladık, Geno Baba ile inip sohbet ettik. Sonra yine yola revan olduk. Hava kararmaya başlamıştı. Tarlalardaki anızlar ve mısırlar alacakaranlığa gömülüyor, ne insan, ne de hayvan görünüyor, yalnız nadasa bırakılmış herhangi bir tarla üstünde koca bir kartalın durağan silueti gözüküyordu.

Uzun süre yol aldık, herkes arabasında duruyor, konuşmuyordu. Birbirimizi görmüyorduk. Çevrede de hiçbir şey görünmüyordu, karanlık basmıştı. Ova dolayımızda kara bir daire çizmişti, üstündeki gökyüzünü yıldızlar aydınlatıyordu. Gece yarısına doğru, atları ve bizi uyku bastırınca, birdenbire hep bakışlarımızı çeken yıldızların altındaki bir düzlükte tanıdık ağaçların çizgisini gördük: Büyük kara yuvarlakların altında evler hafifçe ağarıyordu. Az sonra karanlıkta ışıklı pencerelerle genişçe açılmış kapılar parladı, bunlardan çıkan ışık demetleri meydanı yaladı. Bu, Kuzgun hanıydı. Durup atları salıverdik, atlar arpa samanını yemeye başladı. Adımlarımızı hana doğru çevirince, Sarandoviça'nın sesini duyduk. Karanlık ova ve yıldızlar sanki bizden uzaklaşıyor, ansızın gönlümüze dinlencenin tatlılığı yerleşiyordu.

Işığa alışık olmadığımızdan, Geno Baba ile eşikte durup meyhaneyi gözden geçirdik. Bu kez tenha idi. Bizi görünce Sarandoviça tezgâhtan gözlerini dikip Geno Baba'yı ve beni selâmladı. Hemen yine işine koyuldu, az sonra, Geno Baba ile birlikte alçacık bir masa

başına oturunca, tezgâhtan çıkıp meyhanenin ortasında durdu, kolları sıvalı ellerini beline dayayarak, isteyince yüzünde hemen beliriveren gülümsemeyle seslendi:

– E, Geno Baba! dedi. Şimdi artık herkesin önünde söyleyebilirim: Bildin! Bu yılın bereketli olacağını önceden söylemiştin ya, al sana, işte oldu, sözün gerçekleşti. Böyle bereket az görülmüştür. Ama bunu nasıl bildin, onu söyle bana!

Geno Baba, övgüden bir parça gururlanıp enfiye çekerek:

– Emareler vardı! dedi. Alâmetler görünüyordu. Doğa verir bu işaretleri. Yeter ki, insan onları görüp sezmeli, anlamalı.

– Ben bir şey görmüş değilim. Nasıl alâmetler bunlar?

– Spas yortusunda yağan şiddetli yağmurlar, nedir? Öyle yağmurlar ki, çobanlar anlatırdı: Sözde bir gece bulutlardan düşen ateşli bir ejder görmüşler! Ama, hadi bunu bir yana bırakalım, ejder olabilir mi, şimşek olabilir mi? Ya ertesi gün ortaya çıkan küçük kuşlara ne demeli? Bulutlarda, bulutlar üstünde, gökyüzü kapkara olmuştu. Hep o yana, güneşin doğduğu yana doğru uçuşuyorlardı...

Sarandoviça, anımsar gibi olarak, alçak sesle:

– Gerçekten öyle, diyordu. O kuşları bizler de görmüştük. E, ne var bunda, kuş kuştur.

Geno Baba üzüntü veren bir gülümsemeyle, enfiyesini arayarak:

– Sarandoviça, dedi, sana ne söyleyeceğimi dinler misin? Ahmak bir kadın değilsin, ama burç nedir bilmediğin gibi, Kazamiya'nm ne dediğini de hiç duymamışsın. Kuş kuştur, diyorsun. Ama öyle değil o!

Geno Baba, hemen hemen öfkelendi, aksırdı, sonra sözünü sürdürdü.

– Bu kuşlar neydi, ne kadardı? Gökyüzü kararmıştı. Her gün gördüğümüz kuşlara benzemiyorlardı. Senden de, benden de daha bilgili biri demiş ki: Bu kuşlar denizaşırı ülkelerden, dünyanın sonu olan adalardan geliyor. Bu kuşlar orada yaşarmış. Onları gören yok, ulaşan yok, ama havalanıp uçmaya başladılar mı, bilesin ki, bereket bol olacak, ama savaş da olacak...

Her zamanki gibi, tezgâhın köşesinde uyuklayan, kapalı göz kapaklarını güçlükle açan Kalmuk söze karıştı.

– Dostum Geno, dedi, bana gücenmeyin, ama diyesim o ki, boş lâflar bunlar. İleride ne olacağını bir kuş nereden bilsin? Bereket var, doğru, ama savaş? Savaş yok. Savaş olduğunu ben duymuş değilim!

Geno Baba hemen enfiyeye el uzattı, bu da kızdığını gösteren bir belirtiydi. Sustu, görünüşü sakindi, sanki yanıt vererek Kalmuk'u onurlandırmak istemiyordu, ama az sonra konuştu:

– Kalmuk! Kalmuk! Uyukladığın o köşe yalnızca kök salmaya yarar. Bir ağaç ne denli anlarsa, sen de o denli anlarsın. Savaş yokmuş. Gazeteyi eline alırsan görürsün: İki aydan beri Amerikalı Meksikalıyı dövmektedir. Ama sen hiçbir şey duymamışsın. Sana var mı köşede uyuklamak, var mı Sarandoviça uçarken kanatlarının nasıl çırptığını dinlemek...

Bu sözleri dinlerken Kalmuk ak sakalını kaldırdı, kahkahalarla gülmeye başladı. Sarandoviça da gülümsedi. Gülen bir adam daha vardı: Geldiğimizden beri tezgâh yanında ayakta duruyor, zaman zaman Sarandoviça ile konuşuyordu. Sivil giysili, ama derbeder, uzun sarı bıyıklı, kimi kez kuşkulu ve ahmakça bakan ufak gözlü bir adam. Elinde döndürdüğü budaklı bir baston vardı. Kravat yerine boynuna beyaz damlacıklı, basit bir kırmızı mendil bağlamıştı.

Sarandoviça çekmeceleri karıştırıp para saymaya başladı. Biz herkesten ayrı bir kıyıda oturuyorduk; öyle ki, kısık sesle konuşursak, kimse bizi duymazdı. Geno Baba, Sarandoviça'ya bakarak, bana:

– Bu kadın yaşlanmayacak, dedi. Ona bakarken, sanki anasını, o yaşlı Sarandoviça'yı görür gibi oluyorum. A! Dilber bir kadındı o, bundan daha güzel, daha tatlı dilli... Bu yoldan bir paşa da geçse, mutlaka ona uğrar, onu görürdü. Şu sakallı da –Geno Baba Kalmuk'u gösterdi– o vakitler gençti, ama yine o köşede dururdu. Şimdi bunu koruduğu gibi, öbür Sarandoviça'yı da korurdu. Bir kulübe önünde yatan çoban köpeği gibi yere serilmiş, ya-tı-yor...

Kalmuk uyukluyor ya da uyuklar gibi yapıyordu. İriyarı, iri kemikli bir adamdı, ama kendini bırakmış, çalışmaktan hoşlanma-

yan, tembel biri... Bir işi var mı, hısım-akrabası var mı, evi var mıydı, bilinmezdi. Hep burada görünür, sözümona Sarandoviça'ya yardım eder, atlara bakar, koca koca şarap fıçılarının indirilmesine yardım ederdi. Geri kalan zamanlarda uyuklardı. Kendisini öylesine koyverirdi ki, dev gibi güçlü-kuvvetli olduğu halde, sakalını yukarı dikmiş, uyuklamakta olduğunu gören sarhoşların düzenlediği her türden şaka ve alaya dayanırdı. En sık yaptıkları şey: Sarandoviça'nın bakkal dükkânından gizlice boya alırlar, ak sakalını kimi zaman kırmızıya, kimi zaman yeşile, kimi zaman da bir bayrak gibi çeşitli renklere boyarlardı. Kalmuk uyanır, kendisine yapılanları görür, öfkelenmeden, herkes gibi gülerdi.

Gece yarısı olur. Yanı başında sohbet eden köylüler kalkar, hesabı ödeyip giderdi. Kalmuk hep uyuklar. Sarı bıyıklı adam da gitmezdi. Hep Sarandoviça ile konuşur, ama hesap işlerine dalmış olan Sarandoviça, kendisine engel olmasın diye yalnızca yüzünü ekşitir, elini sallardı.

Yandaki küçük kapı açıldı; uzun boylu, güzel bir kız meyhaneye girdi. Sarandoviça ile arasındaki büyük benzerlik ansızın göze çarpar. Yalnız o daha ince, daha kıvraktır; ötekinde, yaşlı Sarandoviça'da artık sönmeye yüz tutan son cazibeli güzelliğin doruk noktasındadır. Bize doğru bakıp çabucak Sarandoviça'nm kulağına bir şeyler fısıldamaya başladı. Sarandoviça ona da aynı öfkeli el hareketini yaptıysa da kız fısıltıyı sürdürdü. O zaman Sarandoviça paralarını topladı; kızgın, dudaklarını sıkmış, hızlı adımlarla küçük kapıdan çıktı. Kız, sipariş edilen şarabı götürdü. Hafif, hoppa bir yürüyüşü vardı, gülümsüyor, gözleri parıldıyordu. Onun ayak seslerini duyunca, Kalmuk gözlerini açtı, hemen yine kapadı. Yabancı adamın yüzünde neşeli, ama hüzünlü, sıkılgan bir gülümseme belirdi, sarı bıyıkları yukarı kalktı. Yanından her geçişinde kıza bir şeyler fısıldıyordu. Kız ona bir kerecik bile yanıt vermedi. Ama, geldiği gibi, hep öyle gülümsüyordu.

Sarandoviça geri dönüp hesaplarına daldı, o saat kızı da çıkıp gitti. Küçük kapı ardından kapanınca yabancı adam, arkası bize dönük, oraya bakarak öylece kalakaldı. Bıyıklarının uçları yandan

dikilmiş duruyor, bastonu ile ortaya çıkan ayakkabılarına hiddetle vuruyordu.

Geno Baba konuşmaksızın bana bakarak gülümsedi. Kalmuk uyukluyordu.

Sarandoviça bir ara:

– E, artık uyku vakti, dedi. Sarı bıyıklı adama dönerek:

– Bataşki (Bataklı), dedi, hâlâ ne duruyorsun, yol seni bekler. Hadi kalk, yürü, kurtlar seni yer, yutar.

Yabancı adam bize dönerek gülümsedi. Ufak gözleri parladı, yüzü kızarmıştı. Biz de kalktık. Ansızın yabancı adam hızlı adımlarla yürüdü, kapılardan "İyi geceler!" deyip karanlıkta kayboldu. Sarandoviça ona doğru baktı, yüzünü buruşturdu, küçümseyici bir biçimde gülümsedi.

Geno Baba:

– Kim bu adam? diye sordu.

Sarandoviça birdenbire köpürdü:

– Bırak şunu, ulan! dedi. Karşımda mum gibi durup işlerimi karıştırır. "Kimdir?" diye soruyorsun. Burada, Karacalar[1] köyü öğretmeni.

– Galiba sana damat olmak istiyor... Fena değil, okumuş adam.

Sarandoviça tezgâhtan çıktı, elini beline koyarak, sanki biriyle kavga edercesine öfkeyle:

– Okumuş olabilir, dedi, altın adam olabilir, ama bana lâzım değil. Benim evlenecek kızım yok, ona uygun değil. Bana bak, Geno Baba, ben bir meyhaneci kızıyım, kızım da meyhaneci olacak. Bu mal-mülk bana anamdan kaldı, ben de kızıma bırakacağım. Akmazsa damlar, ne de olsa bir aileyi besler. Benim damadım beline bir önlük takmayı, şurada, tezgâhta durmayı bilmeli. Ve de adam olmalı, adam...

– Ya o adam değil mi?

---

1 Karacalar: Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 231 (1985), çoğunluğu Türk'tür. Halkı arasında Hristiyan Gagauz Türkleri de vardır. 1878-1913 yılları arasında Bulgar, 1913-40 yılları arasında Romen işgalinde kaldı. 1940'ta yine Bulgaristan'a bırakıldı. 1906 yılında adı Bulgarcaya çevrildi: Sırnino oldu.

– Adam, ama herkesin maskarası olmuş. Parası varmış, diyorlar. Parası batsın onun, herkes gibi sırtına bir gömlek almadıktan sonra... Hem de ne var, bilir misin? Galiba, aklı başında değil... Bomboş bir kafa, dedi Sarandoviça, parmağı ile kafasına vurdu.

Kalmuk uyandı, yanı başımızda doğruldu.

– Öğretmenden mi söz ediyorsunuz? diye seslendi. Gülünç olmuş biri, pintinin tekidir o, dedikleri gibi: Kılı kırk yarar. Önceki yıl, İvan yortusunda delikanlılar ona rastlamış, gelenektir ya! Islatmak istemişler. A be adam, çocuklara biraz para verip kurtulsan a! Hayır, bastonu salladığı gibi, birinin omzuna, ötekinin koluna, nereye rastlarsa vurmuş. Adamı tuttukları gibi dereye fırlatırlar. Meğer buz tutmuş. Buzda bir delik açıp batırırlar onu. Sıçan kuyruğuna benzeyen bıyıkları bile buzlanmış...

Esnedi, kocaman el ve kollarını kavuşturup:

– Bu gece tatlı tatlı konuştuk, dedi. Hadi, iyi geceler!

Geno Baba ile biz de çıktık. Köyden horoz ötüşleri gelmeye başladı. Atlar uslanmış, başlarını eğip uyuklamaya başlamıştı. Önlerine saman koyunca, yeniden yemeye başladılar. Arabaya atladım, çünkü her zaman orada uyurum. Ama Geno Baba, Kazamiya hayranı olduğu halde, yıldızları gözetleme işini yerden yapmayı yeğlerdi. "Ben yaşlı adamım, dönüp düşebilirim" der, tekerleklerin yanma yatardı.

Az sonra, alttan bana bağırırdı:

– Bak sana ne diyeceğim. Sabahyıldızı doğunca, beni uyandırırsın. Kervankıran değil, Sabahyıldızı. Kervankıran başka bir yıldızdır, çok erken doğar...

Ama ben bu öğütleri daha geçen yıl dinlemiş, yanlışsız uygulamıştım. Hangisi Kervankıran, hangisi Sabahyıldızıdır bilirim. Uykum yoktu, böyle gecelerde hiçbir vakit erkenden uykuya dalmazdım.

Sarandoviça hanı kapamış, kale gibi yüksek taş duvarlı kocaman yapı sessizliğe ve karanlığa gömülmüştü. Yalnız orada, hancı kadınla kızının oturduğu yerde iki pencere hâlâ aydınlıktı. Ak perdelerde gölgeler kımıldıyordu. Bir yüz profili gördüm, iki el yukarı kalktı; bir çembere bağlanmış, üstüne gerilen bir kumaş parçasıyla salıverilen

saçların talazları coşkulu bir resim çiziyordu. Gölge titredi, döküldü, ışık ansızın söndü.

Aradan epey zaman geçti. Yakınımda, karanlıkta samanlar arasında yapraklar hışırdamaya, çalı-çırpı çatırdamaya başladı. Dönüp baktım: Bir adam, herhalde şimdiye dek gizlendiği karanlık duvardan ayrılıyordu. Yıldızların cılız alacakaranlığında bir bastonun parladığını gördüm, bir bıyığın sivri ucuna da fark ettim. Öğretmeni tanıdım, çıkıp gidiyordu.

***

Daha sonra birçok kez Geno Baba ile Kuzgun hanından geçtik. Orada çok çeşitli insan gördük, her tür olaya tanık olduk. Ancak handa iki şey süreklice değişmez olarak kalıyordu: Karacalar köyü öğretmenini her zaman orada görüyorduk. Sözümona Sarandoviça ile sohbet ediyor, gerçekte ise küçük kapının ne vakit açılacağını kimseye çaktırmadan gözetliyordu. Bir de Kalmuk, her zamanki köşesinde uyukluyordu.

Ama bir gün çok âni bir değişiklik oldu; Sarandoviça'nın yerinde tanımadığımız bir delikanlının oturup çalıştığını gördük. Bize garip görünen şey şuydu: En ağır işten bile başa çıkabilen sapasağlam, aceleci bir hancı kadın, yanında çalışan bir sürü uşak varken, kendi yerine bir yabancıyı seçmiş olmasıydı. Sarandoviça yine tezgâhta duruyor, ama hiçbir işe karışmıyor, sadece delikanlının çalışmasını sertçe, dudaklarını ısırarak izliyordu. Eli çabuk, hamarat delikanlının elinden her iş geliyor, her şey güzelce, temizce yürüyordu. Sarandoviça'nın kendisinden memnun olup olmadığını anlamadan önce, delikanlı herkesin gönlünü kazanmıştı. Sarışın, yalabık, aynı zamanda hoş, herkese saygılı bir delikanlıydı. Adı Zahariya idi, ama kim bilir kim ona kısaca Zaharço (Şekercik) demişti. Bu cici, tatlı ad, bir yere dek ona yakışmıştı. Her yandan bu ad duyulmaya başlayınca, Sarandoviça'nın yüzü güldü. Her tür çabuk ve kolay hiddetlenmelere, büyük iltifatlara alışkın olan bu kadın, Zaharço'ya oğlu gibi davranmaya başladı. "Zaharço şunu alıver! Zaharço, bak bakalım oradan ne

istiyorlar!" diyordu. Meyhanenin çeşitli köşelerinden aynı zamanda: "Zaharço, Zaharço!" diye birbiri ardınca sesler geliyordu.

Bu değişiklik olur olmaz, öğretmen yerini değiştirdi. Artık ne tezgâha gidiyor, ne de Sarandoviça ile konuşuyordu. Bir köşede oturuyor, perişan bıyıklarını bastonla karıştırıyor, hep önüne bakıyordu.

Zaharço gün günden başarılı oluyordu. Yolcular arasında Sarandoviça'nın onu damat olarak düşündüğü söylentileri çıktı. İster nişanlı olsun, ister olmasın, o artık kızının nişanlısıydı. Öğretmen içki içmeye başlamıştı. Daha önce ağzına kahve ya da çaydan başka bir şey koymadığı halde, içkiye yeni başlayan herkes gibi hırsla içiyor, hem de yalnızca rakı içiyordu. Handa ne olursa olsun, hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Ne Sarandoviça'ya, ne de Zaharço'ya bakıyordu. Oysa daha önce Zaharço'yu kinli ve iğneli bir gülümsemeyle izlerdi. Ama şimdi küçük kapıdan tanıdık bir sesin: "Zaharço, gel, bak sana ne diyeceğim!" dediğini duyunca, birden titriyor, dönüp bakmamak için büyük bir çaba gösteriyor, sessizlik olunca bütün bakışların oraya yöneldiğini görüyor, yalnız o daha büyük bir inatla, daha çok somurtarak yere bakıyor, rakı kadehini ağzına dek doldurup bir yudumda içiyordu.

Geç vakte dek kalıyor, en son çıkıp gidiyor, hiç kimseye "Gene görüşelim!" ya da "İyi geceler!" demiyordu. Kimi kez, az önce çıktığı halde geri dönüyor, bir süre kaldıktan sonra yine çıkıyordu. Kayıp bir şeyi arayan bir adam görünüşündeydi. Umutsuz, çaresiz olan bu adam, az sonra çıkıp kendini öldürecek sanırdınız. Zayıflamıştı. Giyinişi gelişigüzeldi. Bıyıkları daha önceki gibi yukarıya kalkık değil, aşağıya sarkıktı.

Bir gün Geno Baba, Sarandoviça'ya:

– Bu adam pek hoşuma gitmiyor, dedi. Çok içmeye başladı.

– Evet, çok içiyor, hem de hep rakı içiyor. Zaharço, diye seslendi öfkeyle. Sana kaç kez söyledim, ona artık içki verme diye!

Zaharço tatlı tatlı gülümsedi, vicdan azabı çekmeksizin:

– İsteyince nasıl vermem, dedi. Adamın parası bol, peşin ödüyor.

Geno Baba yine üsteledi:

– Bir şey yapar, diye korkarım.

– Ne yapacak? diye tersledi Sarandoviça, güya kaygısızdı, ama sesinde bir endişe ve telâş belirtisi vardı.

– Akıllı adam bir şey yapmaz, ama bunda akıl da yok galiba.

Sarandoviça hemen yanıt vermedi. Hayli uzunca bir vakit geçti. Bu arada Kalmuk gözlerini açtı. Sarandoviça ona bakıyordu, ben de onun nasıl acele göz ucuyla, dikkatlice ona bir işaret yaptığını görüverdim. Kalmuk canlanmış gibi sıçradı, öğretmenin az önce oturduğu yere baktı, yağmurluğunu toplayıp hızla dışarı çıktı. Sarandoviça, Zaharço'ya doğru baktı, işi için bodruma ininceye dek bekledi. Sonra sözünü sürdürdü:

– Ne yapabilir? Ama haklısın, aklı pek yerinde değil, onun için Kalmuk'u ona bekçi yaptım, onu izlesin diye. Kusurum ne? Kızımı istermiş. İyi, ama o istemiyor. Zorla güzellik olmaz. Bak şu çocuğa, Zaharço, benim de hoşuma gidiyor, kız da onu istiyor. İnsan elma değil ki, kesip nasıl olduğuna bakasın. Kısmet neyse o olsun. Ben böyle düşündüm, böyle de olacak. İyi geceler!

Biz de çıkıp arabanın yanma gidiyoruz. Aşağıdan Geno Baba sesleniyor:

– Dinle beni! Sabahyıldızı doğunca beni uyandırırsın. Ama iyice bak, Sabahyıldızı yerine Kervankıran olmasın ha!

Onu dinlemeden, karşıda aydınlanan pencereye bakıyorum. Beyaz perdeler baştan çıkarıcı çizgilerle oynaşıyordu. Orada da lâmba söndü. Öğretmenin gölgesi nereden çıkacak diye bakıyordum. Gerçekten, az sonra ayak sesleri işitildi; karanlıkta koca bir siluet boy attı. Bu Kalmuk idi, hanın çevresinde dolaşıyordu.

***

Bir gün yağmur çiseliyordu. Soğuk bir poyraz yüzümüzü yakıyordu. Kuzgun hanına varıp bir parça ısınalım, diye acele ediyorduk. Oraya varınca, yağmurluk başlıklarını indirdik. Gördük ki, her zamankinden daha fazla araba birikmiş, ama bir yığın insan toplanmış, dışarıda duruyor, coşkuyla bir şeyler anlatıyordu. Hanın kapıları kapalıydı.

Önümüze çıkan ilk adama:

– Ne var, ne oluyor? diye soruyoruz.

– Hım... Bir şey olmuş, ama koyver gitsin!

– Ne var? Ne olmuş?

– A be, o Karacalar köyü öğretmeni, Bataşki mi derler, her neyse, Sarandoviça'nın kızını vurmuş, daha sonra kendini de öldürmüş.

Şaşkınlıkla bakıyor, kulaklarımıza inanamıyorduk. Sonunda, herkesin yaptığı gibi, arabadan inip atları koyverdik. Elimizde kırbaçlarla, Sarandoviça'nm evine yakın en sık kalabalığa karıştık. Çevremiz mahşer gibi kalabalık, her yanda gürültü-patırtı kopuyor, bir şuraya, bir buraya kulak kabartıyoruz, olayı gözleriyle gören birine rastlıyoruz, korkunç öyküyü baştan sona dinliyoruz.

Giderken uğradığımız gün öğretmen yine gelmiş, ama hana girmemiş, Sarandoviça'nm evine gitmiş. Anlatıldığına göre, daha önce birçok kez yaptığı öneriyi dosdoğru gene yinelemiş. Çok heyecanlıymış. Daha çok sinirlendirmemek için, düşüneceklerini söyleyerek, onu sakinleştirmek istemişler. Başkalarının söylediğine göre de Sarandoviça lâfı dolandırmadan kızının artık nişanlı olduğunu söylemiş. Öğretmen bir kahve istemiş, Sarandoviça hana gitmiş. O vakit öğretmen arkasından kapıyı kilitlemiş, tabancasını kıza doğru yöneltmiş. Pencere açık mıymış, yoksa korkudan ya da umutsuzluktan kız mı açmış, bilinmiyor. Ancak, öğretmen ateş edince, kız pencereden kendini atmış, dışarıya düşmüş. O ânı gören biri olayı böyle anlatıyordu. Kızın artık ölmüş olduğundan emin olan öğretmen, geri dönüp kapalı gözlerine sıktığı bir kurşunla yaşamına son vermiş. Şimdi oda içinde yatıyor, pencere açık, yel beyaz perdeyi dalgalandırıyor, içerisi uğursuz ve korkulu bir karanlığa gömülmüştü. Köylüler çakmaklı tüfekleriyle kapıda, ev dolayında karakol görevi yapıyorlar. Pencere altındaki kaldırım taşları, akan kandan kızarıyordu.

Sarandoviça ortalıkta görünmüyordu. Herkesin acıdığı kızı sadece yaralanmış, hemen kasabaya götürülmüştü. Han çevresinde şimdi Kalmuk dolaşıyordu. Çok değişmişti. Korkunç sarsıntı tüm gizilgücünü uyandırmış, öteberi topluyor, inanılmaz ağırlıkları tek başına

kaldırıyor, hep susuyor, hiç kimse ile konuşmuyordu, asla. Söylendiğine göre, Sarandoviça öğretmene kahve yapmaya gittiğinde, onu eve yollamış. Kalmuk geç kalmış. Ama kapıyı kırmış, pencereden atlamış, yaralı kızı kucaklayıp bir çocuk gibi hana götürmüş.

Yağmur hâlâ serpiştiriyordu. Köylüler bir bir arabalarına binerek bu korkunç olayı her yere götürüp yaymak üzere hareket ederken, Geno Baba ile biz de yola çıktık.

Birkaç gün sonra Sarandoviça'yı handa bulduk. İki-üç hafta sonra kızı da hana döndü. Doğal olarak, sararmış, biraz da yorgun olan yüzü, geçirdiği tehlikeyi belli ediyordu. Ama yürüyüşü hep öyle yeğni ve uyumlu, gülümseyişi daha önceki gibi neşeliydi. Küçük kapıyı açıp: "Zaharço hele gel, bak sana ne söyleyeceğim!" diye sesleniyordu.

Öteki yoktu artık. Onu anımsadıkça gülüyorlar, şakalaşıyorlardı. Ölümünden sonra da gülünecek bir şey bırakmıştı. Epeyi para biriktirmişti. Hiç kimsesi olmadığı için, bir bölümünü kiliseye, bir bölümünü okula, kalan parayı da Sarandoviça'ya bırakmıştı. Öldürmeyi düşündüğü kızı dolayısıyla teselli bulmuştu! Vasiyetnameyi cebinde bulmuşlardı, şimdi bütün şakalar bunun üzerine yapılıyordu.

Köylüler gülüyordu:

– Kızı alamadı, ama hiç değilse drahomasını bıraktı!

Bir gün Geno Baba, Sarandoviça'ya:

– Doğru mu bu? diye sormuştu.

Sık sık olduğu gibi yalnızdık, bizden gerçeği saklamadı.

– Sen de bu parayı aldın, öyle mi?

– Neden almayayım, Geno Baba? Vasiyetname düzgün ve yasal. Bütün bu iş bana kaça patladı, sorar mısın? Korku ve acıyı bırak, ama han tam üç gün kapalı kaldı. Ya doktorlar, ilâçlar... Neden almayacakmışım? Sonunda adam böyle istemiş, böyle yapmış, kendi iradesiyle...

Güzün sonu yaklaşıyordu, hava yağmurlu, yollar çamurluydu. Geno Baba ile biz yolculuğa ara vermiştik. Bir-iki ay sonra

Sarandoviça'nın ansızın ölmüş olduğunu duyduk; öyle bir hastalıktan ki, sık sık sapasağlam, güçlü-kuvvetli insanları alıp götürür. Ertesi sonbahar Geno Baba ile Kuzgun hanından geçerken, Zaharço'nun karısı genç Sarandoviça'nm tezgâhta durduğunu gördük. Anası gibi endamlı, toplanmış, sanki daha çok güzelleşmiş. Bu işe öteden beri alışmış gibi çevik ve becerikliydi. Han yine insanla dopdolu, belki de eskisinden daha kalabalıktı. Şenlikler başlıyordu.

Tezgâhın bir köşesindeki Kalmuk ise, yağmurluğuna sarınmış, uyukluyordu.

BABA İLE OĞUL

Baş-hisarlık[1] köyünden Matake, yörenin en varlıklı köylülerinden biri, Balçık iskelesinden dönüyordu. Kırlara çıkınca, bir bulut gibi kapkara deniz de, kireç gibi apak bayırlarıyla kasaba da artık geride kalmıştı. Ara sıra esen yelden serinlemek için kalpağını çıkardı, derin bir nefes aldı, sanki boynundaki ipi çıkarmış gibi oldu. Güneşin kızdırdığı kaldırımlarıyla şu daracık kasaba sokaklarını, deniz kıyısında mağazalar çevresindeki itiş-kakışı ve kargaşayı, oradaki sıcak havada bir fırında gibi yanan insanları ve hayvanları sevmiyordu. Bütün bunlar artık geride kalmıştı. Matake, bir parça soluklanmak, düşüncelerini toparlamak için atları kendi hallerine bıraktı.

Az sonra anladı ki, burada da dikkatli olmak, dizginleri elinde sıkı tutmak gerekmektedir; çünkü geriden gelen, kendisini geçmek isteyen her araba gürültüsünden ürken atları, arabayı kapıp kaçmak istiyordu. "Bak sen şu bizim çapkına", diye düşünüyordu Matake, güçlü-kuvvetli atları durdurmak için dizginleri gererken, "İşte bak daha nelerle uğraşırmış meğer, araba koşusu yaparmış kerata. Atlar onun için ürkek olmuş!"

Oğlunun çılgınlıkları yüzünden alışkanlığını bozup kasabaya tek başına gitmeyi kararlaştırmıştı. Birkaç gün önce oğlu kasabadan dönmüş, satılan buğdayın parasını isteyince, yol kesici eşkıya ile karşılaştığını ve soyulduğunu söylemişti. İyi iş doğrusu! Güzün insanlar iskeleye gidip gelirken karşılarına eşkıya çıkıyor, soygunlar oluyor, bu doğruydu. Ama Matake bundan kuşkulandı, çünkü oğlunun kendisine bak-

1 Baş-hisarlık: Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 737 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1878-1913 yılları arasında Bulgar, 1913-40 yılları arasında Romen işgalinde kaldı. 1940'ta yine Bulgaristan'a bırakıldı. 1906 yılında adı Bulgarcaya çevrildi: Preseltsi oldu. Ormancık (Goritsa) köyü ile birleştirildi (1963-86).

maya cesaret edemediğini, daha çok sustuğunu, hep yere bakıp düşündüğünü görmüştü. Bir şey daha vardı burada. Matake birçok kez şunu görmüştü: Oğlu iskele için arabaya buğday yüklerken, buğday ölçeği şinikleri hep dolu dolu, hattâ ateş yakar gibi bir karış tepeleme yaparak doldurup boşaltıyordu. Oysa tüccara satış yaparken, şinikleri tepeleme değil, bir tahta parçasıyla düzleyerek silme dolduruyordu. O zaman fazla buğdayın parası nereye gidiyor? Az para değil. Matake için para o denli önemli değildi; parası vardı, oğlanın kötü bir yola sapmasından korkuyordu. Ağaç, yaş iken eğilirdi.

Matake bu işi aceleye getirmeden, incelikle çözmek istiyordu. Ama bir gün oğlunun yine tepeleme doldurulmuş, hem de hiçbir vakit görülmemiş denli yüksek tepeleme doldurulmuş buğday şiniklerini arabaya nasıl boşalttığını görünce öfkelendi, bağırıp çağırdı. Yola hazır olmadığı halde, kürklü paltosunu alıp tek başına yola çıktı.

Kasabada buğdayın fiyatını sormadı bile. "Kırcı" denilen Mihal adlı tüccarına mostra (örnek) verdi, araba boşalınca hana çekti. İlk işi, hancı Temelko'yu sorgulamak oldu. Temelko bir şey demedi. O zaman Matake kasabayı dolaşmaya başladı. Bakkalları, meyhaneleri, tüccarları, kendisini ve oğlunu tanıyan herkesi sorguya çekmeye başladı. Uzaktan, dikkatlice sorguluyor, yollarda olup biten soygunlardan söz açıyor, bakıyor, dinliyor: Kimse bir şey söylemiyordu. Oğlunu övmelerini beklemiyor, ama onun için yalnız övgüler işitiyordu. "Varlıklı olduğum için, oğlum benim soyadımı taşıdığı için, diye düşündü, hepsi bana yalan söylüyor!"

Onun için, hana dönünce, sıcaktan bayılacak gibi oldu, yine Temelko'nun üzerine atıldı.

Hancı haklı çıkmak için:

– Matake Ağa, diyordu, tavuk su içip Tanrı'ya bakar. Çıkarım için sana yalan söyleyeceğimi sanır mısın? Söyledim sana: Oğlun Matey, işine bakıyor. Hiçbir şey görmedim, hiçbir şey duymadım. Nereye gider? O kasabada durmaz ki... Buğdayı sattı mı, hadi, ara ki bulasın. Ona kaç kez söyledim: "Bekle be Matey, hele atlar bir parça dinlensin, vakit var daha." Beklemez, çıkıp gider...

Matake inanmıyordu, ama başkaca ne yapabilirdi? "Nasılsa tilki mutlaka tuzağa düşecek!" diye düşünüyordu. Bunda başka bir şey gizlendiğine inanıyordu. Böyle düşünürken, Yılanlık[1] korusu yakınında bulunduğunu gördü. Burası ufak, az bulunur bir orman olduğu halde, ne de olsa tehlikeli bir yerdi, bütün soygunlar tam burada oluyordu. Matake çevresine bakındı, yapayalnız olduğunu görünce atlara kamçıyı bastı. Yavaş yavaş öyle bir korkuya kapıldı ki, oğlunun burada, Yılanlık korusunda soyulmuş olduğuna temiz yürekle inanmaya başladı. Ancak korunun öbür ucundan çıkınca sakinleşti. Düşüncelerini yeniden eşeleyip kurcalamak istiyordu, ama yorgundu. Yolda yapayalnız olduğunu görünce atları kendi hallerine bırakıp uyuklamaya daldı. Az sonra, hiç sezmeden uyuyakaldı.

Atlar ise yürüyüşlerini yavaşça, sakince sürdürüyordu. Bir yere varınca, asıl yoldan saparak başka bir yöne gitmeye başladılar, ama Matake hep uyuyordu. Böylece atlar epeyi bir süre yürüyüp gitti. Birden bir araba durakladı, Matake ürkerek uyandı. Uykudan uyanan herkes gibi, nerede olduğunu anlayamadı. Hayatta hiç görmediği, yüksek duvarlı, kocaman bir yapı önündeydi. Atlar yere mıhlanmış gibiydi. Genç bir kadın karşısında durup gülüyordu.

Matake:

– Burası hangi köy? diye sordu. Yolumu şaşırdım da...

Kadın:

– Köy karşıda, dedi. Burası han, Kuzgun hanı. Hele bir inin, her şeyimiz var, buyurun!

"Atlar yolu biliyor!" diye düşündü Matake, ama hemen hana girmek istiyordu, bu düşünce üstünde durmadı.

Atları koyverip meyhaneye daldı; sıkıntılı, ama adına ve varlığına yaraşır bir yer... Matake, gençlik yıllarında, ne denli güzel olursa

1 Yılanlık: Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 626 (1985), çoğunluğu Türk'tür, bunlar arasında Hristiyan Gagauz Türkleri de vardır. 1942 yılında adı aynen Bulgarcaya çevrildi: Zmeevo oldu. Yerli halk ağzında köyün adı: İlanlık. Enbiya-mahalle ve Kuru-mahalle köyleriyle birleştirildi. 1752 tarihli Tahrir defterinde adı geçer. Sık ağaçlı, güzel ormanıyla ünlüdür.

olsun, bir kadının kendisini baştan çıkarabileceğini kabul etmek istemiyordu.

Meyhanede yalnız iki-üç köylü vardı. Oturdukları yerden dönüp kendisine baktılar. Tezgâh ardında allı-pullu, hâlâ gülümseyen bir kadın ayakta duruyordu. Öteki iri yarı, sakallı adam tezgâh yanındaki peykede duvara dayanmış, uyukluyordu.

Ansızın köylülerden biri, kısacak boylu, değirmenci gibi yüzü bembeyaz kesilmiş bir adam kalktı, Matake'ye doğru gitti. Sık sık kızıl kirpiklerini kırpıyordu.

– A be Matake, arkadaşım, sen misin? Hoş geldin! Bak sen bu işe, nasıl oldu da geldin?.. Beni tanımadın mı? Ben Kiro, Kodoman Kiro derler bana. Askerlikte beraberdik, anımsamadın mı? İlk kur'a, Varna sekizinci piyade taburu. Amma iş ha! Gel, gel de otur. Vasilka, buraya gel, temizle şurayı.

Matake köylülerin yanma oturdu. Kiro arkadaşlarına dönerek sevinçle, övünçle konuşuyordu:

– Bilir misiniz kimdir bu? Baş-hisarlıklı Matake. İyi bakın ona. Bugün hepimizi satın alır, bütün Kuzgun köyünü satın alabilir. Varlıklı adam, Tanrı vermiş ona. Yorgiş, onun yanında Yorgiş nedir ki... Bir Çingene. Ama, nasıl oldu be Matake? Hangi nedenle buralardasın?

Matake hemen hemen onu hiç dinlemiyordu. Kolları sıvalı elleriyle masayı silen hancı kadına bakıyordu. Güzel, güçlü-kuvvetli bir kadındı, gözleri kara, kaşları kıvrıktı.

"Bu kadın", diye düşünüyordu Matake, "ya beni arabada uyur gördüğü için hâlâ gülüyor ya da ben o denli yaşlı değilim de beni süzüyor olmalı!"

Kodoman Kiro onun daha çok düşünmesine meydan bırakmadı:

– E arkadaş, söylesene, buralara nasıl düştün sen?

Matake birdenbire neşelenerek:

– Nasıl mı? Atlar beni buraya getirdi, dedi. İskeledeydim. Yılanlık korusunu geçince, uyuyakalmışım. Atlar ne zaman yoldan sapmış, ne

vakit buraya gelmiş, bilmem. Uyanınca, bir de baktım ki, şu taze gelin karşımda durmuş, gülümsüyor!

Köylüler var güçleriyle, yüksek sesle kahkahayı bastılar, bununla konuğu onurlandırmak istiyorlardı. Hancı kadın da gülümsüyordu.

– Atlar yolu insanlardan daha iyi bilir, dedi.

Köşede uyuklayan köylü de kahkahadan uyandı, esnedi, ak sakalını sıvazladı.

Kodoman, akşamüstü olduğu halde:

– Günaydın Kalmuk! diyerek onu selâmladı.

Kalmuk ona bakmadan Matake'ye seslendi:

– Hoş geldin, sayın konuk! diyerek yine sakalını sıvazladı.

Matake şarap ısmarladı. Kiro daha konuşkan oldu.

– Bak sana ne diyeceğim, Matake, atların seni buraya getirmesine hiç şaşma. Geçen yıl Dimo Raynov, Dragan ve Pavli, bizim Kuzgun köylüler, tanımazsın sen onları, hep siyasetle uğraşırlar... Demem o ki, buraya gelirler, buradan da kasabaya gidecekler. Nasıl bir kış vardı, diz boyu kar. Karanlık bastı, onlarsa yola çıkacak. Kalkarlar, tipiye tutulurlar, ne yol görünür, ne bir şey. Bir ara bir pencere aydınlanır, bir köye vardıklarını sanırlar, oysa burası Kuzgun hanıdır. Bir şölen yaptık ki, ta sabaha dek. Öyle değil mi, Vasilka, anımsarsın sen.

Hancı kadına dönüp baktı.

– Nasıl anımsamazsın, o büyüleri sen hazırlamıştın onlara!

Hancı kadın:

– Hele sus, Kiro Baba, dedi. Sen bari yaşlısın, ama seninki gibi bir akbaş bile büyünün ne olduğunu bilmiyor, anlamıyor.

Kiro, Matake'ye göz kırptı, ona doğru eğilerek kulağına:

– Gördün mü? diye fısıldadı. Yaşlı keçinin oğlağı. Akıllı kadın. Anası da, yaşlı Sarandoviça da böyleydi. Bunun gibi etine dolgun, dilber. Bu yoldan bir Paşa bile geçse, buraya uğrar, bir kahve içerken ona bakar. Bu da güzel bir kadın. Evliydi, ama kocası ölüverdi, dul kaldı.

Hanın önünde araba sesleri duyuldu, durakladılar. On beş-yirmi köylü meyhaneye girdi. İnsan onları görür görmez, kimin nereli olduğunu anlayıverir. İşte şu koca kalpaklı, kırmızı entarili, iriyarı, kıllı adamlar. Az buçuk yaban sayılır ve "vayaklar" denir onlara, çünkü hep "va" ile konuşurlar. "İvan va! Gel va!" Ötekiler, şu kara poturlu, kara yelekli, kısa dolaklı herifler, onlar Baba-dağ'lıdır[1]. Yırtıcı ve kavgacıdırlar. Hele şu boz poturlu, boz abacıklıların hepsi büyük köylerden gelmiştir, en evcil, ama en kurnaz onlardır. Hepsi neşelidir, çünkü bu yıl iyi ürün alınmıştır, cepleri de dopdoludur. Şimdi görsen, Sarandoviça nasıl koşar, nasıl iş yapar. Gözleri nasıl parıldar, yüzü nice güler, şakayık çiçeği gibi nasıl güzelleşir!

Matake de neşeleniyordu. Çıkıp gitmek aklının ucundan bile geçmiyor, hiç istemiyordu. Hele "vayak" kalabalığından biri çıkıp kaval çalmaya başlayınca, Matake büsbütün yumuşadı, cıvıdı, sanki bir şey onu alıp sallamaya başlamıştı. "Para, toprak, zenginlik –diye düşünüyordu– hepsi boş! Gerçekten, şu hancı kadının güzelliğine diyecek yok!"

Birdenbire Matake bütün endamıyla ayağa kalktı, herkes susup ona bakmaya başladı; çünkü işin ta başından beri bu adamın, görünüşü ve her şeyiyle ötekilerden üstün olduğu anlaşılmıştı.

Matake kavalcıya:

– Bravo be çocuk! diye bağırdı. Buraya bakar mısın, gelin kızım, herkese, kim ne içerse, benden birer kadeh içki ver. Ben ısmarlıyorum. Herkese ver!

Yerine oturdu, herkes ona baktığı halde, o kimseye bakmadı. "Matake, Baş-hisarlıklı Matake!" diye fısıldaşmaya başladı köylüler, kendi aralarında. "Matake buymuş mu va? Çok varlıklıymış va!" – "Bırak şimdi parasını, pulunu" diyordu fısıltıyla başkaları. –"Bak, nasıl bir adam... Yakışıklı adam! Yaşlı, ama sapasağlam!"

---

1 Baba-dağ: Romanya'ya bağlı Kuzey Dobruca bölgesinde Türk kasabası; nüfusu 4.000. XV. yüzyılda Osmanlı Türklerince kuruldu. Sultan II. Bayezid tarafından, Basarabya seferinden sonra kurulmuştur. İlk sakinleri Tatar'dı. Daha önceleri burası bir çöldü. Buradaki Sarı Saltuk Baba Türbesi ve Tekkesi, Müslümanlarca sık sık ziyaret edilir. Çevresinde pek çok Türk köyü bulunur. XIX. yy'da güçlü bir Türk kalesi, önemli bir ticaret merkeziydi. Çevresinde Dobruca'nın en büyük ormanları, balıklı gölleri bulunur.

Matake ikinci kez ısmarladı, eğlence de büsbütün güçlendi. Hora tepmeler başladı. İlkin Kodoman oynadı, ardından Matake aldı, daha sonra oturan köylüler; çorbacıların kendi oğullarının düğününde oynadığı gibi oynuyorlardı. Matake yanında küçümencik görünen Kiro ise çok neşeli bir türküye başlamıştı:

Bak, gör nasılım, nasılım
Hrista Birdukâ yanında?
Tra-la-la, tra-la-la,
Tra-la-la, tra-la-la!

Bu türkünün her kıtası sonunda köylüler, hele "vayaklar" bağırmaya, feryat etmeye başlıyorlardı. Matake oynuyor, Sarandoviça'nın gözlerine bakıp gülümsüyordu. O da öylece bakıp gülümsüyordu. Herkeste böyle bir gülümseme vardı. Herkes Matake'ye bakıyordu. İçki ısmarladığı için değil –herkesin içkisini ödeyecek parası vardı– bu adamdan hoşlanmışlardı. Geniş yürekli bir adamdı, önemli olan buydu!

Dışarıdaki uzun gölgeler, kapılar ve pencerelerden giren serin hava, ortalığın kararmakta olduğunu gösteriyordu. Köylüler gitmeye başladı. Veda sırasında, her biri Matake'nin elini eski bir dost gibi sıkıyordu. Matake'nin kendisi de iki kez kalkıyor, para çıkarıp hesabı ödüyordu. Sonra yine ayağa kalkıp içki ısmarlıyordu.

Kalmuk:

– Şerefe, sayın konuk! diye kadehini ona doğru dikiyor, sonra sakalını sıvazlıyordu.

Dışarıda ay doğmuştu. Sonunda Matake gitmeye karar verdi, ama ödeme yapmak üzere kesesini çıkardığında parası kalmamıştı. Açık keseyi elinde tutarken, Sarandoviça'ya baktı.

– Ya şimdi ne yaparız? dedi.

– E, ne olmuş?.. Senin gibi bir adamdan alacağım olsun.

– Yazacak! Deftere yaz! diye bağırıyordu Kodoman.

Matake, Sarandoviça'ya bakıyordu:

– Beni tanır mısın?

– Elbette tanırım. Matey'i de tanırım, oğlun değil mi?..

– Atlar yolu biliyor, diye seslendi Kiro.

Matake bir şey söylemek istediyse de, sustu. Sarandoviça'nın yüzünün bir parça kızardığını gördü. Ansızın meyhanenin orta yerinden Kalmuk'un gür sesi gürleyiverdi:

– Şerefe, sayın konuk!

Matake yola çıktı. Arabaya binerken gülümsüyordu. Veda ederken de gülümsüyordu.

Gecenin geç saatinde evine döndü. Matey onu karşıladı. Babasının yüzünün ay gibi parladığını görünce az şaşırmadı, neşeli olduğunu anladı. Matake arabadan indi, dizginleri oğlunun yüzüne fırlattı:

– Matey, dedi, bilir misin, beni de soydular!

– Soydular mı? Nerede? Yılanlık korusunda mı?

– Hayır, Kuzgun hanında.

Baba ile oğul bakıştılar. Oğlan başını eğdi, Matake eve doğru giderken gülümsüyordu.

ÖZEL ÖĞRETMEN

Yol bağ kıyısından uzayıp eski Roma döneminden kalma iki höyük arasından geçerek aşağı doğru inmeye başlayınca, bütün Kuzgun köyü Palazov'un gözleri önüne serildi. Taş yapıların ağaran çizgileriyle kesilen meyve ağaçlarının yarı gizlediği evleriyle darmadağın, rengârenk bir köy... Şurada burada kaba kumaştan yapılmış kırmızı eteklikli kadınların avlu içlerinde dolaştığı görülüyor, köylüler sokaklarda ağır ağır yürüyor, çocuklar meydanlarda oynuyordu. Palazov şöyle düşünüyordu: Eğer ben onları böyle açıkça görebiliyorsam, herhalde onlar da beni oradan tanırlar; tepelerden inen, hızlı adımlarla yürüyen, bastonunu sallayan bu adam için: "İşte, Bilgen köyü öğretmeni yine geliyor!" derler.

Palazov düzenli olarak her cumartesi günü, hemen hemen aynı saatte Kuzgun köyüne gelir, gecenin geç saatlerine dek, bazen de bütün bir ertesi günü, Sarandoviça'nm hanında geçirirdi. Bu durum, onunla genç Sarandoviça arasında gizli ilişkiler bulunduğu söylentilerine yol açmıştı. Bunun doğru olmadığını hiç kimse Palazov'dan daha iyi bilemezdi. Sarandoviça ile arasında hiçbir şey yoktu, ama ne de olsa kendisi için de böyle konuşulması hoşuna gidiyordu. Şimdi de bu düşünceyle neşesini buldu, bir marş söylemeye başladı, bastonu ile yoldan birkaç taşa vurdu, öyle bir kahkaha attı ki, dudaklarının iki yanında kırışıklıklar göründü.

Palazov vadiye indi, söğüt ağaçlarının gölgesinde biraz oyalandı. Su kuyularına bakan bu ağaçların yanında tahta oluklar çevresinde güvercinler uçuşuyordu. Hiçbir neden olmadan, çoğunlukla düş kurmayı sevenlerin başına geldiği gibi, neşesini yitirdi. Yere bakarak, düşüncelere dalarak Kuzgun hanının duvarına doğru ağır ağır yürümeye başladı. Elleri ceplerinde, bastonu koltuk altındaydı.

Artık hana yaklaşmıştı. Rastgele gözlerini kaldırınca, odalardan birinin açık penceresinden –burası Sarandoviça'nın odasıydı– yabancı bir kadının ayna karşısında durup makyaj yaptığını gördü. Henüz giyinmemiş; sırtı açık, kolları omuzlarına dek çırılçıplaktı. Dışarıdan sık akasyaların gölgeleri odayı doldurduğu için, düzgün ve kıvrak vücudunun çizgileri daha iyi seçiliyordu. Palazov aynayı görmüyordu, ama kadının nasıl geldiğini, kendisini daha iyi görebilmek için bir bu yana, bir o yana nasıl baktığını, yüzünde memnun ve mutlu bir gülümseme belirdiğini, iki elini birden kaldırınca, bir heykelin apak ve narin ellerine benzer elleriyle sırtında altın gibi serpilmiş saçlarını nasıl tutup toparladığını görüyordu.

Palazov durmak istemedi. Yolunu sürdürdü, ama şöylece bir bakabildiği kadını pek güzel bulmuştu. Ağzı yarı açık kalmıştı. Zayıf ve uzunca yüzü, şaşkın ve mutsuz bir görünüş almıştı. Adımlarını daha da yavaşlattı. Geri dönmek ya da Sarandoviça'ya gidip bu kadının kim olduğunu sormak konusunda kararsızdı. Ardından birinin seslendiğini duydu. Palazov dönüp baktı: Evin öte yanında, Sarandoviça'nm en iyi konuklarını kabul ettiği bahçede, günebakanların ve yıldızçiçeklerinin yüksek sapları arasında iki baş gördü: Sınır boyu subayı Altınov ile sağlık memuru Poglev, gülüşerek sesleniyorlardı.

Palazov, hanın madenle kaplı büyük kapılarını dolaşarak bahçe önüne geldi. Başları açık, kızarmış yüzleri, ak bulanık gözleriyle teğmen ve sağlık memuru, bir erik ağacının gölgesinde oturup rakı içiyorlardı.

Teğmen:

– Stanço! diye bağırdı. Serseri, buraya gel hele!

Ancak yeniden neşelenen Palazov, bir hırsız gibi adımlar atıyor, hep eve bakıyordu. Ama o yana bakan pencereler de, kapılar da kapalı olduğundan, hiçbir şey görünmüyordu. O zaman Palazov öyle belirgin ve gülünç bir yüz hareketi yaptı ki, ne demek istediği anlaşılıverdi.

Teğmen ile sağlık memuru gülüyordu. Palazov yanlarına gidip oturdu, şapkasını bir yana fırlattı. Kavun gibi sipsivri başının tepesinde, seyrekleşmiş saçları arasında çırçıplak bir yer vardı ki, bu kırmızımsı daire erik ağacının yaprakları arasından nasılsa giren bir güneş ışığı ile parıldıyordu.

Kafadarlar arasında gülüşmeler dinmek bilmiyordu. Palazov ne derse desin, henüz nükteli yanını söylemediği halde, teğmen ile sağlık memuru onun her lâfına gülüyorlardı. Palazov gerçekten öyle biriydi ki, bir bakışta ona gülünebilirdi. Zayıfça, dar göğüslü, solgun yüzlü, henüz genç, ama cansız, kupkuru, yaşlı gibi görünen yüzüyle, uzun ve sivri burnuyla ilk bakışta epeyi aptal ve beceriksiz bir adama benziyordu. Sanki başka bir kimseden alınmış şayak giysileri içinde kayboluyor, bu da onu daha gülünç bir hale getiriyordu. Ama konuşurken sözleri insanı şaşırtıyordu. Sanki hiç kimse ondan böyle bir şey duymayı beklemiyor, en önemlisi de sözlerden çok yüzü, mimikleri konuşuyordu. Bir yere dek hareketli olan bu yüzün görünüşü her an değişiyordu: Gülümseyince, bu duru, şen gülümseme bütün yüzünü kaplıyor, dudaklarının, gözlerinin, kaşlarının, hattâ burnunun çevresinde oluşan sıra sıra kırışıklıklar da gülümsüyordu. Bütün bunlar, yeni kırışıklar, yeni bir maske belirmesi için, bir bulutun gölgesi gibi gelip geçiyordu.

Şimdi, bir teğmene, bir sağlık memuruna dönerek:

– Kim bu kadın? diye yavaşça soruyordu. Onlarsa, her ikisi de, yüzüne bakarak kahkahadan kırılıyordu.

Ansızın Palazov, yüzünün bütün kırışıklarını, hakaretleri bir yana bırakıp ciddi bir tavır aldı, garsonun handan getirdiği kadehi rakıyla doldurup başını arkaya eğerek bir solukta içti. Söylediklerini duymak, nefret uyandırmak istemiyordu. Ancak şimdi teğmen, hâlâ gülmekten parlayan gözleriyle, Palazov'un pencereden gördüğü kadının kim olduğunu anlatmaya razı olabildi.

Büyük bir sirk topluluğu, Doğu ülkelerine giderken, Köstence'de adamları, atları, yabanıl hayvanlarıyla vapura binmiş. Ancak sirkin müdürü, sirkte ata binen bir kadınla başka bir artist, gecikip vapuru

kaçırdıkları için, ayrıca seyahat ediyorlarmış. Karadan, en kısa yoldan hareket edip topluluğa ineceği limanda katılmaktan başka çare kalmamış. İşte bu sabah sınıra gelmişler. Ama burada da yeni bir talihsizlikle karşılaşmışlar: Pasaportları düzenli değilmiş.

Teğmen, Palazov'un buna inanmadığını yüzünden okuduğu halde, ciddi ciddi anlatıyordu:

– Ben de, doğal olarak, onları bırakamaz, salıveremezdim. Çok yalvardılar, ama nafile. Ne de olsa, onlara büyük bir fırsat verdim. Müdürün kasabaya gidip, yapabilirse, işini orada yoluna koymasına razı oldum, telgraf mı çeker, ne yapar, bilemem. Ata binen küçük bayan...

Altınov gülümsedi, çünkü Palazov'un kaşlarında sayısız ünlem işareti belirmişti. Teğmen konuşmasını sürdürüyordu:

– O kızla öteki artist, rehine olarak, burada kaldı. Geceyi Sarandoviça'nın hanında geçirmeleri için buraya getirdik. Doktor, öyle değil mi?

Sağlık memuru suskun bir adamdı. Bu doğal bir niteliği olmaktan çok, ne söyleyeceğini bilememekten kaynaklanıyordu. Şimdiye dek yiğit, yürekli bir adam gibi görünmüş, ama ender olarak birkaç söz söylemişti. Teğmen ona dönünce titredi, bir şey söylemek için derin bir soluk aldı, ama yalnız başını sallayıp eliyle saçlarını düzeltti. Güzel, pas rengiyle kızıl karışığı ve kıvırcık saçları vardı, bununla övünürdü. Hemen her zaman bütün dikkati saçları üstünde toplanırdı.

Teğmen yineledi:

– Öyle değil mi, doktor?

Sağlık memuru yine başını sallayıp gülümsedi.

Palazov, hafifçe konuşmaya başladı:

– Güzel! Çok güzel! Her şeyi anlıyorum da yalnız bir şey pek açık değil: Pasaportlarının düzenli olmadığını nasıl anlayabildin? Seni gidi şeytan çapkın seni, herhalde, bir büyüteçin olmalı!

Teğmen:

– Var ya, derken sağlık memuruna göz kırpıyordu, o ise eliyle saçlarını düzeltirken gülümsüyordu.

– Adamcağızı da yeşil havyar için çağrılan bir yere göndermişsin. Çekilen telgraflar işe yarar mı bari? Umar mısın? Kaç gün tutacaksın onları burada?

– Hocam, söyledim ya, bana bağlı, benim elimde olan bir iş değil. İşini yoluna koyarsa, geldiği gibi gidebilir. Onları bir saat bile burada alıkoymak istemem. Bunu küçük bayana da söyledim, yine de söylerim. Az sonra yanımıza gelecek.

Palazov:

– Gelecek mi? Buraya mı gelecek? diye bağırdı.

Yıpranmış, tozlanmış ayakkabılarına baktı, sakalını düzeltti. Bıyıklarını da, sakalını da tıraş ettirirdi, ama her zaman berber bulamadığı için ağrılı, sancılıydı. Yüzünün yarısı da, barutla dağlanmış gibi, kapkara görünüyordu.

Palazov üzüntüyle:

– Allah kahretsin! dedi. Tıraş olmalıydım. Ya da hiç değilse yeni giysilerimi giymeliydim!..

Oysa, sahip olduğu her şey sırtındaydı. Onun için teğmenle sağlık memuru gülüştüler. O ân kapı, çok kez baktıkları, yeşil boyalı kapı açıldı. Eşikte, tıpkı çerçeveli bir resim gibi güzel bir kadın belirdi. Palazov onu hemen tanıdı. Kadın, herkesi görene dek durakladı, gülümsedi, onlara doğru yürüdü. Odalar önünde uzun bir sundurma vardı; zeminden ancak iki-üç basamak yüksek, tahta parmaklıkla çevrilmişti. İşte kadın bu sundurmada yürüyor, yalnız belden yukarısı görünüyordu: Başı açık, açık sarı saçlı, mavi ipekten yazlık hafif bir ceket giymişti. Bahçe yolunun tam karşısındaki basamakta kadın yeniden durakladı. Şimdi bütün endamıyla, daha açıkça görülebilirdi. Palazov doğru söylemişti: Bu kadın gerçekten güzeldi. Oldukça uzun boylu, ama düzgün vücutlu, mavi gözlüydü, sık kirpikleri yüzünden bunlar kapkara görünüyordu. Yüzünün ince derisinde, her tür makyajdan uzak, hafif bir pembelik dökülüyordu. Olağanüstü güzel saçları vardı, bunlara altın saçlar denilebilirdi. Onda belirtile-

meyecek, adlandırılamayacak, ama bütün simasında hissedilen bir şey daha vardı. Gülümsüyordu, bir elinde döndürdüğü deri bir kırbaç vardı. Sarı ayakkabıları, olağandan daha yüksek ökçeliydi; bunların üstünde sirkte ata binen bir kadının güçlü, güzel bacakları görülüyordu. Son basamaktan ayağını atıp onlara doğru yürüdü. Aralarında hepi topu birkaç adım vardı.

- Günaydın! dedi. Geciktim, kusura bakmayın! Tanrım, burası ne güzel bir yer!

Teğmenle sağlık memuru ayağa kalktılar, Palazov da öyle... Yüzüklerle boğulmuş, bembeyaz elini ilkin teğmene, daha sonra sağlık memuruna uzattı. Sanki mahsustan, kendisini daha iyi seyretsinler diye, yalnızca bahçeyi dolduran günebakanlara, çiçek tarhlarına, coşkun yeşilliklere bakıyordu. Çevresindeki havaya hafif ve hoş bir koku saçılıyordu.

Teğmen seslendi:

– İzninizle, küçük hanım, sizi tanıştırayım! Bay Palazov, öğretmen. Bayan Eliza Şmid.

Palazov'u sanki ancak şimdi görmüş gibi ona baktı, gözlerinin sevecen ışıklarıyla onu sardı, elini ona uzattı.

– Öğretmen misiniz? diye sordu.

– Evet, küçük hanım.

– Bense sizin artist olduğunuzu sanmıştım.

Teğmen:

– A! Stanço artistir de! diye bağırdı. Sanatçıdır o. Çevredeki köylerde verilen temsiller onsuz olmaz. Hep kral rolleri oynar.

Bayan Şmid gülümsedi:

– Öyle mi? Demek ki, sizin artist olduğunuzu bilmişim.

– Evet, artistim, ama tıraş olmamışım.

Teğmenle sağlık memuru gülümsedi. Bayan Şmid göz ucuyla Palazov'u ölçüp biçti, yüzündeki kırışıklıklara baktı, beklenmedik bir şaşkınlıkla gülümsemeyi kıstı. Sandalyeye otururken, hâlâ daha ona bakmayı sürdürüyordu.

– Ne demiştiniz? Duymamışım, dedi.

Teğmen açıkladı:

– Bay Palazov, tıraş olmadığı için özür diliyor.

– Bunun önemi yok, derken bu kez Palazov'a daha ciddi, gülümsemeden, gözlerinde bulunan, ama açıklamak istemediği bir düşünceye saplanarak bakıyordu.

– Siz böyle de yakışıklısınız! diye sözlerine ekledi, eskisi gibi gülümsemeye başladı.

Palazov biraz telâşlandı, başını yere eğdi. Ancak Bayan Şmid sanki onu büsbütün unutmuş gibi, hemen hemen sırtını dönerek teğmenle sohbete daldı. Palazov ne konuştuklarını dinlemiyor, ama Bayan Şmid'i dikkatle gözetliyordu. Bir şeye şaşıp kalıyordu: Bu kadın bir sirkte at binicisiydi, ama aynı meslekten olan kadınlara hiç benzemiyordu. Palazov onları panayırlarda görmüştü: Yüzleri pudra ve allıkla boyalı, şımarık, hoppa, arsız, yüzsüz, iğrenç kimseler... Sonra başka bir şey daha: O bir yabancıydı, ama konuşurken bu hiç belli olmuyordu.

Genç ve neşeli teğmen, sandalyesine kendini bırakıvermiş, bacak bacak üstüne atmış, zift gibi kapkara saçları ve esmer yüzüyle çok yakışıklı bir delikanlıydı. Onunla serbestçe, hattâ kayıtsızca konuşuyor, sanki artık aralarındaki yakınlığı göstermek istiyordu. Bu durum Palazov'un hoşuna gitmedi. Ansızın buraya geldiğine pişman oldu... Doğrudan hana gitmiş olsaydı, daha iyi olurdu. Genç Sarandoviça onunla konuşmaktan hoşlanıyor, kendisi orada bulunduğu sırada neşesini buluyordu.

Bayan Şmid'in arkadaşı olan öteki artist de geldi. Kırlaşmış saçları, dolgun vücudu, kırmızı yüzüyle oldukça yaşlı bir adamdı. Palazov ile tanıştılar, ama ona bakmadı bile, sağlık memuru ile lâfa daldı. Teğmen kalkıp Sarandoviça'ya hizmetin kötülüğünü şikâyete gitti. Bayan Şmid teğmenle konuşurken durduğu yerde bir süre kaldı; geniş alanda bir yere bakıyor, kırbaçla yüksek ökçeli ayakkabılarına vuruyordu. Birdenbire Palazov'a dönüp baktı:

– Rahatsızlanmış gibi bir haliniz var, dedi.

– Ben mi? Hayır, hiçbir şeyciğim yok.

– Öğretmenlere pek az aylık veriyorlar, derken Palazov'un yıpranmış paçalarına ve dirseklerine bakıyordu. Belki bakıma muhtaç yakınlarınız, belki de anneniz vardır?

Palazov eğik başıyla ansızın dönerek:

– Evet, anam var, dedi. Öyle heyecanlanmıştı ki, gözleri yaşarmıştı. Annem yaşlıdır, yanımda oturmuyor, ama olabildiğince ona yardım ediyorum.

– Temsillerde oynamayı sevmeseydiniz, daha iyi bir iş bulabilirdiniz. Bunu hiç düşünmediniz mi? Oyuna düşkünlüğünüz epeyi eski olmalı. Pişman değil misiniz?

Palazov:

– Hayır, diye yanıtladı. Bu kez Bayan Şmid'in bakışını sakince karşıladı.

– Sahnede çok gülünç olmalısınız. Herhalde, size çok gülüyorlardır.

– Evet, gülerler.

– Ama görüyorum ki, her zaman size gülüyorlar. Herkes size gülüyor. İşte şimdi, örneğin...

Palazov kayıtsız bir bakışla:

– E, öyle, gülerler, dedi. Gülsünler, bakalım. Siz de gülmüyor musunuz?

– Ben mi? Hayır, ben gülmüyorum! Gülerim, ama benim gülüşüm bir başkadır, bunu anlamış olmalısınız. Gülüşüme, sakın gücenmeyin. Bakın, dinleyin, dedi hafifçe, ama ısrarla, Palazov da gözlerini dikti.

– Sizinle biraz konuşmak istiyorum. Bir iş konuşması olacak bu. Sonra! diye acele sözünü tamamladı, teğmenin mahmuz şıngırtısını yakından duyunca döndü.

Güneş ufka yaklaşmış, yalnız meyve ağaçlarının tepelerinde parlıyordu. Bahçenin tümü gölgelenmiş, yeşillikler taze ve nemli, günebakanlar başlarını salıvermiş, havada fesleğenlerin keskin kokusu hissediliyordu. Garsonlar teğmenden korkularından han ile

bahçe arasında koşturuyorlar, sohbet ve eğlence canlanıyordu. Her zaman neşeli, her zaman şaklabanlık yapan Palazov, şimdi hummalı ve çılgınca bir sevince kapılmış, gerçekten nüktedan ve buluşçu olup çıkmıştı. Olup biten her şeyden çok heyecanlanıyor, gönlü ısınıyor ve sevince boğuluyordu. Kendisiyle Bayan Şmid arasında bir sır vardı. Bunun ne olduğunu, kendisine ne getireceğini anlamaya çalışmıyorsa da iyi bir şey olduğunu sezinliyordu. Kesinlikle, böyle bir şey ilk kez başına geliyordu! Durmadan konuşuyor, yüzünün mimikleri ise en garip, en gülünç biçimlerde değişiyordu. Başka hiçbir konuda konuşma başlayamıyor, hiç kimse ayrıca birkaç söz söylemeye vakit bulamıyordu. Yalnız Palazov konuşuyor, herkes yalnızca ona bakıyordu.

Sağlık memuru, Palazov'un haddinden fazla konuştuğunu sanıyordu. İyi nitelikli bir adamdı, vaktin daha ciddi bir konuşma olmadan, yalnızca şakalarla geçirilmesine razı değildi. Palazov'a susması için birkaç kez işaret yaptığı, hattâ masa altından ayağına bastığı, öksürdüğü, kıvırcık saçlarını düzelttiği halde, o susmak bilmiyordu. Bayan Şmid'e dönerek:

– İzninizle, küçük hanım! dedi. Palazov, sabret biraz! Küçük hanım, izninizle, size bir soru sormak istiyorum.

Bayan Şmid sevinçle:

– Buyurun! dedi. Herkes merakla sustu.

Sağlık memuru sözünü sürdürdü:

– Neden sirklerde, bunu bilmeniz gerek, hep güzel atlar kullanılır?

Herkes gülüştü. Sağlık memurunun sorusu gülünçtü, ama o ânda Palazov'un durumu daha gülünçtü.

– Sayın bayan! diye bağırdı. Güzel bir at ister misiniz? İşte alın, size armağan edebilirim!

Bayan Şmid, Palazov'la karşılaşmamak için, sağlık memuruna döndü:

– Ne diyeyim, bilmem ki... Neden hep güzel atları seçerler, bilemem. Ama ben kendim özel olan her şeyi severim. Özel hayvanları, özel insanları.

Sağlık memurunun ciddi konuşması bitti, Palazov'un şakaları yeniden başladı. Hattâ Bayan Şmid'in artist arkadaşı, şimdiye dek çok çekingen davrandığı halde, her şeye kahkahalarla gülmeye başladı. Palazov'a bir tür hayranlıkla bakıyordu. İlginç nokta şuydu: Palazov'un yüzü ve mimikleri, bir ayna gibi, yavaş yavaş artistin yüzünde yansımaya başlamıştı.

Hiç kimse ne zaman akşam olduğunu, ortalığın ne zaman kararmaya başladığını anlamamıştı. Akşam yemeği için henüz erkendi. Onun için, köyün dışında bir gezintiye çıktılar. Şimdiye dek hava güzeldi, ama birdenbire ortalık karardı, akşamın ağartısı kara bir bulutla söndü, bu arada şimşekler çakmaya başladı. Şiddetli bir rüzgâr çıktı, yollar toz-duman oldu, geri dönmeleri gerekiyordu. Palazov konuşmayı bırakmıyordu. Bayan Şmid ondan ayrılmıyor, ara sıra birbirlerine yakın yürüyorlardı. Şiddetli rüzgâr adımlarını şaşırtıyor, çokluk istemeden ona çarpıyor, giysileri düzgün uylukları üstünde geriliyor, kimi kez saçlarından bir bukle Palazov'un yüzüne değiyordu. O çok içki içmemişti, ama, gariptir, kendini mest olmuş buluyordu.

Bayan Şmid'in yakınlığı onu coşturuyordu. Bakışları rastgele bir bulutun karanlığına gömülmeye hazır bir yıldıza kayınca, başını sallayıp kendisine bir şeyler söylediğini sanıyor, gönlü sevgi ve mutlulukla dolup taşıyordu. Zaman sınırlaması Palazov'u yıkmıyordu. Bütün bunların çok eskiden başladığını, sonu olmadığını sanıyordu.

Hana dönüp yerleşmek, ayrı bir yerde akşam yemeği yemek istediklerinde, Sarandoviça –keyfi pek yerinde değildi– anlamlı ve istihzalı bakışlarını çokluk Palazov'a yöneltiyordu. Sonunda kendi odalarından birine, boş ve yataksız bir odaya götürmelerini söyledi. Lâmbalar yanınca, eğlence yeniden başladı. Sofra kuruldu, akşam yemeğine geçildi.

Palazov hep öyle neşeliydi. Yemek sona ermek üzereyken, Sarandoviça'nın bir garson tarafından yönetilen gramofonu bir vals

çalmaya başlayınca, törenle eğilip mahmuzlarını çınlatan teğmen, Bayan Şmid ile odada dönmeye başladı. Palazov bir sandalyeye yaslanmış, sigara içiyor, parlak gözlerle Bayan Şmid'in her hareketini izliyordu. Bayan Şmid üst giysisini bir yana atmış, lâmbaların ışığı omuzlarına ve kollarına vuruyor, parmaklarındaki değerli taşlarda oynaşan alevlerin tıpkısı gözlerinde de parlıyordu. Yan taraflarına daha güçlü bir kızıllık dökülüyor, aydınlığın ışınlarında saçlarından kopan kıllar birer altın tel gibi parıldıyordu. Dansa kalkmadan önce, "Seninle daha sonra konuşacağız" demişti. Palazov'un hissettiği şey tutku değil, bir tür mutluluktu. Ona olan hayranlığı artıyor, kendisini bir salıncakta gibi sallıyordu. Belki de akşam yemeğinden önceki konuşmanın etkisiyle, çok kez muhayyilesinde hep aynı tablo beliriyordu: Orada kendisini eve dönerken görüyor, anasının yaşlı gözlerini görüyordu, ama şimdi mutluydu, ona güzel, çok güzel şeyler söyleyebilirdi...

Çift hâlâ dönüyordu. Sağlık memuru ayakta duruyor, zaman zaman ciddiyet ve önemle saçlarını eliyle düzeltiyordu.

Bayan Şmid sağlık memuruyla da dans etti, sonra yine teğmenle... Hepsi sarhoştu, özellikle Altınov. Hattâ artist bile suskunluğu bırakıp Palazov'la konuşmaya başladı. Ama onlar çok az söz söylüyor, daha çok bakışıyor, yapmacıklı yüz hareketleri yapıyordu. Bayan Şmid bu konuşmayı izliyor, gülmekten bayılarak, serbest bir biçimde bir artistin omzuna, bir Palazov'un omzuna kendini bırakıveriyordu.

Gittikçe neşesini buluyordu. Artık bir yerde duramıyor, birini bırakıp ötekine gidiyor, kimi kez ancak birkaç adım dans ediyor, sonra sahnede olduğu gibi asker adımlarıyla yürümeye başlıyor; terli vücudu, parlak gözleriyle kırbacını sallayıp "Allez! Allez!" diye bağırıyordu. Bakışları değişiyor, sıkılmış dudaklarında yabanıl hayvan terbiyecisinin filizlenen hırsı belirmeye başlıyordu.

– Sayın bayan, diye bağırıyordu Palazov, güzel bir atım var. Onu size verebilir miyim?

Gözleriyle sağlık memurunu gösteriyordu.

Bayan Şmid:

– Ah, sen, ah sen! diye gülüyor, kırbacıyla omzuna vuruyordu.

Ansızın yumak gibi bir şey hızla odaya atıldı, takla attı, ne olduğu anlaşılana dek, zemberek gibi tam bir palyaço ortaya çıktı. Pudraya boğulmuş, kıpkırmızı burnu ve konik şapkasıyla sırıtıyor. Bu, sirkte de soytarılık yapan artistin ta kendisiydi. Palazov epeyi bir süre palyaçoya baktıktan sonra sıçrayıp kendini onun yanında buldu. En büyük şenlik, en büyük kahkaha şimdi başlıyordu. Doğaçlama diyalog yapıyorlar, kavga ediyorlar, birbirlerine darbe indiriyorlar, ağlayıp gülüşüyorlardı. Teğmenle sağlık memuru kahkahadan kırılırken, Bayan Şmid, Palazov'un ve palyaçonun yanma gidip birine cesaret veriyor, ötekini paylıyor, kırbacını şaklatıp, "Allez! Allez! Daha canlı Avgust! Allez! Allez!" diye bağırıyordu.

Oda bu oyuna dar gelmeye başlamıştı. Bir ara fenalık geçiren Palazov, kapıdan fırlayıp kendini dışarı attı. Artist de hemen onu izledi, daha sonra herkes dışarıya çıktı. Dışarısı süt gibi beyaz, sakin bir geceydi. Yağmur yağmamış, fırtınadan iz kalmamıştı. Temiz havayla karşılaşıp bu gecenin esrarlı güzelliğine şaşakalınca durakladılar, bir an için eğlenceyi de, kahkahayı da unutuverdiler. Bayan Şmid aya doğru baktı; saçlarından, omuzlarından, bütün vücudundan sanki eritilmiş gümüş akıyordu. Herkesten çok temiz havaya gereksinme duyan teğmen, meyve ağaçları arasında başı açık dolaşıyordu. Sağlık memuru: "Akşam oldu, ay doğdu..." türküsünü söylemeye başladı.

Ancak artist ile Palazov oyunu sürdürüyorlardı. Bahçede birbirlerini kovalıyorlar, oyunda birbirlerinin sözüne gerekli karşılığı veriyorlardı. Palyaçonun giysileri ay ışığında kimi zaman kar gibi apak görünüyor, kimi zaman gölgeler arasında yitip gidiyordu. Bayan Şmid hâlâ daha aya bakıyordu. Palazov ansızın onun yanında göründü, gitar çalarmış gibi bir hareket yaptı, diz çöküp boğuk bir sesle türkü söylemeye başladı. Yakınında biten palyaçonun bir hayali andıran gölgesi, boğuk sesle gülmekten kırılıyordu.

Bayan Şmid bakışlarını yavaşça aydan Palazov'a çevirdi, gülümsedi, ama bu gülümseme yalnızca gözlerinde kaldı, bir şey söylemeden dönüp odaya doğru yürümeye başladı. Palazov ile artist yeniden bahçede kovalamaca oyununa başladılar.

Yorgun argın, soluk soluğa gelen Palazov az sonra odaya çekildi. Elleri arkada gezinmekte olan Bayan Şmid'e baktı, durakladı, masa yanında dikildi. Sanki şimdiye dek çılgınlıklar yapan, herkesi güldüren o değilmişçesine, yorgun ve zayıf yüzüyle, şayak giysilerinin kırışıklıkları arasına gizlenmiş, sivri ve sarkık burnuyla öyle saf ve masum, doğal ve sevimli bakışları vardı ki... Kadehini kaldırıp içki içmek istediyse de, Bayan Şmid'in yanında olduğunu, kendisine baktığını sezinleyince, dönüp tüm yüzüyle gülümsedi. Ansızın Bayan Şmid yanma gidip ellerini tuttu, kendisine doğru çekti:

"Ah benim sevgilim, diye fısıldıyordu, zavallı!" Durdu, bir an için döndü, sonra sözünü tamamladı: "Dinle beni, ben seninle biraz konuşmak istiyorum. Herkes gidince, odamda yanıma gel. Duydun mu, bana gel!"

Sundurmadan ayak sesleri geldi. Artist içeri girdi, hâlâ daha şarkı söylüyor, hayalinde gitar çalıyordu. Ama bir şeyler sezinlemiş gibiydi, ansızın durakladı, masanın yanma oturdu, bir daha sesini çıkarmadı. Zaman zaman bardağına şarap koyup bir yudumda içiyordu.

Bundan sonra olup bitenleri Palazov bir sis perdesi içindeymiş gibi görüyordu. Hiç konuşmadan, bir şey duymadan ve anlamadan, yerli yerinde oturuyordu. Kimi kez artisti, eskisi gibi, masa başında kollarını kavuşturmuş, hüzünlü hüzünlü yere bakarken görüyordu. Sağlık memurunu yılışık, edepli, aklı başında biri olarak; teğmeni de bir yana iyice eğriltilmiş siperli şapkasıyla, donuk bakışları ve kızarmış yüzüyle görüyordu. Teğmen, Bayan Şmid'in yanında oturuyordu. Palazov, sandalye ardından kolunu uzatarak onu nasıl sardığını görmüştü.

Birdenbire kızgın, öfkeli bir çığlık koptu, Palazov ansızın sarsıldı. Bayan Şmid, ayağa kalktı, sararmış, dudaklarını kısmıştı, giysilerini alıp hızlı adımlarla kapıya doğru yürüdü.

Teğmen de ayağa kalkmıştı, ama daha kalkarken bir yana kaykılmış, birkaç bardakla bir sandalyeyi devirmiş, yeniden doğrulmuş, sendeleyerek Bayan Şmid'in ardından koşmaya başlamıştı.

– Rrr-i-ca ederim! Ri-ca.. bayan! diye bağırıyordu.

Titremeye başlayan, beklenmedik, alışılmadık bir gazaba kapılan Palazov, yerinden fırlayıp teğmenin önüne dikiliverdi. Vahşice, kısık bir sesle bağırdı:

– Dur bakalım, ahbap! Burada dur!

Teğmen ona baktı. Bunun bir oyun olduğunu sanarak, bir sarhoş gülümseyişiyle dişlerini gösterdi, elini uzatarak yolundan çekilmesini istedi.

Palazov daha yüksek bir sesle:

– Küstahlıktır bu! diye bağırdı. Ayıp, ayıp!

– Ne? Ba-na mı? Sen ha! Ah seni alçak herif, seni!

Palazov'un üzerine atılan teğmen, onu omuzlarından yakaladı, şiddetle sarstı, öyle fena itip kaktı ki, Palazov birkaç adım geriye uçtu, masaya çarpıp yere düştü. Teğmen yine de üzerine doğru yürüdü. Sağlık memuru karşısına çıktı, iki elinden tutup kucaklamak, sakinleştirmek istiyordu. Artist bütün bu olan bitenleri görüyor, ama yerinden kılımdamıyordu.

Utanmış, terk edilmiş, haysiyeti kırılmış olan Palazov, masa yanında oturarak susuyordu. Sağlık memurunun durdurduğu teğmen, hâlâ daha ona doğru atılıyordu.

Bayan Şmid, ansızın kapıda göründü. İlkin sağlık memurunu, daha sonra teğmeni gördü. Kabahatini örtmek için elini uzattı, gülümsedi. Bayan Şmid kapıda ciddi bir yüzle duruyordu, bakışlarında bir şaşkınlık belirtisi vardı.

– Rica ederim, diyordu, adamcağızı rahat bırakın. Onun kabahati yok.

Palazov ürpererek başını yere eğdi.

Odasına doğru giden Bayan Şmid'in ardından teğmen:

– Ama, sayın bayan, geliniz! diye bağırıyordu. Sundurmada mahmuzları sürçüp kösteklendi.

– Sayın bayan, rica ederim, diye ısrar ediyordu.

Bayan Şmid'in sesi duyuldu:

– Hayır, olmaz. İyi geceler!

Bu sözlerden sonra bir kapının hızla kapandığı duyuldu. Yine mahmuz çıngırtıları, geri dönen ayak sesleri işitildi. Teğmen odaya girdi.

– Sen istemezsen, ben de seni tanımam, diye söyleniyordu. Doktor, hadi gidelim.

Sundurmaya çıkıp emir erine bağırdı:

– Kalin! Kalin!

Handan uykulu bir ses:

– Buyur teğmenim! diye seslendi.

– Çabuk, arabayı buraya getir! Doktor, gidelim artık. Sana gelince, –teğmen Palazov'a dönerek– seninle başka sefer konuşacağız. Geveze herif! Soytarı! Ben sana...

Sağlık memuru elini tuttu, hep birlikte dışarı çıktılar.

Palazov hiç kımıldamadan yerinde duruyordu. Teğmenin gözdağları sanki kendisiyle ilgili değilmiş gibi davranıyordu. Onları işitmemişti bile. Yüreğinde kör, belirsiz bir acı yükseliyor, bütün eklemlerini kırıp parçalıyor, kendisini güçsüz-kuvvetsiz bırakıp umutsuzluğa sürüklüyordu. Onu adlandıracak bir sözcük bulamıyor, onun için ağlamıyordu. Sarhoşluğun mestliği içinde, yine de kendini biliyordu, eve dönmüş de ağlayan iki gözle; anasının gözleriyle karşılaşmış, zavallı, yorgun, bahtsız biri olarak kendisine bakıyordu...

Palazov titreyerek gözlerini dikti: Hanın avlusunda çıngırak sesleri, kaldırımda araba gürültüsü duyuldu. Teğmenle sağlık memuru gidiyordu. Gitmesi gerektiğini o zaman anladı, ayağa kalktı. Başını kolları arasına alan artist, öylece uyuyakalmıştı. Pudralı, makyajlı yüzü gülüyordu.

Palazov avluda ancak birkaç adım atmıştı ki, yandan bir pencerenin açıldığını duydu. Dönüp baktı: Açılan pencere, Bayan Şmid'in odasının penceresiydi. Kendisi orada tek başına duruyordu. Ay ışığı odayı aydınlatıyor, ama kendisi arkada, gölgede duruyor, yalnız elleri ağarıyordu. Bir elini kaldırıp Palazov'a seslendi. Palazov oraya doğru

yürüdü. Bayan Şmid'in kendisine ne demiş olduğunu anımsıyorsa da, şimdi gizli bir buluşmaya gittiğini düşünemezdi. Yüreği acıdan yanıyordu. Eve gitmekte olduğunu, anasının kaygılı bakışlarını kendisine çevirdiğini sanıyordu.

Eğri ve iğrenç gölgesi ak duvarda belirdi. Açık pencere önünde durdu. Apak iki el pencereye tutunmuş, içeride solgun bir yüzle parıltılı iki göz görünüyordu.

Bayan Şmid:

– Gittiler mi? diye fısıldadı.

– Evet.

– Ah, zavallı yavrum! Daha yakınıma gel. Onlar seni haksız olarak gücendirdi! Daha yakın gel! Kaba, acımasız herifler, unut onları, düşünme artık bunu.

Palazov birkaç adım atınca gördü: Bir el kalktı; gözlerini, yüzünü okşadığını sezinledi. Bütün vücudu bir ürperme geçirdi, bakışları buğulandı. Kendisini seven eli tuttuğu gibi öpmeye başladı.

Bayan Şmid geri çekildi. Ancak, eli üstüne sıcak bir damla düşünce titredi, bunun gözyaşı olduğunu anlamıştı...

***

Ertesi gün birkaç köylü han önünde durup kasabaya doğru uzaklaşmakta olan bir arabanın ardından bakarak, Bayan Şmid'le birlikte bu arabayla giden Bilgen köyünün özel öğretmeni Palazov'un geri dönüp dönmeyeceğini merak ediyorlardı. Öteki araba, bagaj arabası, han önünde harekete hazır durumda bekliyordu. Daha sabahın erken bir saatinde içmeye başlayan, hâlâ daha handa sürten artist, bu arabaya kalmıştı.

Sabrı tükenen arabacı birkaç kez çağırmış, gelmeyince atları kamçılamış, araba yola çıkmıştı. Hanın kapısından koşarak çıkan artist, çevresinde toplanan çocuklara gözlerini faltaşı gibi açmış, daha çok gülsünler diye takla atmış, başını ve ellerini yere koyduktan sonra ayaklarını kaldırıp vücudunu öylece tutmuştu. Sonra arabaya atlayıp kendisine gülen köylülere nanik yapmıştı.

Köylünün biri:

– İşte bak! dedi. Öğretmenin ne yapacağını sorup duruyoruz ya. İşte bunu, şu adamın yaptığını yapacak. O da bunun gibi bir palyaço, bir soytarı... Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş; yani, sizin anlayacağınız birleşmişler, yakışmışlar birbirlerine! Ben size demedim mi, o artık geri dönmez, diye.

Yakında duran, bunu duyan Sarandoviça, bu sözleri söyleyen köylüye baktı, gözlerini yere dikip bir şey düşündü, konuşmaya daha çok karışmadan hana döndü.

DÜŞMANLAR

Hristo Meseçka, Kuzgun hanına girdiğinde görünürde hiç kimse yoktu. Oturacağı yerde, kapı yanında durup bir sigara sarmaya başladı. Genç Sarandoviça deftere bir şeyler yazarken aceleyle ona baktı, gülümsedi.

– Hoş geldin, Hristo Baba! dedi. Ne var, ne yok?

– Haber şu: Türk sultanı Türkleşmiş, yani Müslüman olmuş! Her şey yolunda, yalnız kösenin bıyıkları artık çıkmayacak, kel kafalının saçları da öyle...

Sarandoviça, yüzünü ona dönerek kapkara gözleriyle baktı, gülümsedi.

– Eh sen de, Hristo Baba. Başka şeylerden söz et, bambaşka şeylerden. Sen bari köyleri dolaşır, her şeyi bilirsin.

– O zaman sana başka bir şey daha söyleyeyim: Karacalar ile Paracık[1] köylüleri dün az kalsın birbirlerini tepeleyeceklerdi. Büyük bir dövüş oldu. Mera için kavga ediyorlar, ama bu kavga benden de, babamdan da daha yaşlı, daha eski. Tam oradan geçerken gördüm. Her iki köyden de pulluklar, topçu alayı gibi hareket etmişti. Tıpkı savaşta olduğu gibi, kimileri at üstünde hızla ileri atılıyor, arkadan yayalar geliyor, bir Türk düğününde olduğu gibi, yüksek sesle konuşuyor, bağırıp çağırıyorlardı. Atı durdurup onları seyre daldım. Tarla sınırına geldiklerinde...

– Ama neden kavga ediyorlar?

---

1 Paracık: Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 469 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1942 yılında adı Bulgarcaya çevrildi: Bistrest oldu. Osmanlı-Türk döneminde bir başka adı: Paracık-armutlusu idi.

– Toprak için, bir parça tarla yüzünden. Büyük bir şey sanırsın, ama o denli küçük bir parça için ki, bir eşek orada yuvarlansa, kuyruğu dışarıda kalır! Ama insan inadı, değil mi? Ne birileri veriyor, ne de ötekiler. Birileri de sürmek istiyor, ötekiler de. Onun için pulluklarını da getirmişler. Diyesim o ki, durup seyrettim. Tarla sınırına geldiklerinde, birileri ileri atıldı, horozlar gibi birbiri üstüne yürüdüler. Kavga, dövüş başlamıştı. Birileri arkadan hu-u diye bağırıyor, ötekiler de hu-u diye haykırıyordu. Sıkı bir kavgaya girip dövüştüler, karmakarışık oldular. Sopalar ortaya çıktı, sanki sırıkla armut silkeliyorlardı.

– Aman Tanrım! Herhalde, birbirlerini tepelemiş olmalılar!

– Hayır, hiçbir şey olmadı. Çünkü yüz kişiden yarısı çılgınsa, öteki yarısı akıllıydı. Dövüşenlerin arasına girip ayırıyorlardı. Ama ne de olsa kırılan başlar, eller vardı. Şimdi davalı oldular.

– Demek ki, avukatların ceplerini dolduracaklar.

– Vasilka, şimdi sen bunu bırak, yiyecek bir şeyin varsa ver de karnımı doyurayım. Aç ayı oynamaz.

Sarandoviça ince kaşlarını oynattı, sadece başıyla "yok" işareti yaptı.

– Yok mu dedin? Bir de bana haber soruyorsun, öyle mi? İyi vallahi! He, anan, rahmetli, bambaşka bir insandı. Toprağı bol, yeşillikle örtülü, sakin olsun! Ne kadındı o, ne yapar eder, bir şeyler bulup doyururdu insanı. Hiç değilse, bari bir çömlek fasulye bulup ateşe koyardı. Sense "yok" diyorsun. Açsam, senin eski şarabını nasıl içerim!

Meseçka kızdı, meyhane içine girdi.

Kalmuk:

– Hoş geldin! diye selâmladı.

– Hoş geldin! Bana, yolun açık olsun desen daha iyi. Çünkü gidiyorum. Burası han değil. Han böyle mi olur?

– Adaşım be, dinle beni, dedi Kalmuk. Kaç yaşındasın sen? Ne zamandır bunu sana sormak isterim. Ben gençtim, yaşlandım; sense hep aynı kalmışsın. Yaşın kaç senin, ha?

Meseçka yanıt vermedi. Ama Kalmuk haklıydı, Meseçka'nın kaç yaşında olduğunu hiç kimse tahmin edemezdi. Oldukça kısa boylu, zayıfça bir adamdı; saçları apak, gözleri mavi, bıyıkları kısa kesilmişti. Boz renkli şayak poturu aşınıp eskimiş, ama tertemizdi; artık hiç kimsenin kullanmadığı, çizme biçiminde yüksek, yeşil kalçınları vardı. Meseçka perakendeciydi, ama ticaret yapmıyor, gerçek tüccarların ardından kalan şeyleri satın alıyordu: Cılız bir hayvan, bozuk bir deri, hasara uğramış bir kürk gibi şeyler... Ama en çok satın almak istediği şey, ihtiyaçtan dolayı satılmış mallardı. Bir yoksulun başı tutuşursa, hemencecik Meseçka bunu sezinleyip kartalın leşe atılması gibi oraya koşardı.

Kalmuk yanıt beklemeden yine ne sorduğunu unutuvermişti. Meseçka ise öfkeden hâlâ susuyor, pencereden dışarıya bakıyordu. "Bir şeyler yemeliyim, bu böyle olmaz!" diye düşünüyordu. İşte tam bu sırada, Sarandoviça'ya gidip yalvarmak niyetindeyken, han önünde birkaç araba durdu. On dolayında köylü indi, içlerinden ikisinin başları sargılıydı.

Meseçka:

– İşte Paracık köylüleri, dedi, şikâyet dilekçesi vermeye gidiyorlar. İşte yaralılar da orada.

Köylüler, konuşmalarını sürdürerek içeri girdi; rehberleri olan İvan Titev Baba şöyle söyleniyordu:

– Olup biten her şeyi anlatacağız. İşi bilen avukata da anlatacağız. Nedo, İvan siz de kasabaya varır varmaz doğruca doktora gidip yaralı başlarınızı göstereceksiniz, rapor vermesini isteyeceksiniz. Haydut oğlu haydutlar, utanmaz mısınız siz? Ayıcı herifler! Biz size göstereceğiz, bekleyin...

Meseçka söze karıştı:

– Karacalar köylülerini mi dava edeceksiniz?

– Yalnız dava etmekle kalmayacak, daha ötelere de gideceğiz. Kalpaklarımız yere düşene dek koşacağız. Çocuklarımıza da bu davayı bırakacağız! Onlar insan mı? Eşkıya oğlu eşkıya!

Başkaları:

– Ormanda yaşayan bu adamlardan ne beklenir? diye seslendi. Onlara var mı keçi otlatmak, var mı gayda çalmak, çünkü gayda yalnız keçi derisinden yapılır.

– Onlara şunu ver: Gayda ve pehlivanlık.

İki masa çevresine oturan köylüler, renkli torbalarını çıkarıp içlerinde ne var ne yoksa hepsini ortaya döktüler: Kızarmış kabarık somunlar, peynir, tereyağı. Kimileri kenarlı peşkirlerini açıp pişmiş tavuk çıkardı, yanında da küçük bir tuzluk vardı.

Meseçka bu yemeklere baktı da gözleri masalarda kaldı. Ansızın mavi, kurnaz gözleri parlayıverdi. Köylülere dönerek bağırdı:

– Doğru söylersin İvan Baba! O köylüler âdi adamlardır. Gaydalarına gelince, ben size anlatayım!

Köylüler kulak kabarttı.

– Bir yıl, diye başladı Meseçka, Karacalar köylüleri tuz için Silistre'ye gider. Tuz satın alıp talikalarına yüklerler. Geri dönerler. Kanara denilen kayalık yere gelince –orada nasıl bir orman olduğunu bilir misiniz?– duraklayıp atlarını salıverirler. Sözde çalı-çırpı toplamak için ormana dalarlar, ama akçaağaç bulunca, gayda düdüğü yapmaya başlarlar. Düdük yapıp denerler, orman düdük sesleriyle inler. Yağmur yağmaya başlar, tuzlar erir, ama kim bilecek? Düdük sesleri ormanı çınlatır. Sonunda arabaların yanma gidince, ne görsünler: Tuzdan eser yok, ama araba altları tuz gölcüğü!

Köylüler kahkahalarla gülüyordu. Başları sargılı iki köylü de gülüyordu. Az sonra gülüşmeler daha yüksek sesle, daha neşeli olmaya başladı.

İvan Titev Baba, gülmekten yaşarmış gözlerle:

– Yaşa, Hristo! diye bağırıyordu. Gayda düdükleri yapmışlar, ama tuzlar erimiş!.. Ha-ha-ha! Sağ olasın, be adam. Bana bak, Hristo, aç olmalısın, gel de aşımızı paylaşalım. Ha şöyle, kendiliğinden gel. Gelin hanım, Hristo Baba'ya da bir kadeh içki ver!

Köylüler yedi, içti; Meseçka da yedi, içti. Ancak acele ettiklerinden, çıkınlarını toplarken de gayda düdüklerine gülüyorlardı, kasabaya yollandılar.

Birçok yaşlı insan gibi, Meseçka'nın da kendi kendine konuşma alışkanlığı vardı. Köylüler gidince, yüksek sesle konuştu:

– Hristo, güzelce karnını doyurdun! Hristo, iyice karnını doyurdun!

Uzun zaman geçmeden, başka arabalar da han önünde durdu: Bunlar da Karacalar köylüleriydi. İlk önce gür sesli oluşlarıyla belirginleşiyorlardı. Sözümona konuşuyorlar, ama kavga ediyorlardı. Kocaman kalpaklı, iriyarı, boylu-poslu, uzun bıyıklı, tıraşsız adamlar içeri girdi. Ama üzerlerinde ne varsa, hepsi yepyeniydi: Kırmızı entariler, iyi aba poturlar, kar gibi apak dolaklar... Onlar da Paracık köylüleri için kabaca sözler söylüyor, sövüyorlardı. Meseçka'yı tanıdıkları halde, öfkelerinden gazaba gelerek, ona düşman gözüyle bakıyorlardı.

Meseçka onlara dönerek:

– Yiğitler, geç kaldınız! dedi. Az önce gelseydiniz, Paracık köylülerini –başlarında İvan Titev olmak üzere– burada bulabilirdiniz.

– Burada mıydılar?

– Evet, burada. Geldiğinizi sezince, kirişi kırdılar.

Paracık'lılar gülüştü. Onlar da, ötekiler gibi, daha büyük torbalarını çıkarıp yemek yemeye başladı.

Meseçka konuşuyordu:

– Şu Paracık köylüleri, cılız, narin adamlar, zayıf adamlar. Maşa gibi ayaklarına poturları geçirmişler. Tarlaya da yemenilerle giderler. Korkaktırlar da. Köylerine bir ayı gelince, korkudan yere yatıp ayının ezmesini beklerler. Ama neden, bilir misiniz?

Köylüler kulak kabarttı.

– Bakın, size anlatayım. Bir yıl Çingeneler bir ayı ile gelir, gecelemeye hazırlanırken ayıyı bağlarlar. Ama yabanıl hayvan değil mi, iplerini söker, zincirlerini sürükleye sürükleye kaçıp gider. Şurası-burası derken, soluğu Konsolos Vasil'in kümesinde alır. Onu tanırsınız.

– Biliriz, biliriz. E?

– Tavuklar bağırmaya başlar. Konsolos da "tilkidir!" deyip kümesi kapatır. Vasil'in karısı gelir, elinde bir mum vardır. Konsolos ne

görsün? Hayvan kümesin kapağını içeriden zorlamaya başlar. Konsolos sırtını verip dayanmak ister. "Karıcığım!" der, "bu kocaman bir şeye benzer, sakın bizim vaftizci babanın veledi olmasın!" Karısı mumu eline verip bakınca, ne görsün? Bir ayı! Eve koşup kapıyı kilitlerler: "Ayı var, ayı!" diye bağırmaya başlarlar. Haber komşudan komşuya uçurulur, bütün köy halkı "Ayı var, ayı!" diye haykırmaya başlar, sabaha dek. Oysa zincirleri kümese takılan ayı oracıkta oturmaktadır. Sahibi olan Çingene gelip ayıyı alır, götürür! O zaman evlerinden fırlayan köylüler, ayıyı öldürmeye kalkar. Gebertilen tavuk başına on Napolyon lirası alırlar, oysa o kadar etmez. Gece boyunca çektikleri korku da cabası!

Meseçka daha sözünü tamamlamadan, Paracık köylüleri kahkahadan kırılıyor, tamamladığı zaman da gülmüyor, sanki kurtlar gibi uluyorlardı.

En yaşlı köylü:

– Yaşa bre Hrito! Yüz yıl yaşa! diye bağırıyordu. Hay Allah razı olsun! Gülmekten katılacağım. Hele gel, yanımıza gel de ekmeğimizi paylaşalım...

– Yemek yedim, dedi Meseçka. Sarandoviça'nın güldüğünü görünce, ona bakıp göz kırptı. Aç değilim, ama ısmarlarsanız, bir kadeh şarap içerim.

– Gelin hanım, ona yarım okka şarap ver!

Kalmuk'a da şarap ısmarladılar. Meyhanede başkaları olsaydı, onlara da ısmarlarlardı. Kalmuk şarap bardağını kaldırınca, her şeyi dinlemediğinden:

– Sağlığınıza sayın konuklar! dedi. Karacalar köylüleri mi? Gebersin o ayıcılar!

Şarabı içti, yalandı, sanki çok güzel bir lâf etmişçesine çevresine bakındı. İyi ki, köylüler onun sözlerini duymamıştı. Ama birisi seslendi:

– Ne, ne? Neler saçmalıyor bu herif, yahu?

Meseçka:

– Adam sarhoş, dedi. Ne dediğini bilmiyor.

Kalmuk saçmaladığını anlamıştı, sakalını ısırmaya başladı, sonra sustu.

Köylüler gitmeye hazırlanıyordu. Rehberlik eden yaşlı adam, kaşlarını çatıp konuşuyordu: "Kasabaya vardığımızda, Keran, doktora çıkacaksınız, sen elini göstereceksin; Stoyo, sense sivri bir şeyle saplanmış gibi görüneceksin. Kaburga kemiğinin kırıldığını söylersin."

Arabalarıyla yola koyuldular. Arabaları da tıpkı onlara benzer insanlara göreydi: Demirle kaplı, top gibi ağır, azgın, besili atlarla koşulu idi.

Meseçka yapayalnız kalmış, gülümsüyor, kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. Kalmuk peykeden inip yanma gitti:

– Ne olmuş, be adaşım? Bu adamlar neye kızmış böyle? diye sordu.

Meseçka:

– Hey Kalmuk, Kalmuk! dedi. Sen sanki mezardan çıkmış birine benziyorsun. Ben oturup anlattım, yedik, içtik, sense ancak şimdi bana soruyorsun!

Genç Sarandoviça gülüyordu.

BİR TORBA BARUT

Posta dağıtıcısı Yanko, Mosko Baba'ya bir mektup vermek üzere, akkil denilen killi topraklara uğradı. Sağa-sola fırlatılmış, güneşte yanmış taş yığınları arasında bir çukurdan birkaç kez haykırdıktan sonra, Mosko Baba göründü. Yanko onun ne denli zayıflamış, sanki içlerinde gözyaşları birikmiş gibi gözlerinin ne denli parlamış olduğunu görebildi. Sarhoş olmadığı vakit, Mosko Baba'nın yüzü her zaman zeki ve düşünceli olurdu. İnsan onun bir memur, bir tüccar olduğunu, her şeyi yapabileceğini düşünebilir, ama taş çıkarmakla yorgun düşeceğine hiç inanamazdı.

Yanko:

– Mosko Baba, dedi, sana bir mektup var.

Mosko Baba mektubu aldı, zarfını okudu, parmakları arasında dolaştırdı, ama açmadı, katlayıp yelek cebine koydu. Sonra oturup bir sigara sarmaya başladı.

– Muhtar ne yapıyor, Yanko?

– Muhtar ne yapacak? Yiyip içiyor. Mosko Baba, galiba sen sık sık mektup alıyorsun. İşlerin yolunda mı bari? Haydi bakalım! Herkesin söylediği gibi, milyonlar kazanırsın da biz de senin sayende rahat yüzü görürüz.

Mosko Baba övünçle gülümsedi, eliyle bir işaret yaptı. Vadiden aşağı doğru bakıyordu; orada armut ağaçlarıyla çevrilmiş eski bir Türk tekkesi vardı. Şimdi bu armut ağaçları çiçek demetleri gibi yapraklanmış, altlarındaki taze otlar da yemyeşil olmuştu. Hava sımsıcaktı, güneşten onlara bakamazdı insan.

– Çok güzel bir hava, Yanko. Guguk kuşunun ötüşünü duyuyor musun?

– Ötüyor. Hava ısındı ya, öter. Hani bir masal var: Guguk kuşu armut yaprağını gagalamadan kahvaltı etmezmiş. Ben artık gitmeliyim, işim var. Yine görüşelim, Mosko Baba!

Yanko çantasını sırtına alıp bayır aşağı inmeye başladı. Yine Mosko Baba'nın yaşaran gözlerini anımsayıp düşüncelere daldı. Kuzgun köyünü, Kuzgun hanını tanıdığından beri, burada, bu bayırda kil taşı çıkarılır. Bu güzelim kil taşı, dolay köylerin tümünde satılır, ama ne denli güzel olsa da kil taşı kildir, başka bir şey değil. Ama işte, iki yıl önce, bir bahar günü Mosko Baba geldi. Kapkara paltosu, elinde şemsiyesiyle önemli bir adam gibi görünüyordu. Muhtarla birlikte killik mevkiine geldiler, ölçüp biçtiler, küçük kazıkları çaktılar, yazıp çizdiler. Sonunda killik mevkiinin yalnızca Mosko Baba'ya verildiği duyuldu. Yine kil taşı çıkaracak, ama bu işte başka bir iş var, çok değerli bir şey...

Çok parayla, çok insanla büyük bir iş başlamıştı. Enine, boyuna derin hendekler kazıldı. Toprağı kazıp el arabalarıyla kili bir yana, taşı öte yana yığıyorlardı. İskeleler ve dayanaklar için ne çok tahta ve direk harcanmıştı! İşçi nezaretçisinin oturması için bir de baraka inşa edilmişti.

Mosko Baba'nın kendisi Kuzgun hanına yerleşmişti. Parası vardı ya, yemeler, içmeler başlamıştı, her gün. Çıkarılan kil, bir kervan oluşturan arabalara yüklenip her yere yollanıyordu. Bunun numune olduğu söyleniyor, fabrikalar beğenirse, asıl işin o zaman başlayacağı, Mosko Baba'nın bu işten milyonlar kazanacağı ekleniyordu. İşçiler boyuna kazıp duruyordu. Onlarla nezaretçi uğraşıyor, Mosko Baba ise handan, sanki Sarandoviça ile evliymiş gibi çıkıyordu.

Ancak her şeyin bir sonu var. Fabrikalardan yanıt gelmedi. Mosko Baba gidip geliyordu, ama açık olan bir şey vardı: Para yoktu. İşler durdu, işçiler çıkıp gitti, nezaretçi işi bıraktı.

Sarandoviça da Mosko Baba'ya sırt çevirdi. Mosko Baba handan taşındı, o vakitten beri killik mevkiindeki barakada oturur. İçki içmeye başladı. Alet ve edevat, el arabaları, tahtalar, direkler, hepsi Sarandoviça'nın hanına götürüldü, oradan da yok olup gitti. Bunun

da yetmediği zaman, hazır killer ve taşlar satıldıktan sonra, Mosko Baba tek başına taş çıkarmaya başladı. Çıkardıklarını satıyor, hepsini yiyip içiyordu.

Yanko bir kez daha dönüp killik mevkiine baktı: Küskü vuruşları işitiliyordu. Acaba neden Mosko Baba mektubu okumamış, hemen yine işe koyulmuştu? Yanko uzun süre baktı, sonra dönüp yolunu sürdürdü.

Mosko Baba, gerçekten Yanko gider gitmez işe koyulmuştu. Yalnız kalmak istiyor, mektubu okumak için acele etmiyordu. Kimden geldiğini biliyor, içinde ne yazıldığını da biliyordu. Ancak daha fazla dayanamadı, hendekten çıkıp mektubu okumaya başladı. Elleri titriyordu. Sonuna değin okumadan bıraktı, acelesi vardı. Mektubu sonuna dek okuyup, mümkünse, o saat unutmak istiyordu. Düşüncelere dalmış, önüne bakarak mektubu yavaşça katlayıp cebine koydu.

Artık her şeyi anımsamıyor, anımsamak da istemiyordu. Ancak şimdi de kızgın hale gelmiş, gözlerinin önünde dönüp duran bazı sözler vardı:

"... Buraya gel... Dimka hasta, ben her gün başkalarının işine gidiyorum, insanlara bakmaya utanıyorum..."

Mosko Baba düşüncelere daldı, kıvrıldı, sanki oturduğu yerde küçülmüştü. Yine yeşil armut ağaçlarına bakıyor, ama hiçbir şey görmüyordu. Guguk kuşunun ötüşünü de duymuyordu artık.

Daha fazla çalışamıyordu. Ayağa kalktı, paltosunu sırtına atıp Kuzgun hanına doğru yürüdü.

Oraya varınca, öylesine sessiz, öylesine göze çarpmadan içeri girip bir köşeye kıvrıldı ki, ilkin hiç kimse onu görmedi. Zaten handa pek az kimse vardı. Birkaç köylü vardı, ama hemen çıkıp gittiler. Masanın birinde Bilgen köyünün özel öğretmeni Palazov ile köylülerin kim bilir neden ötürü "Boynuzlu" dedikleri Çervenakov oturuyordu. İriyarı, sarışın, mavi gözlü bir adamdı; ama sakin, giyimine-kuşamına aldırmaz bir hali vardı. O da, Palazov da şakacı adamlardı, ama bu hoşa giden bir şey değildi. Mosko Baba'nın, hele şimdi, şaka edecek hali yoktu.

Çok zaman geçmeden Palazov onu gördü, Çervenakov'u dürterek:

– İhtiyar gelmiş, dedi. Hele bak şuna, yağmura tutulmuş horoz gibi damlamış.

Çervenakov, Mosko Baba'ya gözlükleri üstünden baştan aşağı baktı da:

– Neyin var be Mosko Baba, yoksa hasta mısın? dedi.

– Bir şeyim yok benim. Taş çıkarıyorum, yorgunum.

Konuşmak istemediğini göstermek üzere, Mosko Baba bakışlarını başka yana çevirdi, önüne eğildi. Bir şey var mıydı? Vardı. Çok düşünceliydi.

Genç Sarandoviça, Mosko Baba'nın istediği rakıyı getirdi. Isınıp kürkünü ve yün etekliğini bir yana atınca, Sarandoviça, tıpkı derisini değiştiren bir yılan gibi, daha ince, daha düzgün, daha kıvrak görünüyordu. Saçları bir şeyle boyanmış olmalı, öylesine parlıyordu, mürver gibi kapkaraydı. Gülümseyişi yeni bir şey değildi, o her zaman gülümserdi, ama gözleri öylesine parlıyordu ki, bunlarda güneşten dışarıya vuran bir şey var, sanırdınız.

Çervenakov:

– Vasilka, diyerek kulaklarına dek sırıttı, bize de bak hele, biz insan değil miyiz?

– Size zaten bakıyorum, ne istiyorsun?

– A, bize de bak. Hep eşikte durup dışarıya bakıyorsun. Biliyorum ben, kimi beklediğini biliyorum...

Sarandoviça gülümsedi, yine eşiğe gitti. Kendisine baktıklarını biliyor, gülümsüyordu.

Çervenakov:

– Matey'i bekliyor, dedi. Onun için süslenip püslenmiş.

– Belki de Mosko Baba içindir.

– Onun için değil, hocam. Ne benim için, ne de senin için. Biz sıramızı savmış, işten çıkarılmışız. Dünya bir merdivene benzer: Kimileri çıkar, kimileri iner.

Palazov:

– Merdiven değil, çark, dedi.

– Hadi çark olsun. Demem o ki, vaktiyle saygı Mosko Baba'ya idi, ama şimdi değil. Şimdi Başhisarlıklı Matey var. Mosko Baba ise buraya kök saldı, kımıldamıyor artık. Sen de, hocam, o sirk artisti kızla kaçmışsın, ama yine geri geldin. Hepimiz böyleyiz. Hepimize aynı büyü yapılmış, gidip geliyoruz, ama gene de Kuzgun hanı çevresinde dolanıp duruyoruz. Vasilka'nın dolayında, harman beygirinin seren çevresinde döndüğü gibi dönüyoruz. Öyle değil mi?

– Öyle. Yalnız şu var ki, Vasilka Matey'in çevresinde daha çok dolanıyor.

– Öyle de olsa, hocam, ne sensin, ne de ben. Matey şimdi mal, mülk sahibi oldu. Gerçekten, babası öleli bir yıl oldu mu? Olmadı, tam hasat öncesi ölmüştü. Toprağı bol olsun, Matake Ağa iyi bir adamdı, doğrusu. Nasıl öldüğünü bilir misin? Kasabaya orakçı toplamaya gider. O zamanlar ekinler pek sıktı, işçi bulunmuyordu. Yirmi kişiyle pazarlık eder, Temelko'nun hanına gelince öğrenir ki, vazgeçip başkasına gitmişler! Çok kızmış, ama güçlü-kuvvetli, sapasağlam bir adamdı. Hava da çok sıcakmış, terini silmek için mendilini çıkarmış, düşüp ölmüş. Damladan, yüreğine inen inmeden gitmiş, diyorlar.

Üstlerinde şiddetli bir esneme duyuldu, iki uzun el uzanıp kımıldadı; Kalmuk'tu.

– Bu dünya böyledir, neden şaşıyorsunuz ki! diyordu. Kimin yazgısı nasıl yazılmışsa, öyle olur... A, siz kendi kendinize ısmarlayıp içiyorsunuz da burada, yanınızda başka bir adam da var demiyorsunuz hiç.

Öğlen olmuş, han azar azar köylülerle dolmaya başlamıştı. Kimileri Çatallar[1] köyündeki değirmenden dönüyor, arabalarında çuvallar dolusu un ve yarma tahıl taşıyordu; kimileri de kasabadan geliyor, iri tuz taşı, ip, yeni tırpan yüklüydü. Hepsi neşeliydi, çünkü bütün yol boyunca gözleri yeşil ekinden başka bir şey görmemişti. Yıl

1 Çatallar: Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 688 (1989), çoğunluğu Türk'tür. 1942 yılında adı Bulgarcaya çevrildi: Batovo oldu. Tarihsel bir kazıbilim yöresidir.

iyi gidiyordu. Bu köylülerin çoğu Karacalar köyündendi, orada söylendiği gibi "kavga için pey" verilirdi.

Paracık köylülerinden biri de içeri girdi. Petko Dukov varlıklı adamdı, Karacalar köylülerinden uzak durmak için Çervenakov'un yanına oturmuştu.

– Çoktandır seni arıyordum Boynuzlu, dedi. Bana bir orak makinesi satar mısın?

Çervenakov da zaten bunu bekliyordu, hemen işe koyuldu.

Yarım saat geçmeden meyhane gürültü-patırtı ile doluverdi. Herkes yüksek sesle konuşuyor, bir yanda kavga kopuyor, ötede türkü söyleniyordu. Mosko Baba da şimdi bambaşka bir adam olmuştu. Çok içmiş, neşesini bulmuş, masadan masaya koşup herkesle konuşuyor ve içki içiyordu. Türkü söylenen yerde o da yırlıyordu...

Öteden birisi:

– Mosko Baba, şimdi taşlıkta ne çıkarıyorsun? Altın mı, gümüş mü? diye soruyordu.

– Kil çıkarıyorum. Kil ister misiniz?

Bir başkaları:

– Sen acele tıraş ol da Sarandoviça seni beğensin, diyordu. Mosko Baba ağarmış olan sivri sakalını sıvazlayarak gülüyordu. Çervenakov'un kendisine baktığını görünce seslendi:

– Boynuzlu, yeter artık halkı dolandırdığın!

Oysa Çervenakov o tarafa rastgele bakmış, onu görmemişti bile. Mosko Baba buna kızdı:

– Ben senin boynuzunu kırmasını da bilirim!

Karacalar köylüleri kavga ve didişmelerle gitmeye kalkıyorlar, sonra yine geri dönüyorlardı, sonunda çıkıp gittiler. O zaman varlıklı Paracık köylü de gitmeye niyetlendi; her zaman olduğu gibi kurula kurula ayağa kalktı, göz ucuyla Mosko Baba'ya bakıp Çervenakov'a yavaşça sordu:

– Nasıl bir adam bu?

– Hali bitik bir Ayvazın teki.

Çervenakov sesini alçaltarak bir şeyler daha anlatmaya koyuldu. Sonunda o da çıkıp gitti. Bir orak makinesi daha satmış olmaktan memnun olan Çervenakov ellerini ovuşturdu, gülümseyerek Mosko Baba'ya baktı. Oysa Mosko Baba başını bir masaya koyup uykuya dalmıştı. Palazov da geldi. Çervenakov'la birlikte ikisi de Mosko Baba'ya bakıp bakıp gülüyorlar, nasıl horlandığını dinliyorlardı. Yine oturup sohbete daldılar. Meyhanede pek az köylü kalmıştı.

Meyhanede gürültü-patırtı olduğu sürece Mosko Baba uyudu, ama sessizlik basınca uyanıp çevresine bakındı. Hâlâ sarhoştu, düş gördüğünü sanıyordu: Bir masa çevresinde toplanmış, yemek yiyorlar: Çervenakov, Palazov, Sarandoviça, kapkara bıyıklı, yumuşak, kısa sakallı bir delikanlı daha. Kimdi bu adam? Mosko Baba ağır ağır, güçlükle anımsadı. Ansızın öfkeye kapıldı, başına kan sıçradı: Delikanlı Baş-hisarlıklı Matey idi. Babası öleli beri her gün, gün aşırı hana gelmeye başlamıştı. İşte Sarandoviça'nın en sevgili konuğu o idi. Varlıklıydı, parası boldu. Çoktan beri mi? O da öylece, karşısında Sarandoviça da öylece oturuyordu.

Mosko Baba, bardağı masaya vurarak:

– Vasilka, bana bir şişe rakı verir misin? dedi.

Sarandoviça ince kaşlarını çatarak surat asınca, Mosko Baba daha yüksek sesle:

– Kalk da kendin getir, duydun mu? Benim de param var, diye bağırdı.

Palazov:

– Mosko Baba, dedi, sen güzel bir uyku çektin, düşünde ne gördün? Milyonlarını mı?

Herkes Mosko Baba'ya dönüp gülümsedi. Ama Baş-hisarlıklı Matey ona bakmadı bile. Mosko Baba daha çok öfkelenmiş, gözleri kor gibi yanıyordu.

– Vasilka, bana rakı ver diyorum sana. Rakıyı şuracığa getireceksin. Ağzımı açtırma benim, kim ve nasıl biri olduğumu söyletme bana şimdi!

Sarandoviça'nın yüzü kızardı, ince kaşlarını yine çattı:

– E, yeter artık, dedi. Rakı kalmadı.

– Yok mu? Kalmadı mı?

Mosko Baba kalktı, ayakları dolaştı, Sarandoviça'ya doğru yürüdü. Matey şimdi Mosko Baba'ya bakmıyorsa da Sarandoviça'ya bakıp ancak gülümsüyordu. Öfkeli Sarandoviça, hâlâ kendisine doğru gelen Mosko Baba'ya baktı, geri dönünce bakışları Kalmuk ile karşılaştı. Ona bir işaret yapıp yapmadığı anlaşılmadı, ama Kalmuk derhal peykeden inip Mosko Baba'nın karşısına dikildi, kocaman endamıyla yolu kapadı.

– Uslu dur, Mosko, uslu dur diyorum sana, diye konuşuyordu. Otur yerine, yerine otur be Bulgar!

Önünde onu bir çocuk gibi acı vermeden iten Kalmuk, dönüp yine Sarandoviça'ya baktı, o başını sallayıp kapıyı gösterdi. O vakit Kalmuk, Mosko Baba'yı tutup dışarı attı. Mosko Baba bir şey söylemek istiyordu, ama işitilmedi, çünkü Matey'den başka herkes gülüyordu.

Az sonra Kalmuk dönüp geldi.

Çervenakov:

– Gitti mi? diye sordu.

– Sarhoş adam nereye gidecek? Çit boyuna yığılıp uykuya daldı.

Çervenakov gülümsedi. Herkes içki bardağını kaldırıp tokuştururken, Sarandoviça ile Matey gülümseyerek birbirlerine bakıyorlardı.

Birkaç gün sonra posta dağıtıcısı Yanko yine killik mevkiine uğradı, ama bu kez mektup yerine on dört-on beş yaşlarında bir oğlan getirdi. Mosko Baba öylesine sarhoştu ki, bu oğlanın kendi oğlu olduğunu ancak tanıyabildi. Yanko'ya bulanık, ayyaş gözleriyle bakıyor, bir şeyler söylemek istiyor, ama konuşmaya cesaret edemiyordu, çünkü dili tutuklaşmış, biraz peltekleşmişti. Yatıp uyudu. Birkaç saat sonra uyanınca iyileşmiş, aklı başına gelmiş, utanç ve acı

ile ezilmiş, yaşlı ve düşünceli gözlerle oğlanı sorguya çekmişti. Eskimiş, yamalanmış giysilerine bakıyor, boğazını tıkayan bir şeyi yutmaya çalışıyordu.

Oğlan yine:

– Dimka çok hasta, dedi. Anam gelmeni söyledi. Birlikte gidelim.

– Gideriz, Yonko, gideriz. Öte beriyi toplayıp yarından tezi yok, gideriz.

O gün Mosko Baba az çalıştı, akşamüstü eski alışkanlıkları yeniden depreşince:

– Hadi hana gidelim, dedi.

Yovko:

– Babacığım, dedi, meyhaneye gitmeyelim. Anam öyle söyledi...

– Olmaz be oğlum, ne yapayım, olmaz. Çok içecek değilim. Biraz oturup döneriz.

Mosko Baba her zamanki gibi çok içki içti. Öte yandan, böyle bir oğlu olduğu için seviniyor, bunu da Sarandoviça'ya söylemek istiyordu.

Dönüşte yolda duraklıyor, sorular soruyor, elini oğluna doğru sallayarak, korkulu gözlerle bakarak bağırıyordu:

– Na-sıl! Sen bana mı öğreteceksin? Sen babana mı emirler vereceksin? Seni gidi eşek herif seni! Sus bakayım!

Mosko Baba gidişini hep erteliyordu. Oğlan uslu, akıllı, uyumlu bir çocuktu, babasına yardıma koyuldu. Mosko Baba taşları çekip çıkarmak için barut kullanıyor, bu korkunç patlama sesleri oğlanı eğlendiriyor, işine daha çok sarılıyordu. İkisi de, baba ile oğul, hep birlikte çalışıyor, barakada birlikte yatıp kalkıyorlardı.

Günler birbirini kovalıyordu. Kimi kez yağmur yağıyor, ilkin gök gürültüsüyle yel, sonra sakinleşme oluyor, ova üstüne sis çöküyor, sık ve ince damlalarla yağmur çiseliyordu. Her yere, şifalı ve zararlı otlar üstüne, ağaçlar ve yapraklar üstüne damlalar sızıyordu. Az sonra güneş yakmaya başlıyor, şimdi kırlar daha yeşil yeşil parlıyordu. Arkalarında başka bir yeşillik gözüküyordu: Tarlalar... Ama onlar otlar gibi parlak yeşil değildi, aksine kararmış, hemen hemen

mavimtırak olmuş, deniz gibi dalgalanıyordu. Türlü-çeşitli yollardan hana gelen köylülerin gözlerinde bu renk ve derinlik beliriyordu. Yalnızca "Tanrı'ya şükürler olsun!" lâfları duyuluyor, şarap büyük bardaklarla içiliyordu. Mosko Baba da içiyor, ekinin bol oluşuna o da seviniyordu. Yanında da güzel, güneşten yanmış yüzü, genişçe açılmış, ürkek gözleriyle Yonko oturuyordu.

Utanç ve nedametten acı çeken Mosko Baba, hemen hemen her sabah:

– Yonko, bu akşam öteberiyi toplar, yarın yola çıkarız, diyordu.

Yonko babasının bu sözlerine alışmış, onunla şakalaşmaya bile cesaret ediyordu:

– Hana gidip döneriz, diyordu.

Bir gün Yanko, Mosko Baba'ya yine bir mektup getirdi. O gün Mosko Baba o denli çok içki içmişti ki, fenalaşıp masa altına düşmüştü. Sarandoviça çocuğu bir yana çekerek evine götürdü, her şeyi ile ilgilendi, yıkayıp pakladı, temiz bir gömlek verdi, doyurdu. Sonra dönüp Mosko Baba'ya baktı. Kalmuk doğrulup onu peykeye yatırmıştı, ama düştüğü yerde Sarandoviça bir mektup buldu, günah olsun olmasın açıp okudu.

Sonra tezgâha gidip düşünmeye başladı. Daha sonra mektubu yine katladı, aynı sözleri iki-üç kez okumuştu: "Dimka daha kötüleşti, ben de kötüyüm, çalışamıyorum. İster gel, ister gelme, yalnız çocuğu geri gönder, Yonko gelsin..." Sarandoviça mektubu katlayıp düşünmeye başladı.

Ertesi sabah erkenden Çervenakov, Mosko Baba'yı killik mevkiinde ziyarete gitmişti. Şaka yapmadı, gülmedi. Mosko Baba'yı bir yana çekip onunla uzun uzadıya konuştu. Daha sonra Mosko Baba dönüp Yonko'ya:

– Yonko, dedi, hadi gidiyoruz...

Toparlayacakları bir şey yoktu, hazırlanıp Çervenakov'un geldiği arabaya bindiler. İlkin, doğal olarak, Kuzgun hanında durakladılar. Sarandoviça hep öyle güler yüzle yanlarına oturdu:

– Bu günlerde hesapları gözden geçirdim, dedi. Mosko Baba, şunu buldum: Sen bana epey para emanet etmişsin, bense bunları sana iade etmeyi unutuvermişim. İşte al bunları, diyerek oldukça büyük bir deste parayı ona verdi.

Mosko Baba, bu paralarla ilgili hiçbir şeyi anımsamadığından, almak istemiyordu. Ancak, öyle uslu, öylesine iyi kalpli olmuştu ki, Çervenakov ile Sarandoviça'yı yermekten vazgeçip paraları aldı. Sonra biraz içki içip yola çıktılar. Mosko Baba kamburlaşmış, kıvrılmış olarak arabaya oturdu. Araba hareket edince, Yonko dönüp onun şapkasını aldı, ama Mosko Baba dönüp bakmadı. Çervenakov ile Sarandoviça han önünde kalmıştı. Bir yerden çıkıp Palazov da yanlarına gelmişti.

Sarandoviça:

– Evine gidip çocuklarına baksın, dedi. Bu adamla çok eziyet çektim.

Çervenakov:

– Sözleştik, çıkıp gitti, dedi. Ama, bilmem... Korkarım, geri döner.

Sarandoviça, Çervenakov'a baktı, Palazov'a daha çok baktı, gözleri parladı.

İki gün sonra, öğle üzeri bir araba han önünde durdu, Mosko Baba aşağı indi. Sarandoviça baktı, baktı da Çervenakov'un sözlerini anımsadı, bir şey demedi. Mosko Baba yine sarhoştu. Ama uslu, sakin görünüyordu; gözleri çöküк, hummalı ve kederliydi.

Sarandoviça'ya:

– Oğlanı gönderdim, bense yine döndüm, diye anlatıyordu. Onu trene yerleştirip yolladım. Paraları harcamadım, korkma. Hepsini ona verdim. Bense geri döndüm. Bu böyle sürüp gidemez, yüzüme bak hele. Bir torba barut aldım, biraz taş çıkaracağım, o zaman...

Hasat başlamıştı. Handa köylü yoktu. Biri uğrarsa, içki içmiyor, sohbet etmiyor, pek fazla oyalanmıyordu. Mosko Baba'nın önünde rakı görünce, ona acıyarak, surat asarak bakıyorlardı. Sarandoviça da

Mosko Baba ile hiç konuşmuyordu. Hattâ Kalmuk köşesinde uyuklarken bir ara gözlerini açsa bile onu görmemiş gibi yine kapatıyordu. Mosko Baba'nın bunca zaman geçirdiği bu han da ona uzak, gereksiz, yabancı göründü.

Çok içti, ama şaşılacak bir şey, düşmedi, yalpalamadan gidebildi. Kasabadan satın aldığı bir torba barutu da yanında taşıyordu.

Öğle üzeri gitmişti. Sıcak bir gündü. Akşama doğru şiddetli bir patlama sesi toprağı sarstı, Kuzgun hanının bütün pencereleri sarsıldı. Bunun gökgürültüsü olduğunu, ardından yağmur geleceğini sandılar, ama gökyüzü açıktı. Az sonra, tam killik mevkiinden kapkara, korkunç bir duman bulutu yükseldi.

O yönden ilk gelen postacı Yanko, yorgunluktan yüzü kızarmış:

– Patlama sesini duydunuz mu? diye sordu. Mosko Baba'nın barutu ateş almış. Onu yanmış, kömür gibi kapkara olmuş halde çıkardılar.

Daha sonra Yanko şunları da sözlerine ekledi:

– Toprağı bol olsun, zavallının. Olayın nasıl olduğu bilinmiyor; acaba sarhoştu da sigara mı attı?.. Nasıl olmuş, bilinmiyor...

Sarandoviça tezgâh ardında durup dinliyordu. İlk önce sapsarı kesildi, sonra yüzü kızardı, iş olsun diye hızla tezgâhı bir bezle silmeye koyuldu. Öylesine şaşkındı ki, ne yaptığını bilmiyordu.

– Oh! diye bağırdı, parmağını kesti. Bak işte, bu adam yüzünden yaralandım... Çakı saplandı... Böyle körkütük sarhoş bir adam, tabii ki yanacak... Oh, bu bana çok dokundu!

Tam parmağını sargı beziyle saracağı sırada, güzel, kır atlar koşulu bir araba hanın önünde durdu. Gelen Baş-hisarlıklı Matey idi. Sarandoviça saçlarını düzeltti, gülümseyerek kapıya doğru baktı, Matey içeri girmek üzereydi.

KARŞILAŞMA

Bir akşam, güneşin tepeleri aştığı, gölgelerin saçaklardan uzandığı sırada, yabancı ve biraz garip bir adam Kuzgun hanına girdi. Böyle bir yolcunun gelişi, görülmüş şey değildi. Bembeyaz bir adamdı; henüz dimdik, uzun boylu, her şeyiyle eski bir askere benziyordu. Dolaydaki köylüler gibi giyinmiş, entari üstüne kısa bir aba geçirmiş, ama potur yerine daracık, boz renkli bir pantolon giymiş, çizmeleri dizlerine dek uzanıyordu. Onda en şaşılası şey, gözlerinden birinin –görünüşe göre, yalnız kör olmakla kalmamış, biçimi de bozulmuştu– kara bir iplikle başına bağlanan bir parça kürkle kapatılmış olmasıydı. Öteki gözü sağlam, bakışı da canlıydı.

Yabancı adam ağır ağır, güçlü-kuvvetli birkaç adım attı, sanki topuklarındaki mahmuzların çınlamasını bekler bir hali vardı. Eski alışkanlığına göre, babayiğitlerin yaptığı gibi, şimdi belinde bulunmayan kılıç ve tabanca kılıfına sanki elleri değmesin diye dirseklerini biraz kabarık tutuyordu. Meyhane ortasında durup çevresine baktı. İnsanlar umurunda değildi. Neyin nasıl olduğuna bakıyor, sanki eskiden kalma bir şeyi anımsamak istiyordu. Tek gözünde sevinçle bir ışık yanmaya başlamıştı.

Bu sırada meyhanede yalnız Kodoman Kiro ile Kuzgun köylü gaydacı İvan bulunuyordu. Henüz erken olduğu halde biraz içki içmişlerdi. Hattâ İvan gayda çalmış, ama içki ısmarlayan Kiro değil, az önce çıkıp giden bir başka adam olunca, gaydasını buruşturup deri torbasına yerleştirmeye başlamıştı.

Yabancı adam daha içeri girer girmez Kiro ona bakmış, kızarmış gözkapaklarını kırpmaya başlamış ve sıçramıştı.

– Ah! diye bağırdı. Mümkün mü bu! Ya ben iyi görmüyorum ya da arkadaşım pek değişmemiş. Sen Vitan Çavuş değil misin? Polis üstçavuşu! Hırsızlık masası şefi!

Yabancı adam:

– Benim, dedi. Sen de Kuzgun köylü Kiro musun?

– Vitan! Gel kardeşim!

Yolcuya doğru koşan Kiro, elini tutup sıktı, ama her ikisine de bu az gelmiş olacak ki, sarılıp kucaklaştılar. Bunu Türklerden alınan bir göreneğe göre yaptılar: Üçer kez başlarını göğüslerine dayayıp kucaklaştılar. Daha sonra birbirlerine baktılar, sevindiler, coştular, ne diyeceklerini bilemiyorlardı.

Kiro:

– Yirmi yıldır görüşmemişiz, dedi. Ama senin neyin var? Gözüne ne oldu?

– Eh, bu uzun hikâye. Anlatırım, çünkü burada, buralarda oldu. Ama ilk önce oturalım, birbirimize ikramlarda bulunalım, âdet olduğu üzere.

Sarandoviça gelip masayı temizledi. Her şeyi görmüştü, yaşlı adamın yüzündeki mert görünüşe istemeyerek duyduğu saygı ve merakla ona bakıyor, alıştığı gibi gülümsüyordu. Güzel yüzü kızarmıştı.

Vitan Çavuş:

– Ne bakıyorsun öyle? dedi. Sen beni tanımazsın, ama ben seni çocukluğundan beri tanırım.

Kiro'ya dönerek:

– Sanki anasına, yaşlı Sarandoviça'ya bakıyor gibiyim, dedi. O da böyle güzeldi.

Kiro:

– Vitan Çavuş bu, dedi. Tanımadın mı, Vasilka?

Sarandoviça düşündü:

– Vitan Çavuş! A, bilirim, anam söylerdi. Tanırım. Ama ötekinin, haydutun adı neydi? Solak, Solak. Adı neydi?

– Solakoğlu Recep. Onu da tanıyorsun. Ben de anımsıyorum, sağ olduğum sürece onu unutmayacağım, çünkü bir gözümü çıkaran odur.

Kiro yine sordu:

– Ama nasıl oldu bu?

– Dur hele, vakit var. Kızım, bize şarap ver. Şişte tuzlu bir şeyler de pişir. Gaydayı neden ortaya çıkarmıyorsun, dostum? Şişir bakalım. Bir şeyler çal bize. Ama yeni şarkılar, kent şarkıları istemem. Bize eski bir türkü çal, şöyle acıklı, haydut türkülerinden olsun. Kızım, yirmi yıldan beri buraya gelmiş değilim, sanki ananın yüzünü görür gibi oluyorum. Bize güzel, eski şaraptan getir! Haydi şişir gaydayı, dostum!

İvan gaydayı şişirdi, uzun zurnasını düzeltti. Ses tonunu bulup ona en iyi, en tantanalı biçimi verdikten sonra çalmaya başladı, başını gaydaya koyup dinledi, şu türküyü söyledi:

Yaşlı Dimo avluda oturur,
Avluda, beyaz gül altında,
Beyaz rakı içer...

Kiro:

– Bre, bree, breee! diye bağırdı.

Vitan Çavuş elini dizlerine koydu, ağır çizmeleri oraya dek uzanıyordu, başını eğip düşüncelere daldı. Gözleri sevinçle tutuşmuş, yanıyordu. Kodoman bu gibi yiğitçe durumlardan uzaktı, ama Vitan Çavuş gibi bir adama bunun yakıştığını görüyor, onun için susuyor, nezaketini koruyordu. Susuyordu, çünkü konuşsalar da birbirlerini duyamazlardı. Eski dostlar dopdolu bardaklarını alıp tokuşturarak içiyor ve türkü dinliyorlardı. En sonunda Vitan Çavuş eliyle işaret edip gaydacıya:

– Eh, yeter artık, dedi, azıcık dinlen.

Gayda sustu. Vitan Çavuş tek gözüyle meyhaneye bir kez daha baktı, sanki gözünde bir damla yaş vardı:

– Şimdi sana anlatayım, Kiro, bana sorduğun şeyi, dedi. Anımsayacaksın, Solakoğlu Recep Kamçı[1] suyunun oralardan gelip, buralarda büyük kötülükler yapmaya başlamıştı. O buraya, bu hana da gelmişti...

Ansızın bir el Kiro'nun başı üstüne uzandı, gür bir ses bağırdı:

– Vitan! Vitan! Hoş geldin be konuk! Daha önce farkına varmamışım, hoş gelmişsin! Tanrı sana kötülük göstermesin.

Bu sözleri söyleyen Kalmuk idi. Onun böyle heyecanlandığı az, pek az görülmüştü. Sözünü sürdürdü:

– İçeri girerken seni gördüm, ama tanıyamadım. Recep adını duyunca, sanki uykudan uyandım. Tanırım, tanımaz olur muyum?! Bir gece yün taciri Vılko'yu burada aramaya gelmişti, değil mi? İlk önce beni yakaladı da şu direğe bağladı. Uykuluydum, kendime geldim, beni direğe bağlıyordu. Vılko ise odasına çekilmiş, uyuyordu; belinde altınla dolu bir kemer vardı. Öyle değil mi, Vitan?

– Anlat, anlat!

– Ne anlatayım? Onun paracıklarını da, başını da almak istiyordu, ama şu kızın anası –Kalmuk, Sarandoviça'yı gösteriyordu– onu kurtardı. Tanrı toprağını bol etsin! Yanma oturup ona içki sunmaya, onunla konuşmaya, başını döndürmeye çalıştı. Türk kendini unuttu, dalıp gitti. Tam bu sırada horozlar ötmeye başlayınca, Karacalar kervanının tamamı han önüne geldi. Öteki ayıcıları da çağırdılar, hepsi otuz kişi olmuştu. Recep korktu, diyeceksin, hayır, ama atına atladı, çıkıp gitti. Onunla birlikte iki kişi daha vardı. Vılko böylece kurtulmuş oldu.

Vitan Çavuş:

---

1 Kamçı: Kuzey-doğu Bulgaristan'da ırmak, Balkan yarımadasının Karadeniz'e dökülen en büyük, suyu bol ırmağı, uzunluğu 244 km. Büyük-Kamçı ve Deli-Kamçı kollarından oluşur. Irmak ağzının derinliği 5 m'dir. Küçük gemilerle Sandıkçı köyüne dek gidilebilir. Bu yer adının Orta-Asya'da Yeni-Sey ırmağının bir kolu olan Kemçik suyunun adıyla bağlantısı vardır. Kamçık sözünün kökeni, Türk-Bulgarca ya da başka bir Türk dili ağzı olabilir. Irmak adının başka bir yazım biçimi: Kamçık. Evliya Çelebi'nin "Seyahatnâmesi"nde adı geçer.

– Tam öyle oldu, dedi. Şimdi bekle, ben de bildiklerimi anlatayım. Kızım, bize biraz daha şarap getir!

İçtikten sonra, bu kez Kalmuk'la birlikte Vitan konuşmaya başladı:

– Bu hana yaptığı şu baskından sonra, Recep azdı, daha çok kurtlaştı. Karacalar köyünün papazı Doço'ya baskın yaptı, Paracık köyünden Cumalı'nm oğlunu öldürdü. Köpek kudurmuştu, dedikleri gibi, öldürülmesi gerekiyordu. Ben o sırada kıdemli üstçavuştum, hırsızlık masası şefi. Emrinde on beş polis vardı.

Kiro seslendi:

– Anımsadım Vitan! Ne serbest bir adamdı o! Ya kır atı!

– Türk akıllı ve kurnazdı. Yatakları da çoktu. Ne yaparsak yapalım, nereye gidersek gidelim, telgraf gibi hepsini hemencecik öğreniyordu. Bir şey yardımımıza koştu: Recep Sarıca[1] köyünden Hamide adında bir Türk kadınına gidip gelmeye başlamıştı. Adamcağız başını torbaya kendisi sokuyordu.

Onu canlı olarak yakalamak istiyorduk. Bir gün Hamide'nin evine gittim. Elimdeki kamçıyı görünce, eline iki altın lira sıkıştırınca, her şeye boyun eğdi. Plânımıza göre, onun bildiği bir yazma içine bir okka kırmızı elma koyup onu ziyafete davet edecekti. Ötesi bizim işimizdi, işi iyi ayarlamıştık.

– E, geldi mi?

– Hayır, koku almış, gelmemişti. Hamide de bizi aldatmış olabilirdi. Ne kadındı o, sözümona hanımefendi, ama ne korunuyor, ne de utanıyordu. Şimdi de onu görür gibi oluyorum: Atlas şalvar üstüne sırf sırma küçük bir yelek giymiş, saçlarını bel altına dek salıvermişti. Kara kaşlı, şu gelin kızımız Vasilka gibi güler yüzlüydü...

Herkesle birlikte her şeyi dikkatlice dinleyen Sarandoviça'nın yüzü kızardı, gülümsedi.

Vitan sözünü sürdürüyordu:

---

1 Sarıca: Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 131 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1942 yılında adı Bulgarcaya çevrildi: Valog oldu. Köyün başka bir adı: Aşağı-Sarıca. 1752 tarihli tahrir defterinde adı geçer.

– Bir gün sokakta Solakoğlu'nun anasına rastladım. Yaşlı bir kadındı; sıska, kapkara, gözleri hep yaşlıydı. İnsan taş olabilir, diye düşündüm, demir olabilir, ama anasının sesini duyunca, gelmemezlik edemez. Ana bu! Başka bir plân kurdum.

Sen bilirsin Kiro, o zamanlar Dobruca bambaşkaydı. Bunca tarla, bunca çiftlik yoktu, ovalar adam boyu otlarla kaplıydı. Şimdi bu işlenmemiş, "keleme" olmuş, ham topraklar nerede? Hiçbiri yok. "Gengellik ya da gengerlik" denilen eşekdikenleri, devedikenleri nerede, anımsar mısın? Neydi bu "gengerlikler?" Dikenlik. Basbayağı eşekdikenleri. İlkyazın yetişmeye başlar, ot gibi henüz yeşil, kısacıktır. Daha sonra iki metre boyunda olur, orman gibi sıktır. O zamanlar onlara "Dobruca ormanı" denirdi. Saatlerce gidilen yeri kaplardı. (Gövde özü yenilir, dikenli bir çeşit bitkidir.) Güzün kurur, hayvanlar bunlar arasında patika yapar, ama yine de sıktır, yel esmeye başlayınca kuru, korkunç bir hışırtı çıkarır. İşte Recep en çok bu gengerliklerde saklanırdı.

– O zaman onları ateşe verseydiniz.

– Nasıl ateşlersin? Ateşe verirsen, o zaman her şey, tarlalar da, bütün kır ve köyler de elden giderdi.

Bir gün Recep'in izini sürüyorduk, tıpkı kurt izi gibi. Kendi köyüne yakın gengerliklerde saklandığını anladık. Ben ne yaptım, bilir misiniz? Tatar kökenli kurnaz bir adamı anasına gönderdim. Ona dedi ki, Recep gengerliklerde gizleniyor, ama bu gece Anadolu'ya kaçmaya hazırlanıyor, yakalanmaktan korktuğu için anasına haber veremiyor. Gece yarısına doğru yaşlı kadın dışarı çıktı, biz de görünmemek için uzakta, ardından izliyorduk.

Korkunç bir gece oldu o zaman. Ne aydınlık, ne de karanlıktı, ne zaman göklere baksam, bayırlar ardında ayı görüyordum, incelmiş ve hasatçı orağı gibi aşağı kıvrılmıştı. Yaşlı kadın gengerliğe girmedi, kenarından yürüdü. Rüzgârdan kuruyan ve hışırdayan o dikenlikler, sanki yılanlarla doluydu. Yaşlı kadın yürürken yavaşça "Recep! Recep!" diye sesleniyordu. Bizse daha geriden, karanlıkta sürünerek onu izliyorduk.

Yaşlı kadına seslenen olmadı. Ay batınca, ortalık daha karardı. Bir ara yaşlı kadın sustu, izini kaybettik. Recep'in çıkıp anasıyla bir yerde görüşmekte olduğunu düşünmüştük. Yavaşça yanaştık, bir ses işittik. Kadının yere oturup ağladığını gördük. Ağlayıp türkü söylercesine sızlanıyordu. Anımsadığıma göre, kemerinde bir öreke vardı, ama bunu niye almıştı?

Gengerler arasında bir hışırtı oldu, bir adam göründü. Bana yakındı, Recep'i tanıdım. "Davranma!" diye bağırdım, ama o saat bir silâh sesi işitildi. Omzumda bir yanma sezdim. Yaralı olduğumu anlamıştım. Ancak ben insanları kurtlar gibi yönetiyordum. Hepimiz saldırdık, Recep'i kıskıvrak yakalayıp bir torba gibi bağladık.

Tam doğrulmuş, yarayı düşünüyordum ki, gözüme bir şey batırıldı. Öylesine büyük bir acı duymuştum ki, gözlerimi ellerimle kapayıp bir çığlık kopardım.

– Ne, seni yeniden mi yaraladılar?

– Hayır, Recep'in anası örekeyi gözüme sapladı. Bizse onu unutmuştuk. Oğlanlar koştu, cezasını oracıkta vermek istiyorlardı. "Bırakın" dedim, "anadır." Ona bir kötülük yapmalarına izin vermedim. İşte Recep'i böyle yakalamıştık. Böylece ben de tek gözlü kaldım. Yiğit adamdı o!..

Bir sessizlik oldu. Kiro, Vitan Çavuş'a övgü yağdırmaya başladı, ama o dinlemiyor, önüne bakıp düşünüyordu. Tek gözü parlamaya başlamış, sanki içinde bir gözyaşı belirmişti.

Vitan:

– Bu yüzden acı çekiyorum, dedi. Gözüme değil, o zamanlara, gençliğime acıyorum. Hey gidi gençlik, gençlik hey!

Titredi, göğsünü kabarttı:

– Yeter artık, dedi. Kadın değiliz ya. Hey dostum, gaydayı şişir bakalım! Yine eski bir kahramanlık türküsü söyle. Hanım kızım, bize biraz daha şarap getirir misin?...

BİR AVUÇ KÜL

Altı yılı aşkın bir zamandan beri Geno Baba ile görüşmemiştik. Altı yılı aşkın bir zamandan beri bu yollardan geçmemiştik. Oysa vaktiyle iskeleye onunla birlikte gider, gelirdik. Değişen bir şey yoktu: Tepeler arasındaki hafif geçişler, ova, parça parça sarı anızlı tarlalar, aralarında yılan gibi uzanan yollar; sonra şu genişlik ve enginlik, ufkun şu uçsuz-bucaksız çizgisi, tüm gökyüzünü kucaklamak için olabildiğince açılışı. Bu çizginin uzak bir yerinde bir küçük nokta, beyaz kanatlarını ağır ağır döndüren, sanki el sallayıp bizi çağıran bir yel değirmeni.

Geno Baba dönüp gülümseyerek bana bakıyordu. Anlamıştım: Çok konuşmuştuk, daha da konuşacağımız şeyler vardı. Yılanlık ormanına girdiğimizde, genç meşe ağaçlarını gördüm: Yan yana dikilmiş, kıvırcık yapraklı bir koru, sanki her biri canlıydı, sonsuza dek durgunluğa hükümlü bu canlılar bir şeyler fısıldaşıyordu. Ormanda yüksek kuru otlarla kaplı küçük alanlar görmüştüm: Kırmızı güllü dikenlikler, kimi yerleri çukurlaşmış yol dönemeçleri, bir yana atılmış kütüklerin dışarıda kapkara yılanlar gibi görünen kökleri... Bütün bunları gördükten sonra, bundan öteye bu yol Kuzgun hanından başka hiçbir yere gidemez, hiçbir yere çıkamaz, diye düşünmüştüm ansızın. Araba tekerleklerinin gürültüsünü bastırmak için de bağırmıştım:

– Geno Baba, ya Sarandoviça'ya ne oldu? Kuzgun hanına ne oldu?

Geno Baba bu kez gülmedi, yaptığı şey beni ürküttü. Birdenbire atların dizginlerini çekti, ben arabayı durduracağını sanmıştım, çünkü tekerleklerin gürültüsünden konuşmalar duyulmuyordu. Ancak Geno Baba ormana doğru bakarak arabayı durdurdu:

– İşte Kiro, Kodaman Kiro. O bilir, bize anlatır. Kiro, hele buraya gel!

Orman kıyısında, beline kadar devedikenlerinin gizlediği, kısa boylu, yaşlı bir adamcağız duruyordu. Kiro'yu tanımıştım. İki kat yaşlanmış, iki kat zayıflamıştı, neşesi yoktu. Yanımıza geldi, Geno Baba'yı selâmladı, bana da selâm verd. Bakışları tasasız, yabancıydı. Beni tanımadığını anlamıştım.

Geno Baba ona çıkıştı:

– Nereye bakıyorsun, Kiro? dedi. Onu tanımadın mı?

Kiro bana ikinci kez baktı, gözlerini kırpmaya başladı, ansızın sırıttı.

– A be hocam sen misin? Tanıyamadım seni. Subay sandım, nerden bileyim sen olduğunu. Hadi hoş geldin, hocam. U-u-u, sen kocaman bir adam olmuşsun!

Ancak şimdi eski dostlar gibi selâmlaştık.

Geno Baba:

– Kiro, dedi, hocamız Vasilka'yı, hanı anlatmanı ister.

Kiro, benim henüz hiçbir şey bilmediğime inanmayarak, bana bakıyordu:

– Hay hocam! Bu iş oldu da bitti. Artık Sarandoviça yok, han da yok. Basbayağı öksüz kaldık. Han olsaydı, beni burada mı bulurdunuz? Bu işin sonu korkunç oldu! Anlatacağım. Her şeyi gözlerimle gördükten sonra, neye anlatmayayım ki...

Geno Baba atları koşumlarından çıkarıp salıverdi, üçümüz de gölgede oturduk.

Kiro söze başladı:

– Savaş çıkacağı haberi duyulur duyulmaz, işler kötüye gitmeye başlamıştı. Romen süvarileri köyümüze geldi, başlarında bir üstegmen vardı, uzun boylu, kötü bir adam. Hayvanları elimizden almaya başladılar. Siz benim gezip dolaştığımı bilirsiniz, ama bir parça toprağım vardı, oğullarım da işlerine iyi bakarlardı. İki öküzümüz vardı, kendi damızlığımız, gencecik, güvercin gibi güzel. Onları almaya geldiler. Bakıyorum, büyük oğlum İvan, vermek istemiyor, dehşet

içinde kalmış, titreyip duruyor. "Baba, diyor, baltayı elime alacağım!". –"Sus, diyorum, sus, yoksa bizi tepelerler." Ne yapalım, karşı koyabilir miydik? Verdik. Oğlana bu çok dokundu, öküzlerin yanına gitti, bizi besleyen onlar değil miydi, öpmeye başladı. Alıp götürdüler.

Ama, hadi bunu bırakalım, hayvanlar için acımız büyük, ancak daha kötüsü de var. Şimdi olduğu gibi, o zaman da bu ormanı ben korurdum. Bir gün buralarda dolaşırken baktım: Askerler, pek çok asker geliyor, topçular, süvariler, piyadeler. Doğruca kırlara gidiyor, hep sınıra doğru yürüyorlar. Bir-iki saat sonra toplar gürlemeye başladı. O zaman haç çıkarıp kendi kendime dedim ki: "Tanrım, sen Bulgarlara güç-kuvvet ver!"

Çok asker gelip geçti. Onlara bakarak diyordum ki: Bu iş şaka değil. Halk bunlara göğüs gerecek, dayanacak. Oysa, daha aynı gün, akşamüstü, geri dönmeye başladılar. Yine öyle, bayırları aşarak dosdoğru kırdan yürüyorlardı. Şimdi iş kötü, dedim ve düşündüm, kaçsam mı, yoksa ormanda saklansam mı? diye. Durup bakarken, biri beni çağırdı. Döndüm, Romen askerleri. Ne zaman geldiklerini, nerden bileyim. Gel, dediler, buraya gel. Gittim. Kuzgun hanının nerede olduğunu bilir misin? diye sordular. Bilmez olur muyum, dedim, dillerinden biraz anlardım. Hadi, dediler, götür bizi oraya. Pekâla, yola çıktık. Çok değil, on kişiydiler. Gerçek asker olsalar neyse; arabaları yürüten, ağırlık askeri, katar askeriydiler.

Yolda giderken düşünüyordum: Vasilka, böyle zamanda duracak değil, hanı kapatıp kasabaya kapağı atmıştır, herhalde. Oraya varınca, ne görelim: Han açıktı, Vasilka da oradaydı! Bari kendini korusa, eskice şeyler giyse, ne gezer! Oysa süslenmiş, püslenmiş, sanki savaş değil, düğüne gidercesine. Bunu bilmek istemiyor. Onu gören Romen çobanları, dillerini yuttular. Şaşkınlıkla bakmaya, onu tahrik ve tacize başladılar.

İlk önce görünüşte hiçbir şey yoktu. Yediler, içtiler. Çok da acele ediyorlardı. Acele eden insana şarap dokunur. Bol bol şarap içen bu adamlar Vasilka'ya kötü gözle bakmaya, lâf atmaya başladılar. Ona bakıyor, çıkıp gitmesi için kaşla, gözle işaret ediyordum. Beni anlamadı, gülmeye başladı. Zaten, Tanrı bir kimsenin canını almak ister-

se, ilk önce aklını alırmış. A be kızım, diye düşünüyordum, şimdi mi buldun para kazanma zamanını, şimdi mi buldun ne denli güzel olduğunu göstermeyi?!

Geno Baba:

– Dur, dedi. Ne demek istiyorsun, yani Vasilka onlar için, Romen çocukları için mahsus mu giyinip kuşandı?

– Hayır, onu demek istemiyorum. Ama bana garip gelmişti. Sonra düşünüp kendi kendime dedim ki, o zaten hep böyledir, hep neşelidir.

– Sonra ne oldu?

– Sonra kötülük olmaya başladı. Neler fısıldaştıklarını duyuyor, ne yapmak istediklerini anlıyordum. Kalmuk nerede? diye düşündüm. Asla handan dışarı çıkmayan bu adam nereye gitmiş olabilir? Tam Vasilka şarap getirip dönerken, biri kalkıp peşinden gitti, elini yakaladı. O zaman Vasilka'yı gördüm, kızdı, elini çekip onu itti. Sonra tezgâh ardına kaçtı, bir kedi gibi büzüldü. Hepsi fırladı, ona saldırdı, o bağırdı, bir çığlık kopardı. Ansızın mahzenin kapağı açıldı, Kalmuk dışarı çıktı. Kardeşler, şimdi onu olduğu gibi görüyorum! O koskocaman adam ayağa kalkınca, çevresine bakınca, baltayı eline aldı. Nasıl bakıyordu, her yanı nasıl gerilmiş ve kasılmıştı, tarif edemem. Kendi kendime düşündüm: Ölürken, insanların bakışları böyle olur.

O herifler yine saldırıya geçmişti. Kalmuk, Vasilka'ya baktı, hüngür hüngür ağladığını görünce, baltayı kaldırdığı gibi birinin üstüne indirdi. Hepsi dışarı kaçtı, ben de öyle.

Kalmuk'un hücum ettiği herif yüksek sesle ağlıyordu. Birileri onun giysilerini çıkarmaya koşarken, ötekiler tüfeklerini doldurmaya, kapılara yanaşıp ateş etmeye başladı. Ateş ettiler, ettiler. Bütün vücudum titriyordu. Tanrım, diye bağırdım, ne oldu, öldürdüler onları! Tezgâhtaki şişeleri nasıl kırdıklarını duyuyor, ama uzakta olduğumdan, hiçbir şey göremiyordum. Sonunda ateşi kesip içeri daldılar. Az sonra dışarı çıktılar. Birisi, onları kapamak için, kapının iki kanadını birden çekmeye başladı. O zaman bakıp gördüm:

Tezgâhın önünde Kalmuk, yanında da Vasilka yerde yatıyordu. Kalmuk'un yüzü yukarıya, Vasilka'nın yüzü yere dönüktü.

Kapıyı kapatıp bağırmaya başladılar, acele ediyorlardı. Bakıyorum: Dört yandan hanı ateşe verdiler. Eski bina tütmeye başladı, tüttü, tutuştu, yanmaya başladı. O zaman çekip gittiler. Ortalık kararmıştı, beni de sürükleyip götürdüler...

Geno Baba arabayı koştu, yola çıktık.

Kiro şimdi kendini anlatmaya koyulmuştu. Karanlıkta mısır tarlasına nasıl kaçıp kurtulduğunu anlatıyordu. Ben onu dinlemiyordum. İşte han, han değil, sadece yeri. Büyük eski konak yok olmuş, bakışa engel kalmamış, ova önden de, arkadan da görünür olmuştu. Yerin kendisi de sanki kökten değişmişti. Ayakta kalan yalnızca yapıların kalın duvarlarıydı. Küçük bir yığın taş, toprak, yanmamış direk, kiremit kalmıştı. Üstelik aralarında ısırgan otları bile yeşermeye başlamıştı. Ben sanki bir mezar karşısında duruyordum.

Kiro, Geno Baba'yı bırakıp yanıma gelmişti.

– Ne bakınıp duruyorsun öyle? dedi. Taş ve kül. Kuzgun hanından kalan bu...

İKİ DÜŞMAN

Çoban Rahni, köyün en yaşlı çobanıydı. Evden çıkıp yavaş yavaş ağılın çiti kenarından yürümeye başladı, yağmış olan kara dikkatlice bakıyordu. Her türden iz vardı: Tavşanların, kekliklerin, tilkilerin izleri. Tilki izleri şundan anlaşılırdı: Karın şurası-burası süpürgeyle süpürülmüş gibi olur, alıştığı üzere, orada tilki kuyruğunu savurmuştur. Ama hiçbir yerde kurt izi yoktu.

Şaşıp kalan Rahni durakladı, ellerini gocuğunun kollarına soktu, kuzeye bakmaya başladı. Buz gibi soğuk yelden gözleri yaşarmış, kaşları ve uzun sarı bıyıkları "kırç" denilen ince bir buz tabakasıyla kaplanmıştı. Issız ovada kar yağdığı gibi kalmıştı. Ne yol vardı ne insan; canlı hiçbir şey yoktu. Ama kurt oradaydı, bundan yaşlı çoban Rahni'nin hiç kuşkusu yoktu. Böyle bir havada, böyle bir kapanda canavar kendi saltanatını sürerdi.

Karda hiçbir iz olmadığı, her gece kurt uluması duyulduğu için, Rahni korunması gereğini anlamıştı. Geri dönüp durakladı, ağılın yüksek çitine baktı. Öylesine memnun olmuştu ki, çevresine bakınmadan, sanki kimi öveceğini araştırır gibiydi. Bu bir çit değil, kaleydi: İlk önce çitin yüksekliği insan boyundaydı, Deli-orman[1] yöresinin sağlam sırıklarından örülmüştü, öylesine sıktı ki, parmağını bile sokamazdın; sonra sıra sıra kuru, kara dikenler vardı; daha sonra da

1 Deli-orman: Kuzey-doğu Bulgaristan'da; Tuna, Ak-Lom ve Provadı dereleri arasında kalan engebeli ve ormanlık bölge. Rusçuk-Varna arasındaki yöreyi kapsar. Halkının çoğunluğunu Müslüman Türkler oluşturur. Yer adları öz Türkçedir. Başlıca meşe ağaçlarından oluşan çok eski ormanlarla kaplıdır, adını bu ormanlardan alır. Bu ad, Kuman Türklerinden kalan Tele-orman adından gelir, en az bin yıllıktır. Bulgarlar, ancak 1950 yılında bu adı aynen kendi dillerine çevirip bu bölgeye Ludo-gorie demeye başladılarsa da, halk bu yapma adı tutmadı, bölgeye yine Deli-orman demeyi sürdürdü, sürdürmektedir.

en üstte kazıkların mızrak gibi sivriltilmiş uçları gözüküyordu. Kazıktan kazığa iki-üç sıra halinde şimşirden ipler çekilmişti. Kazıklara geçirilen beyaz öküz kafatasları yükseklerden gülümsüyor, sanki bu çiti aşmak isteyecek kurtlarla alay ediyordu.

Bundan başka, Rahni'nin ayı gibi köpekleri, bir de tüfeği vardı. Her şeye karşın uşağı Kalin'e kendini korumasını, önlem almasını salık vermişti.

Bu Kalin, biraz aklı kıt bir adamdı. Kimin nesidir, nereden gelmiştir, bunu bilen hiç kimse yoktu. Bir sabah, Rahni'nin kapısı önünde, sahibini yitiren bir köpek gibi durmuş, gülüyor, nereye gitmekte olduğunu soruyorlar, yine gülüyordu. Ama sağlam elleri vardı, Rahni yanına aldı. Yazın koyunlarla tek başına kıra gidiyor, kışın gübre çekiyor, saman taşıyor, en ağır, en pis işleri yapıyordu. Rüzgâr onu şiddetle kamçılasa, bardaktan boşanırcasına yağmur yağasa da ona bir şey olmazdı. Kimi kez dışarıda yatar, geceleyin yağan karı sabahleyin çıplak vücudundan silkelerdi. Rahni'ye göre kötü bir alışkanlığı vardı: Çok yemek yerdi. Hayvanca bir zevkle, dolu dolu bir ağızla, şişkin boyun damarlarıyla durmadan bir şeyler atıştırırdı. Sonra su içer, pofurdardı. Gündüz ise hemen işe koyulur, gece ise koyunların arasına gider, onlarla ısınıp, uykuya dalardı.

Rahni, eve dönünce, Kalin'i buldu, önlerine kuru ot attığı koyunlar arasında dolaşıyordu. Her zamanki gibi, çok sakin görünüyordu.

Rahni birdenbire öfkelendi:

– Kalin, dedi, dün gece bir kurt uluması duydun mu, ha, duydun mu? Gözünü aç, oğlum, yoksa derini yüzerim ha!

Kalin, işitmemiş gibi, ona alık alık bakıyordu.

– Kurt buraya gelmesin, kurt, duydun mu?

– A... Kurt ha. Ya köpekler? Ya çit, onu nasıl atlayacak?..

Kalin yüksek sesle, abuk-sabuk söyleniyordu. O an Rahni'nin küçük kızı Mita yanında duruyor, onun anlattığı şeyi dinlerken gülüyordu. Neşeli bir şey söylediğini sanarak, kendisi de gülüyordu.

Rahni bağırdı:

– Gülme de sana söylediğimi anla, yoksa elindeki sopayı alırım da...

Kalin surat asıp sustu. Kurtların buraya gelebileceğini düşünemezdi bile. Bir kez bile kurt uluması duymadığı doğruydu, çünkü o zaman uyumuş olurdu. Bu gece de erkenden, kaygısızca uykuya daldı.

O gece Rahni meyhane dönüşü belli-belirsiz, boğuk bir ses işitti. Duraklayıp kulak kabarttı. İşte, kırlardan, bembeyaz karlı ovadan, gecenin kapkara olduğu, yıldızların birbiri ardınca yanıp soğuktan titreştiği anda, bir kurdun kalın, öfkeli ve korkunç sesini uzatarak uluduğunu duydu. Rahni acele acele gidip Kalin'i tekmeyle uyandırdı; ağıl içinde değil, kapı dibinde yatmasını sağladı. Kalin homurdandı, burnundan soludu, ama yeni yerinde de hemencecik uykuya daldı.

İki-üç gün daha geçti. Hava değişti, bir gece eski kar üzerine yenisi, tazesi yağdı. Çok erken bir saatte Rahni dışarıda, kara bakıyordu. Bu kez çit yakınında değil, ondan epeyi uzakta, artık köyün dışında, açıkça basılmış kurt izleri gördü. Sanki kurt karşısındaymış gibi, yüreği hızlı hızlı atmaya başladı. Avuç içi benzeri ayaklar, ayak izleri! Rahni "Bir dana gibi iri olmalı" diye düşündü, kalpağının altını kaşıdı. Kurt izlerinin sağa-sola sapmadan, dosdoğru gidişine çok şaştı. Korkunç canavar buradan ağır ağır, tembelce, köpeklerden çekinmeden, av-mav bile düşünmeden geçmiş olmalı. Acaba aç değil miydi ya da –kimilerinin dediği gibi– "çenesi bağlı" değil miydi? Tanrı insanı çenesi bağlı kurttan korusun: Bir tek koyun bile yiyemez, ama bütün sürüyü boğabilir!

Rahni, sanki birdenbire kesin bir karar vermişçesine, hızlı adımlarla, kaygılı bir yüzle eve döndü. "Bu Kalin, şu meşe odunu –diye düşünüyordu– yüzünden malım elden gidecek!" Kalin'i yemek yemek ve uyumaktan başka bir biçimde göz önüne getiremiyordu. Kalin'i ağıl önündeki gübreyi temizlerken buldu. Koyunlar henüz dışarı çıkarılmamıştı.

Rahni, tek söz söylemeden koştu, Kalin'in elinden sopayı alıp tüm gücüyle ona vurmaya başladı. Kalin ezilip büzüldü, korunmak üzere

ellerini kaldırdı, kaçmak için çok geç olduğunu sezinledi; şaşkın, kahırlı, hiçbir şey anlamayan bulanık aklıyla duvar dibine gidip oturdu, ağlamaya başladı.

Rahni deli gibi bağırıyordu:

– Seni ben besliyorum, dev gibi yiyorsun, ama yalnızca uyuyorsun. Ben sana şuracıkta, kapı dibinde, içeride yatacaksın, demedim mi? Kırlar kurt dolu be, bizi canlı canlı yutacaklar!..

Bağırdı, bağırdı, sonunda çıkıp gitti. Mita gizlice ağıla girdi, koyunlar kaygısızca geviş getiriyordu, Kalin'in yanma gitti, korkulu ve acıklı bir bakışla:

– Bir yerin acıyor mu, Kalin? diye sordu.

Kalin:

– Acıyor ya, diyerek yine ağlamaya başladı. Yüzü buruşuyor, pek çirkinleşiyordu. Gözyaşlarını silmiyor, yanakları ıslanıyordu. Kıt aklmda kötü bir düşünce yoktu: Kendisini besleyen Rahni'ye bir baba gibi bakıyor, ona bir köpek gibi sadakat gösteriyordu. Bütün kızgınlığı kurda, şu görünmez canavara karşıydı, ondan hiç korkmuyordu. Öfke ve nefretle:

– Hele kurt gelsin... Şeytan gelsin! dedi.

Mita gülümsedi, o da gülümsemeye başladı. Yumruklarını sıkarak, bir şeyi yakalarcasına, kalın bir sesle, neşeyle dedi ki:

– Onu kulaklarından tuttuğum gibi... diyeceem ki...

Ancak o günden sonra Kalin'in huzuru kaçtı. Her gece şu ya da bu saatte Rahni onu uykusundan uyandırıp: "Kalin, köpekler havlıyor. Gidip bakar mısın?" diyordu. Ya da daha kötüsü, karnını doyurmasına izin vermiyor, onu kovuyordu: "Yeter artık yediğin, Kalin. Git, otlukta dolaş biraz." Açık geceler sona ereli beri kurt artık ulumuyor, Rahni de: "Neresi karanlıksa, kurt oradadır" diyordu. Mita'ya da çıkışıyordu:

– O herife, Kalin'e çok yemek veriyorsun. Yiyip içip uykuya dalıyor...

Kalin'in gözünde acılar birikmişti. Yüzü karardı, hep yere bakıyor, hiç gülümsemiyordu. Yüreğinde korkunç bir kin kabarıyordu, ama insanlara karşı değil, kurda karşı... Bu kurt onu uyutmuyor, bu kurt lokmasını ağzından alıyordu.

Kalin, korku nedir bilmezdi. İşte aniden değişti: Geceleri kendisi kalkıp koruculuk yapıyordu. Dışarıda köpekler havlamaya başlayınca, onlara doğru gidiyor, daha ötelere, ova içine, karanlığa doğru gidiyor, oyalanıyordu. Rahni "Aklını başına getirdim onun" diye seviniyordu. Ama Kalin, ne Rahni'yi, ne de koyunları düşünüyor, Sadece kurdu arıyordu. Hele ona bir rastlasın, ele geçirsin onu!

Ay doğunca dışarısı aydınlık olur, kar parıldardı. Rahni'nin aklma kurdu tüfekle bekleme düşüncesi gelmişti. Bekledi, bekledi, bıkıp usandığı için evine döndü. Ama bir gece şiddetli bir patlama essi duyuldu. Az sonra Rahni eve döndü, karısına:

– Müjdeler olsun, hanım, artık kurt derisinden bir kürkün de olacak. Kurdu öldürdüm. Öldürmedim, ama yaraladım.

Karısı onun içkili olduğunu bildiğinden, azarladı:

– Sus hele! Sen kurt öldüreceksin ha! Köpeklerin havlamasına neden olma bari!

Ancak Kalin sanki bir koku almıştı. Dışarı çıkıyor, şurayı-burayı dolaşıyor, kurt arıyordu. Ertesi sabah erkenden, elinde bir çengelle ip olduğu halde, otluktan kuru ot almaya gidiyordu. Daha kahvaltı etmemiş, kızgındı. Yine de yeni kurt izleri görünce, irkildi. Az ötede kan damlaları da gördü. Kalin bu izleri sürmeye başladı. Kan henüz tazeydi, kurumamıştı. Bu kan ve kurt izleri onu, karla kaplı taş ocağına dek götürdü. İzler burada bitiyordu.

Kalin çevresine dikkatle bakar ve araştırma yaparken, kurt tam onun alt yanından sıçradı, kaçmaya çalıştı, ama kara saplanıp sürünmeye başladı. Bir anda Kalin üzerine çullandı, kulaklarından yakaladı –böyle bir durumu bunca zaman sayıklamıştı– bastırdı. Bastırdı, ezdi, boğazını sıkarak boğdu. Altındaki kurt kurtulmak için umutsuz çabalar gösterdi. Kalin şiddetli çırpınışlarını hissediyor, onun için gücünü-kuvvetini iki kat artırıyor, daha çok bastırıyor, bütün vücu-

duyla üzerine yükleniyordu. Sonunda kurt, zaten dünden beri yaralı ve zayıflamıştı, mecalsiz kaldı, uslanıp yatıştı. O zaman Kalin yanda duran çengeli bir eliyle alıp kurdun ağzına enine sapladı, sonra ipi çözdü, çengelin iki ucuna ve kurdun boynuna sarmaya başladı, hep öyle sardı, sardı...

Az sonra bütün köy halkı Rahni'nin avlusuna doluştu. Herkes avlu ortasında serilip yatan kurda bakıyordu. Çengel hâlâ daha ağzında duruyordu; ağzı bir yumak gibi bütünüyle iple sarılmıştı. Çevresinde bağırıp çağıran, gürültü eden, onu dürten, yüzüne tüküren bu halkın önünde ne kımıldıyor, ne de titriyordu. Ne kadar nefesi kalmışsa, hepsi gözlerinde toplanmıştı: Yanıp tutuşuyorlar, ama kımıldamıyorlardı. Bakışları ise sanki insanlar üzerinden, evler ve yapılar üstünden geçip uzak bir yere gidiyordu.

Rahni, düğün yaparcasına neşeliydi. Kalpağı ensesine eğilmiş, bıyıklarından biri aşağı sarkmış, ötekini sık sık kıvırıyordu.

– Onu ben yaraladım, Kalin de işi bitirdi diyordu. Babacan Kalin!

– Bre, çok kocamanmış be... U, koca bir ayı bu!..

– Amanın, kocaman kocaman dişleri var!

– İlya, İlya, şöyle yanda dur, ya sıçrayıverirse...

– Lânet olası Kalin, onu nasıl yakalamış!

Rahni yine bir yerden:

– Babacan Kalin! diye seslendi.

Bu sırada Kalin, ağılın duvarı dibine oturmuş, yemek yiyordu. Sevinmiyor, kurdu düşünmüyor, sanki hiçbir şeyi görmüyordu. Boyuna yiyordu. Lokmaları yutarken yanakları şişiyor, boynu geriliyordu. Mita ikinci kez ona yemek getirdi, yanında duruyordu. Sonunda ekmek ve yemek bitti. Kalin eliyle dudaklarını sildi, Mita'ya baktı ve vahşice bir kahkahayla gülmeye başladı.

GÖMÜ

Hasta kadın, ara sıra yatağında çevresine bakınıyordu. Kara gözleri derinden, ateşli ateşli, ağır ve kötü bakıyordu. Hep aynı şeyi görüyordu: İki kızı yanı başında oturup fısıldaşıyor, ikisi de genç, ikisi de onların yaşında iken kendisinin de olduğu gibi, kızıl yüzlü ve çok güzeldi. Uzak köylerden gelen, yeni kara poturlar, temiz beyaz gömlekler giymiş kocaları ise, zar-zor dönüp omuzdan önce kendisine, sonra yine pencereden dışarıya bakıyordu. Yaşlı kadın "Nasıl adamlar bunlar!" diye düşünüyordu. "Bana acımıyorlar, yürekli katılaşmış. Yalnızca paraları nereye gizlediğimi söylememi bekliyorlar. Yalnız ölmemi, sonra gidip işlerine dönmeyi bekliyorlar..."

Yine yatağa uzanıp gözlerini kapatıyordu. Yavaş yavaş yüzü sakinleşiyor, rahatlıyordu. Uyur görünüyordu. İki kızı daha alçak bir sesle fısıldaşmaya başlıyor, parmakları üstünde yürüyordu. Ellerini yeni poturlarının ceplerine sokmuş olan kocaları da, hep öyle kaygısızca dışarıya bakıyordu. Hava güzeldi. İşte orada, ovada, tarlaların üstünde bir bulutun kara gölgesi var; güneş yine gözüktü, yüksek ekinlerin –ekin değil, deniz!– yeşillikleri arasında şurada-burada sarımtırak noktalar belirmiş. Kesinlikle hasadın gelişinin belirtisi. Oraya bakan erkekler susuyor.

Yaşlı kadın ise uyuyordu. Birçok şeyi düşünmüş, şimdi de vaktiyle kaynatasının nasıl öldüğünü düşünüyordu. Kaya gibi, sapasağlam, güçlü-kuvvetli bir adamdı, ama birdenbire düşüp yere serilmişti. Bir gece geldi, ocak başındaki bir köşeye yattı, bir daha kalkamadı. Ağlayıp inlemedi, yalnız gözleri içine çekilip sakinleşti.

– Gelinim, dedi, ben gidiciyim, gel de helâlleşelim. Evcimen kadınsın. İyi kadınsın, kızım, çok iyi kadınsın. Sağ olasın! Sen de bana ve Tanrı'ya olan hakkını helâl et! Bağışla beni, kızım!..

Elini öptü, o da onun elini öptü.

Bu sırada yaşlı kadın kendini tutamadı, titredi, sessizce ağlamaya başladı, kapalı gözleri yaşlarla dolup kuru iki yanağından aşağı süzüldü. İki kız kardeş ona doğru koştu.

Abla eliyle gözyaşlarını silerken:

– Ana, anacığım! diye konuşmaya başladı. Ne yapıyorsun, neden ağlıyorsun? E, anladık, hastasın, ama neyin var? İnsan bu, hastalanır da, iyileşir de. Sen de iyileşeceksin, korkma. Yapma böyle, sıkma kendini.

Yaşlı kadın bütün bunları duyduysa da yanıt vermedi, gözlerini açmadı, neden ağladığını da söylemedi. Öyküsünün arkasını düşünmeyi sürdürdü:

– Elini öptü, o da onun elini öptü. Daha sonra dalıp gitti. O gece eşi Bratoy evde değildi, değirmene gitmişti. Hava açıktı, ama öyle bir rüzgâr vardı ki, yıldızlar düşecekmiş gibi titreşiyordu. Yaşlı adam ise hep öyle dalgın, hep horluyor, göğsü inip çıkıyordu. Bir ara sıçrayacak gibi oldu, gelinine baktı, bir şey söylemek istiyordu, ama söyleyemedi: Dili tutulmuştu. Korkunç bir bakışla elini duvara doğru sallayarak hep o yanda bir şeyi gösteriyordu. Dua okuması için papaz Görgi'yi çağırmasını istediğini sandı ve çağırdı. Daha sonra yaşlı adam ellerini çaprazlayıp ölüverdi, sanki uykuya dalmıştı.

Aradan yıllar geçti, geçim sıkıntıları, yoksulluk gelip çattı. – Tanrım, ne kapkara sefalet! Hep şunu düşünmüştü: Yaşlı adam ölürken papazın çağrılmasını mı, yoksa başka bir şey mi istiyordu? Eliyle neyi göstermek istiyordu? Biriktirip bir yerde sakladığı parası yok muydu, onun yerini mi göstermek istiyordu, acaba? Bu düşünce kalbine bir acı gibi saplandı. Bayramlar geldi: Noel ya da Paskalya, evin altını üstüne getirdi, her yeri arayıp taradı, çuvalları, sandıkları alt üst etti, paraların bulunabileceği yeri kazıp araştırmaya başladı. Yok, yok. Kocasına, Bratoy'a da söylemiş bulundu. İşten yorgun gelmiş,

kan ter içinde kalmış, çardakta nasıl oturduğunu şimdi de görür gibi oluyordu. Bratoy buna inanmıyordu.

– İhtiyarda para ne gezer, diyordu. O da benim gibi yoksulun tekiydi.

Ama başka bir gün şunu söylemişti: Daha küçük bir çocukken, çok eskiden, bir sis perdesi içinde ancak ve ancak anımsadığına göre, bir gün yaşlı adam koyun satmış, paraları hiç görmemişler. Çoğu kez, büyük bir ihtiyaç halinde, başkasından para istemeden önce, yaşlı adam düşünür, taşınır, parası varmış gibi susar, ama onlara dokunmaya cesaret edemezdi.

Bir yıl Tanrı büyük bir bereket verdi. Kızılcık gibi kızıl, iri bir buğday oldu.

Bratoy:

– Beni dinler misin? dedi. Kilere bir badana vur, sıçanların yaptığı deliklere sigara dumanı üfle! Ambarda artık yer kalmadı, buğdayın birazını da oraya dökelim.

Kadın badanaya koyuldu, ama daha sonra düzeltmek için biraz kazmaya başladı. Ocak başına gelince, keser bir taşa çarptı, bir parça kazdı, bir levha göründü. Yüreği öyle çarptı, öyle titredi ki, bekleyemedi. Levhayı kaldırınca, bir çömlek, altınla dolu. Dopdolu değildi, ama bir yığın altın, kor gibi.

Gizlemedi, doğruca gidip Bratoy'a verdi. Adamcağız buna ne denli sevindi, ayakta duramayıp oturdu. Saydı onları, elden ele attı, dokundu, baktı. Çömleğe koydu, karıştırdı, yine bakmaya başladı. Bir ara ürkünç bir bakışla ona baktı, sanki onu öldürmek istiyordu: "Çık dışarı!" diye bağırdı. Yapayalnız kalmıştı, altınları sakladı.

O günden sonra bambaşka bir adam oldu... Sanki kızları onun çocukları değil, yabancıydı. Açgözlü oldu, kimseye bir şey koklatmadı; kendine yeni bir gömlek bile almıyor, üstü-başı yırtık geziyor, aptallaşmış görünüyordu. Bir gün çalışır, bir gün çalışmazdı. Altınları sakladığı odanın eşiğinde oturur, karganın yuvasında oturduğu gibi pineklerdi. Karanlık basınca, sanki çıldırırdı: "Köpekler neden havlıyor? Avlu kapısını kapadın mı? Kapıları kilitledin mi? Perdeleri kapa,

dışarıdan görünmesin!" Odaya kapanır, yalnız zın-zın sesleri duyulur, altınları sayardı. Lânet olası altınlar!

Ama ecel gelince, yüreği yumuşadı da altınların yerini söyledi. Bu altınlar yüzünden öyle çok acı çekmişti ki, sanki içinde yılan varmışçasına çömleği eline alıp derine, toprağa gömdü. Evin dışında bir yere... Damatları yaşlı adamın parası olduğunu, ama başka bir yerde bulunduğunu sezmişlerdi. Hiç kimse bir daha onun yerini bulamadı.

Tahta sedir gıcırdamaya başladı, yaşlı kadın üzerindeki ağır kilimleri güçlükle atıp doğruldu. Kırpmadığı gözleri yanıp tutuşuyordu. İki kız kardeş o saat yanında bitti.

Büyüğü:

– Anacığım, bir şeyler yer misin? diye sordu. Bak sana ne güzel bir çorba yaptık. İç şunu, iştahın yoksa da içiver. Yemek yemeyen insanın başına hastalık gelir.

Küçük kızı Nenka da:

– Hadi ana, hadi ye, diye isteklendirdi. Birkaç kaşık içiver güzelce. Çorbayı ben yaptım, çok güzel. İştahını açsın diye karabiber de attım içine. Al şu kaşığı, iç biraz, korkma...

Yaşlı kadın kaşığı itip sırayla kızlarına bakmaya başladı, gözleri doldu. Sonra damatlarına baktı –onlar ince, kötü gülümsemelerini ancak gizliyordu– gözleri alevlendi. "Hayır, altınların nerede olduğunu size söylemeyeceğim!" diye düşünüyordu. Bu paralar için kendisini ne denli sıkıştırdıklarını anımsadı. Yanma gelip yaltaklanmaya başlarlar: "Anacığım şöyle, anacığım böyle" derler, bıkıp usanınca, öfkeye kapılınca da ağızlarını bir açarlar ki... Hele şu büyüğü, o sık kıllı bıyıkları, kirpi gibi sakalıyla, kendisine neler söylemişti! Yüreğine taş gibi oturmuştu bunlar.

Kadıncağız yine yattı, gözlerini kapattı. "Onlara paraların yerini neden söyleyeyim? diye düşünüyordu. Kendileri para kazansın da yedikleri ekmeğin tadını alsınlar. Ben bu paralardan iyilik görmedim, Bratoy da görmedi. Bu paralar lânetli, bırakanlar lânet okumuş, onlardan hayır gelmez, ateş gibi yanar onlar. Toprak altında dursunlar hele."

Dışarısı ansızın karardı, rüzgâr çıktı, toz kalktı, pencereler önündeki akasya ağacı sallanmaya ve uğuldamaya başladı. Kısa kısa, kızıl şimşekler çaktı. Gökgürültüsü uğuldadı, uzaklarda çatırdadı, sanki ağır ve kocaman bir şey yere düştü. Hava sakinleşti, daha karardı, kiremitlerde iri iri yağmur damlaları patırtı etti.

Uzun bıyıklı, yaşlı damat dönüp ellerini ovuşturdu:

– İyi bir yağmur. Yarın güneş çıkar, iki-üç gün sonra hasat gelir...

Genç damada göz kırptı, ikisi birden öteki odaya geçti.

Kız kardeşler geç vakte dek analarının yanında kaldı. Yaşlı kadının durumu iyiye gitmiyordu. Ateşi vardı, güç nefes alıyordu. Bir parça yatışınca, yüzü kireç gibi bembeyaz oluyor; alnında, kırlaşmış saçları altında sık sık ter damlacıkları birikiyordu. İki kız kardeş çevresinde dolaşıyor, birini deniyor, ötekini deniyor, hiçbir şeyin kâr etmediğini görünce birbirlerine bakıp ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Abla hâlâ dayanıyorsa da, kardeşi yere oturup elleriyle yüzünü kapattı, ağlamaya başladı. Ağlamıyor, sanki sesini uzatarak, acıklı bir türkü söylüyordu.

Telâşlanan erkekler, kapıda göründü. Tam bu sırada hasta kadın uyandı, herkesin şaşkın bakışları altında, yatağında sıçradı, sanki kalkmak istiyordu. Ama, iki erkeği görünce, onlara korkuyla bakıp sırtüstü yatağa düştü. O zaman, güçlü-kuvvetli, çevik bir kadın olan abla öfkelendi:

– Stoyan, Dimitri! diye seslendi erkeklere. –Hadi çıkın, gidin öteye. Burası size göre değil.

Kız kardeşine dönerek:

– Nenka, dedi, sen de git. Git de biraz dinlen.

Gözyaşlarıyla ona bakan kardeşi:

– Hayır, diye onu tersledi, burada kalacağım. O benim de anam.

Aradan bir-iki saat geçti. Birdenbire yaşlı kadın yine gözlerini açtı, erkeklerin orada olmadığını görünce, doğrulmak istediyse de yapamadı. Gözleri yanıyor, bir beriki, bir öteki kızına bakıyor, ağlıyordu. Yapabilse, konuşabilse, ama yapamıyordu. Bütün gücünü

toplayarak bir elini kaldırdı, kupkuru ve kapkara olmuş bu elini umutsuzca hep aynı yöne, köşeye, öteki odaya doğru sallamaya başladı...

İki kız kardeş birbirlerine baktılar. Abla:

– Sen burada dur, Nenka, dedi. Ben şimdi gelirim.

Kapıya doğru koştu. Kardeşi de peşinden koşuyordu. Uyuklayan erkekler uyanmıştı.

– İşte burayı gösterdi. Üç kez elini buraya doğru salladı. Altınlar burada olmalı...

– Nerede? Nereyi, nereyi gösterdi?

– Burayı. Buraya doğru elini salladı.

Her yere baktılar, aradılar, taradılar, toprağı bile kazdılar. Burayı göstermişse, burada da yoktu.

Yaşlı damat:

– Neden kendisine sormadınız? diye öfkelendi. –Sizin diliniz yok mu? Gidin, sorun, hemen koşun!

Hepsi yan odadaki hastaya koştu.

Ama o, ruhunu çoktan teslim etmişti.

İĞFAL

Bodur Lazar, ayağa kalkıp çitten bakınca, tarlalar arasındaki yolda üstü örtülü bir arabanın bu yana doğru gelmekte olduğunu görmüştü. Epey uzaktaydı, ama Bodur bunun Bahçıvan Hristo olduğunu tanımıştı. Başlarını dik tutmalarından, kuyruklarını çevik hareketlerle sallamalarından atların genç, güçlü-kuvvetli oldukları görülüyordu; yavaş gitseler de adımları canlı ve dinçti. Bodur bir kez daha baktıktan sonra arılarının yanma gidip orada bir işe koyuldu. Yüzünün rengi değişti, dikkatli ve endişeli oldu.

Bodur'un yel değirmeni, tam bahçenin ardında, bayırın tepesinde, bir kule gibi yükseliyordu. Buraya Durasi yel değirmeni de derlerdi. Yüksek bir yerde bulunduğu, bütün rüzgârlara açık olduğu halde, hemen hemen hiç çalışmıyordu. Büyük kanatları seyrek, çok seyrek kımıldar, dönmeye başlar, birkaç saat sonra yine duraklardı. İşte şimdi de kanatları kapkara birer haç gibi rüzgâra bakıyor, sallanıyor, çatırdıyor, patlıyordu, ama döndürücü tekerleği demir bir zincirle bağlı hava frenleriyle sağlamca sıkıldığından, olduğu yerde kımıldamadan duruyordu. Tıpkı eski bir gemi gibi, her yanı kapkara, yosun tutmuş, demir atmıştı.

Bu değirmen için çok kötü söylentiler vardı. Dolay köylerden ve yollardan uzaktı. Bir zamanlar varlıklı Türkler burada gürültülü, içkili şölenler yapardı. Sık sık köçekler, "güvende" denilen kötü yola düşmüş kadınlar arasında, "daire"ler ve çalparalar arasında yatağanlar parıldar, kanlar akardı. O vakitler yakın köylerde olup biten her hırsızlığın, her suçun kaynağı buranın sefilleri arasında, Durasi değirmeninde aranırdı. Bir kız kaçırılsa, burada bulunur; at hırsızları kovalansa, izleri burayı gösterirdi. Serseriler, kuşkulu kimseler hep burada yakalanırdı.

Durasi yel değirmeninin bu kötü ünü ve anılarıyla sahibi Bodur Lazar da yaşlanıp gitti. Onun da pek temiz olmadığı şundan belliydi: Haksız yere suçlandığını, aklanması için epey zaman geçmesi gerektiğini söylese de, bir-iki kez hapse girip çıkmıştı. Birçok kimse böyle düşünüyor, Bodur'un yalnız suçsuz değil, yumuşak huylu, hoş bir adam olduğunu da söylüyordu. Onları ürküten şey olağanüstü bir güce sahip ve dayanıklı oluşuydu; çünkü, yetmiş yaşın üstünde olduğu halde, elliden fazla göstermiyordu. İriyarı bir adamdı, dimdik yürüyordu, dinç ve güçlü bir sesle konuşuyor, kahkahalarla gülüyordu. Ancak birisi ona bir şey anlatmaya başlasa, alıştığı üzere susar, dikkatle dinlerdi. Bu sırada canlı, hareketli, zeki gözleri keskin bakışlarla bakar, sanki bir şeyi hesaplarcasına gülümser, hep bir şey gizlerdi.

Bodur, halkın kendisi için söylediklerini biliyor, ama umursamıyordu. Şu anda Bahçıvan Hristo'nun onun için ne düşündüğü önemliydi. Acaba, elâlemin masallarına inanıyor muydu? Değirmeni çalışmasa da, geçimini sağlayacak başka şeyler de bulunduğunu görmüyor muydu? Bahçesi vardı, arıları, tavukları vardı. Yalnız yaşardı, ne karısı, ne de çocuğu vardı, bu da ona yetiyordu. Kimseye kötülük yapmaz, tam aksine, olabildiğince iyilik yapardı. Kafaları kötü çıbandan şinik gibi şişmiş kaç hasta, kurtuluşu onda bulmuştu!

Bu hastalığı Bodur kendine göre şöyle tedavi ediyordu: Çıban nerede olursa olsun, her zaman aynı yeri yakarak kurutuyordu, tepenin alt yanından. Orada bir daha saç çıkmıyor, iz kalıyordu. Onun için Bodur: "Benim adamlarım işaretlidir. Hiç kimse beni unutamaz, kimse benden iyilik görmediğini söyleyemez," derdi.

Bodur bütün bunları düşünürken, yine çite yaklaşıp baktı, Bahçıvan Hristo'nun arabası artık yaklaşmıştı. Ne güzel atları vardı! İkisi de dimdik, açık kırmızı renkli, sırtta yeleden kuyruğa dek uzanan siyah bir dar, uzun şeritli. İkizler gibi birbirlerine benziyorlardı. "Para eder bu atlar, para" diye düşündü Bodur. Çitten geri çekilip arı kovanlarının yanına gitti. Bu kez yüzü daha da endişeli olmuştu.

Az sonra otlar uğuldamaya başladı. Bodur, Hristo'yu ardında buldu. Düzgün, keskin bir sesle:

– Günaydın, Lazar Baba! diyordu.

Bodur, ona bakmaksızın, yalnız başını salladı, derin bir "oh" çekti.

– Neden inliyorsun be Lazar Baba, neyin var?

– Neyim olacak? Benim başıma da bir dert geldi, işte o kadar. Tek başıma yaşarken iyiydim, burada. Ama işte al sana, bir kız torunum var, kızımın kızı. Evlenmişti, ama şimdi bana haber göndermiş, yanıma gelmek istermiş. Kocasından boşanmış, buraya gelmek istiyor.

Bodur sustu, daha sonra sözünü sürdürdü:

– Başka biri olsaydı, kovardım onu. Ama bunu yapamam. Çok iyi biridir. Güzeldir de, görsen, çok güzeldir. Kadın değil, bir içim su. Pek güzeldir.

Bunu duyan Bahçıvan Hristo çok sevindi. Köylerde daha çok kadınlarla işi vardı. Birçok kez onları buraya getirmişti. Onun için sustu, bir şey demedi, çünkü kurnaz ihtiyarın düşüncesini anlayacağından kaygılanıyordu. Ancak dayanamadı:

– Dert etme, korkma! dedi. İstersen, onu bana ver, alırım ben onu!

Gülüştüler. Sonra biraz daha sohbet ettiler, bahçede dolaştılar, karanlık basınca Hristo arabasına çekildi. Buradan geçişinin nedeni şuydu: Ne insan, ne de hayvanların uğradığı buralarda güzel bir otlak vardı. Gidiş ve gelişlerde Hristo atlarını burada otlağa salıverir, birkaç saat onları otlatır, sonra yine yoluna revan olurdu.

Birkaç gün sonra, sebze dolu arabasıyla Hristo yine buraya gelirken uzaktan fark etti: Hiçbir zaman çalışmayan Bodur'un yel değirmeni dönüyordu. Ağır ve yavaş, ama yine de dönüp duruyordu. Koşumdan çıkarılan iki at arabaya bağlanmış olarak yanda duruyor, çevresinde iki adam görünüyordu. Ama işte yukarıda, değirmen kapısında kırmızı fistanlı, beyaz bluzlu bir kadın görünüyor, hızlı hızlı koşar adımla merdivenlerden aşağı, yere iniyordu. Ancak delikanlılar böyle bir iniş yapabilirdi. "Bodur'un torunu gelmiş olmalı!" diye düşündü Hristo, alışık olmadığı halde atları kamçıladı, acele ediyordu.

Bodur'u yine bahçede, arı kovanlarının yanında buldu. Yaşlı adam onu görünce boylu boyunca ayağa kalktı, sevinçle:

– Ooo, Risto, hoş geldin! diye bağırdı. Ak kalpaklı yiğidim, hoş geldin! Nasılsın, Risto?

– İyiyim Lazar Baba, sen nasılsın?

– Na, işte sinek avlıyorum. Bak şu sepetlere, kireçle işaretlediklerimin hepsi kovandan çıkacak, yeniden bir koloni oluşturmak üzere kovanı terk edecek. Bir oğul arısının kaçmasından korkuyorum.

Bahçenin yan tarafında sık meyve ağaçları sıralanıyor, bunların sık üst yaprakları arasından güneş süzülüyor, altta yüksek yeşil otlar üzerinde siyah gölgeler kararıyordu. Çitin her yanında mısır ve süpürge otlarının uzun sapları yükseliyor, aralarında ayçiçeklerinin yuvarlak petekleri ağırlaşmış olarak görülüyordu. Güneş yakıyor, sıcak havada arılar vızıldıyordu.

Ansızın meyve ağaçlarının sarkan dalları ve altlarındaki yeşil otlar arasında kırmızı bir fistan, beyaz bir gömlek, az sonra yalnız bir-iki adım ötede genç bir kadın göründü. Gözleri, gözleri ne denli iri ve kapkaraydı! Al yanaklı yüzü güneşten yanmış, vücudu dolgundu. Bodur doğru söylemişti, kız torunu güzeldi.

Bodur, sanki kadını görmemiş gibi:

– Dinle, Risto, dedi. Sen şimdi atları otlağa bıraktın, değil mi? İşin yok. Gel, bana yardım et. Burada durup şu arıları gözetle, az sonra çıkarlar. Ben gidip ötekilere bakayım. Arılar çıkınca, hemen bana haber ver, çağır beni.

Bodur'un endamı, aşağıda, kovanlar arasında sallanmaya başladı. Hristo yerli yerinde kaldı, kadın da yerinden kımıldamadı. Ne o konuştu, ne de bu. Kadın ona bakmıyordu. Ama daha önce nasıl baktığını, genç, ama öyle kocaman bir sakal bırakmış ki, katran gibi kara olsa da yine papaz sakalına benzediği için güldüğünü görmüştü. Şimdi de sanki gülümserken ona yan gözle bakıyordu. Hristo da ondan gözlerini ayıramıyor, kendisini görmediğini sanıyordu.

Ona bakarken gülümseyerek:

– Arılara bak, hey! diye bağırdı. Neden bana bakıyorsun? Na, işte arılar havalandı.

Gerçekten, havada yuvarlak bir kara arı yumağı oynaşıyordu. Kimileri tam Hristo'nun kulağı dibinden geçiyor, vızıldıyordu. Güneş çok yakıyordu.

Bodur hızlı adımlarla buraya doğru gelirken, gülerek:

– E, ne yaptın sen! diye söylendi. Sözde seni bekçi diye koyduk, ama sen arıları kaçırdın!

Bodur'un bir elinde oğulotu (Melisa) demeti vardı, onları kovanı bırakıp giden arılara doğru serpiştirdi, her yere hoş bir koku yayıldı. Öteki elinde, ince uzun bir sırığa takılmış boş bir sepet vardı. Aynı zamanda çok özel, tekdüze, ama ısrarla bir musluk suyunun çıkardığı sesi ıslıkla çıkarıyordu. Durmadan oğulotu serpiştirmeyi sürdürüyordu.

Arı kümesi çok yükseklere çıktı, dikilip kaldı. Hristo artık kaçarlar diye düşündü. Şunu görmemişti: Birkaç arı çoktan sepete girmiş, az sonra bütün arı kümesi, kırılıp parçalandıktan sonra, daha aşağı inerek aynı sepete giriş yapmıştı. Dibinde artık kara bir top oluşmuştu. Bodur hâlâ ıslık çalıyordu, yüzü kasılmıştı. Ellerine ve boynuna konan arılar onu sokmuyordu.

– Beni tanırlar, diyordu. Bana bir şey yapmazlar.

Arı kümesini kaçırdığı için mahcup olan Hristo, ne yapacağını bilemiyor, durmadan bıyıklarını ve sakalını sıvazlıyordu.

Kadın:

– Yerinden kımıldama, hey! diye bağırıyordu. Elini sallama öyle, arıları kızdırırsan, hepimizi delik-deşik ederler sonra.

Gülümsedi, Hristo da gülümseyerek yanma gitti. Meyve ağaçlarının altındaki otlara uzanıp sohbete koyuldular. Bodur ise hâlâ arılarla uğraşıyor, onların ne yaptıklarını görmüyordu.

Az sonra ortalık kapkaranlık oldu. Bir ara bahçede Bodur'un endamı görünmüştü, ama sonra yitip gitti. Ortalık sakinleşti, çünkü değirmen durmuştu, kanatları artık gıcırdamıyordu. Yalnızca beyaz bir nokta, kadının beyaz bluzu görünüyordu. Çevrede ateşböcekleri zaman zaman parlayıp sönüyor, cırcırböcekleri ötüşüyor, ot kokusu yayılıyordu.

Gecenin geç vaktinde, içkiden başı dönmüş, sersem hale gelen Hristo arabasına doğru gidiyordu. Atlarına bakmak istemiş, ama bukağı seslerini duyunca sakinleşmişti. Yalnız bukağılar çok sık ses çıkarıyordu, ama buna önem vermedi. Vücudunda tatlı ürpermeler gelip geçiyordu. Yukarıya baktı, yıldızlarla dolu gökyüzünde her şey

türkü söyleyip seviniyor gibi geldi kendisine. Pek mutlu ve memnun olarak arabada yattı, üstüne gocuğunu örtüp uykuya daldı.

Pek az uyudu. Ansızın telâşla uyandı. Atları aklma geldi, arabadan atladı. Hiçbir yerden bukağı sesleri gelmiyordu. Onları bıraktığı yere gitti. Korkulu gözlerle şuraya-buraya koşmaya başladı. Dönüp dolaşıp yine koşuyordu.

Yel değirmeni yanma geldiğinde, artık şafak sökmeye başlamıştı. Yüzü toprak gibi solmuş, saçları alnına yapışmıştı. Dün değirmen yanında duran yabancı araba yerinde yoktu, sahipleri gitmişti. Bağırdı, çağırdı, daha yüksek sesle haykırdı, ama yanıt veren yoktu. Bodur'un torunu da ortalıkta değildi. Korkunç bir kuşku aklmdan geçti. Hızla bahçeye koşarak bağırıp çağırmaya başladı. Bir ot yığını altından Bodur ayağa kalktı.

– Ne var? diye sordu.

– Ne mi var? Atlarım ortalıkta yok. Atlarımı isterim ben, senden isterim, seni tanırım ben. O adamlar nerede, o kadın, senin torunun nerede?

Bodur sakin sakin:

– O benim torunum değil, dedi. O kadın, dün un öğüten o adamlarla birlikteydi. Gittiler. Nereye gittiklerini ne bilir, ne de onları tanırım.

– Senin torunun değil, ha! Bunu söyleyen sen kendin değil miydin? Bu kadının adı da Rada.

– Eh, Rada! Dünyada bir tek Rada mı var?

Bodur taş gibi olmuştu, soğuk, acımasız.

Hristo delirmiş gibi:

– Ya, öyle mi! diye bağırdı. Seni gidi haydut oğlu haydut, seni! Ben sana gösteririm!

Dönüp hızlı adımlarla bahçeden çıktı. Hırsızlığı haber vermeye gidiyordu. Uzun süre yürüdü, yürüdü. Birdenbire durakladı, umutsuzluktan kafasına yumrukla vurmaya başladı. Sonra dönüp arkasına baktı: Yel değirmeni, her zamanki gibi kımıldamadan duruyor, haç gibi kapkara kanatları olağanüstü kocaman ve korkunç görünüyordu.

İVAN BELİN'İN GÜNAHI YA DA DİŞİ BOZKURT

İvan Belin'in her şeyi ince eleyip sık dokumak, anlamak alışkısı vardı. Yoksa, bu yoldaki ünü –ki kendisi de buna kayıtsız değildi- ortadan kalkardı: İvan Belin işaret ve alâmetler görür, keramet gösterir, daha sonra gerçekleşen kehanetler söyler! İşte, çoban değneğine dayanmış, bir şeye bakıyor, mıhlanmış gibi ayakta duruyordu. Daha önce birçok kez gördüğü bir dişi bozkurt, az önce yine koyun sürüsüne saldırmıştı. Zarar, ziyan yapmadı, çünkü köpekler onu görüp kovalamıştı, ama İvan Belin hâlâ durup ayak izlerine bakıyordu. Artık uzaklaşmıştı. Ova ortasında geri dönen köpekler görünüyor, şurada-burada otlar arasında sırtları kararıyor ya da devekuşu tüyleri gibi sık kıllı, uzun ve dik kuyrukları gözüküyordu. Onların ardında dişi bozkurt artık son tepeyi de aşmak üzereydi. Her türlü tehlikeden uzak olduğu halde, arızalı yolunda yorgun ve bitkin olarak koşmasını sürdürüyordu. Ara sıra durup ardına bakıyor, sonra yine koşuyordu. Sonunda, daha uzun süren son bir duraklamadan sonra, yeniden kaçmaya başladı, ama artık daha sakin ve düzgündü. Tam bu sırada yönünü değiştirip batıdaki tarlalara yöneldi. İvan Belin dikkatini artırdı. Göz kırpmadan dişi bozkurdu izliyor, bir şeyin hesabını yapıyordu. Her zaman yaşlı gözlerinde bir ateş parladı, apak bıyıkları altından gülüyordu. Başını sallayarak: "Bak sen, işin aslı neymiş! diyordu. Ormanda değil, burada, tarlalarda saklanıyormuş..."

İvan Belin, buluşundan kuşku duymadı. Dönüp batı yönüne baktı: O tarafta ova giderek alçalıyor, çok uzaklara, gözün görebildiği yerlere dek uzanıyordu. Orada, tam ufkun dibinde geniş,

engin, kömür gibi kapkara, içeri kıvrık bir eğmeç var: Orman. Üstünü mavi bir sis kaplamış, batmak üzere olan güneş bu sisi saydam ve pembe hale getirmiş, ağaç tepelerinin altın gökkubbe üzerine çizdiği kapkara kayalıklarda ise kızgın bir kor parlıyordu. Bu orman büyük ve korkunçtu, ama çok uzaktı. Dişi bozkurdun oraya gidip geldiğine inanmak zordu. Onun buralarda, tarlalar arasında bir yerde gizleniyor olması daha inandırıcıydı. Tarlalar başak bağlamış, bunlar insan boyunca uzamıştı, bunlar arasında bir değil, binlerce kurt gizlenebilirdi.

İvan Belin, her zamanki gibi basiretli zekâsıyla övünür. Sürüsünü gütmeye gidiyor, gülümsüyor, yüksek otlar arasında canlı canlı yürüyor, ucu eğri, uzun, beyaz çoban sopası da önünde daha uzun adımlarla gidiyordu. Koyunlarınm yanma gelince, şurada-burada dönüp dolaştı, sonra sopasına dayanıp yeniden bozkurdu gözetlemeye başladı.

Doğmakta olan güneşin yumuşacık aydınlığında, buralarda her şey apaçık görülüyordu. Yeşil alanlar parlıyor, ufak koyaklarda kara gölgeler beliriyor, yollar ağarıyor; batı yönünde ise güneşin ışıldattığı tarlaların yeşil denizi dalgalanıp parıldıyordu. Beride dişi kurt, çevre yeşillikleri arasında boz bir nokta olarak göze çarpıyordu. Dur durak bilmeden, nefes almadan ya da çevresine bakmaksızın, sakin, düzgün adımlarla tırısa kalkarak kaçıyor, kaçıyordu. İvan Belin yaşlı, deneyimli bir çobandı. İyi biliyordu ki, ancak nereye gittiğini bilen bir köpek ya da bir kurt böyle kaçabilirdi. Dişi kurdun tuttuğu bu güvenilir yolun bir rastlantı olmayıp inine giden en doğru, en kestirme yol olduğuna bir kez daha inandı.

İvan Belin dişi kurdun yavruları olduğundan da hiç kuşku duymuyordu. Birkaç kez onu çok yakından görebilmişti. Köpeklerin sezinlemediği, kendisinin de gözünden kaçtığı bir zamanda, topu topuna elli-altmış adım ötede, sanki yerden fırlarken onu görmüştü. Koyunlar, kasırgaya yakalanmışçasma bir yana koşup yığın halinde bir yere toplanmış, geride kalan köpekler şimdi kurşun hızıyla ona doğru koşmaktaydı. Önünde açılan boş alanda durduğu yerde, hâlâ ön ayaklarından biri havaya kalkık, kımıldamaksızın ve kararsız ola-

rak, sanki geriye dönüş zor olacakmış gibi duruyordu. Kaçıp kurtulmayı unutmuş gibiydi. Sıkı çenesi açılmış, kırmızı dili sarkmış, hızlı hızlı nefes aldıkça sallanıyor, yarı kapalı gözleri sık sık açılıp kapanıyordu. İvan Belin'in hiçbir zaman unutamayacağı şey, işte bu gözler, bu bakıştı, yalnız konuşamıyordu. Bunlarda korku yoktu, kendisine, çevresinde bulunan hiçbir şeye karşı bir kaygı yoktu. Bunlarda yalnız başka bir acının, derin ve kederli bir acının ateşi yanıyordu. İvan Belin'in yüreğini sanki birisi eliyle sıkıştırmış, her şeyi anlamıştı: Bu gözler, onlardaki bu acı biliniyordu. Bunlar her ananın gözleriydi, insan ya da hayvan olması fark etmezdi...

İşte, güpegündüz saldırma cesaretini buradan alıyordu. İşte, kendini koruma gücünü buradan alıyordu. Çünkü, arık ve cılız olduğu halde, dişlerini öyle bir tıraklatıyordu ki, iri ve fena köpekler bile ısırılmış gibi bir yana sıçrıyorlardı.

İvan Belin düşünmeyi kesip tam o sırada dişi kurdu gözetlemeye başladı. Henüz anlayamadığı bir şeyler yaptığını gördü. Kurt duraklamış, sıçan avlamak isteyen kedilerin yaptığı gibi, sanki avını bekler ve birdenbire atılacakmış gibi, ağır adımlar atıyordu. Vücudu bir yay gibi geriliyor, uzun ve büyük kuyruğu havada sallanıyordu. Bu hamleleri birkaç kez yineledi. İvan Belin gülümsedi: Kurt kedileşmiş, fare tutmaya çalışıyordu, bir kurda yakışmayan av. Ancak yapacak bir şey yoktu. Bir kuzu kapıp alamayınca, açlığını gidermek için midesine bir şey atması gerekiyordu, ini pek yakındı. Orada, yorgun ve takatsız olarak, çalılık ve kemirilmiş kemikler arasında yatacak, kıllı kurt yavruları, günahsız ve bilinçsizlik içinde, bütün çocuklar gibi, sütsüz göğüslerini açgözlü ve oburcasına çekmeye başlayacaklardı. Kendisini unutabilirdi. Ama sivri kulakları ve İvan Belin'in görmüş olduğu aynı acının ateşiyle yanan dikkatli gözleriyle kendisine değil, onlara herhangi bir tehlike gelmemesi için, dinlemek ve tetikte olmak istiyordu...

İvan Belin derin bir nefes aldı. Sürüsüne erişmek üzere yollandı. Böyle anlarda yufka yürekli oluyor, kalbi başkasının her tür acısına açık bulunuyordu. Dişi kurt artık tarlalar arasında yitip gitmişti, ama o hâlâ o yana dönüp bakmayı sürdürüyordu. Düşünceleri kopuk ve kesikti. Kimi zaman kurdu, kimi zaman da kendi işlerini düşünüyor-

du. Bütün bunlar düzensiz, sisli şeylerdi. Apaçık olan yalnızca yüreğini dolduran acıydı. Ortalık sanki ansızın karardı. Ağaran batıdaki gökyüzünde, iri bir değerli taş gibi, çobanyıldızı parladı. Şifalı ot kokularıyla dolu serin bir yel esiyor, cırcırböcekleri ötüşüyordu. Karanlıkta çıngırakların türküsü genişçe, tatlı tatlı yayılıyordu. Sonsuz, değişmez, akıllıca yerleşmiş bir şey hisseden İvan Belin'in yüreği bir acıma duygusuyla doluverdi. Gözlerini yıldızlara doğru çevirdi, ama şimdi onlarda işaret ve keramet aramıyor, Tanrı'nın gözlerini gördüğünü sanıyordu. Yine bozkurdu düşünmeye başladı. "O da Tanrı katından yaratılmış bir canlıdır," diye içtenlikle düşündü. "Aynı zamanda anadır, yavrularını besler."

***

Aradan birkaç hafta geçti. İvan Belin dişi bozkurdu bir daha görmedi, basbayağı onu unutmuş gibiydi. Her insan gibi, ruhsal durumu da değişiyordu. Şimdi başka bir şeyden kaygılıydı: Hep kupkuru ve sıcak günler birbiri ardınca sıralanıyordu. Çiy yoktu, nem yoktu, güneş her zamankinden daha kızıl olarak doğuyor, gökyüzü ise külrengi ve bulanıktı. Bu işaretlerden İvan Belin kuraklığı öngörüyordu. Gerçekten, artık kuraklık geliyor, gün günden çoğalıyordu. Ancak İvan Belin dünya işlerinin gidişini bildiğinden, umutsuzluğa düşmüyordu.

"Korkmayın çocuklar, diye konuşuyordu. Tanrı işini bilir. Şimdi sıcak olsun, ekmek pişer. Hasat vakti geçer, sap, saman kaldırılır, anızlar diz boyunca aktarılır. O zaman bu cılız hayvanlar otlayacak ot bulduğu gibi, oburluktan yere serilirler."

İvan Belin bunları her gün çevresine doluşan küçük çobanlara söylüyordu. Düne değin öğrenci olan bu çocuklar, sınavlarını vermişler, şimdi omuzlarında birer torba, bellerinde birer düdük, koyunların peşinde koşuyordu. Onlara göre İvan Belin büyük bir otorite, akıllı bir adam, gerçek bir çobanın sahip olması gereken her şeye sahip biriydi. Dış görünüşü de uygun ve göz alıcıydı. Uzun boylu, iri kemikli bir adamdı. Saçları ve bıyıkları kar gibi bembeyaz olsa da, kaşları büsbütün karaydı. Bu nedenle yüzü iki ayrı bölüme

ayrılmış görünüyordu: Gözlere ve burna doğru asık suratlı, bir parça sert bakışlı; daha aşağıda ise neşeli, gülümser bir görünüşteydi. Ağır ağır anlattığı masallar da eğlenceli, göğsünden çıkan dostça sesi en kalm erkek sesiydi. Ne masallar, öyküler bilirdi! Onu hayranlıkla dinleyenlerin gözden kaçırdığı küçük bir kurnazlıkla, bir başka sefer elde edemeyeceği şeye ulaşıyordu. Küçük çobanların çevresini sardığında o üşengen, uyuşuk bir adam olur, ne için olursa olsun ayağa kalkmak istemezdi. O zaman masalın en ilginç yerinde konuşmayı keser:

"Milanço, derdi, çocuğum git şu cılız hayvanları geri çevir. Tarlalara doğru gidiyorlar!"

Ya da:

"Stoyanço, eşekten yatığı al da kaynaktan biraz taze su getir bize. Hadi koş! Biz seni bekleriz. O zaman size çobanın kraliçeye neler söylediğini anlatırım..."

Çocuklar da onun istediğini yapardı. Ancak İvan Belin kimi kez daha kurnaz olurdu. Büyük kuyu denilen yerde her zaman, büyük kuraklıklarda bile iyi ot bulunurdu. İvan Belin burayı kendine saklamak, çoluk-çocuğu oradan uzaklaştırmak, korkutmak isterdi. Karanlık basınca büyük kaynağın orada geceleyin ay ışığında, iri boynuzlu, korkulu gözlü beyaz bir susığırının sudan çıktığını anlatırdı...

Ama İvan Belin'in karakterinde bir başka gariplik daha vardı. Sık sık içki içmez, sarhoş olmazdı. Köye gelmeyeli bir-iki ayı bulunca, bir gün ansızın, hiçbir neden yokken, bunu hiç düşünmemiş ya da niyet etmemişken, sanki istencinin dışında bir güç tarafından çekilircesine sürüyü bırakıp eşinin ya da bir başkasının kendisiyle ilgilenmesinden vazgeçerek tek başına meyhaneye giderdi. Sözümona kendine tütün, çakmağına fitil almaya ya da başka bir küçük iş için gelir, yalnız bir kadeh rakı söyler, acelesi varmış gibi davranırdı. Oysa çabucak bir okka rakı ister, gerektiği gibi içerdi. O vakit iri kalpağını geriye iter, yarısı ak, yarısı kara olan alnı ortaya çıkar, gözleri kara kaşlarıyla kararmış olurdu. Ama uzun bıyıkları altından gülmesi eksik olmazdı. İvan Belin, küçük çobanlara masal anlatırken olduğu

gibi, sarhoşluğunda da öylesine zararsız, iyi kalpli ve neşeliydi. Şaklabanlıklar yapar, oyun oynar, yanaklarını şişirip gözlerini döndürerek ıslık çalardı. İvan Belin'in bu eğlenceleri çokluk şöyle sona ererdi: Gecenin geç saatinde gitmeye kalkar, ama ayakları onu dinlemez, evi bayır üstünde olduğundan, yokuş yukarı ellerini de kullanıp dört ayak yürümeye başlardı.

Dişi bozkurdu görmeyeli iki ayı bulmuştu. İvan Belin bir gün gizli bir sesin çağrısıyla yağmurluğunu, çantasını, eğri sopasını bırakıp meyhaneye damladı. Hemen şenlik başladı, çünkü meyhaneye Çopra Peter de gelmişti. İvan Belin'in yaşıtı ve arkadaşıydı, ama ne kehanetlerine, ne de anlattığı masallara inanırdı; ona aykırı olmayı, onu kızdırmayı severdi, bunu da alay olsun, eğlence olsun da birisi içki ısmarlasın diye yapardı. Aylar boyunca ovada, kırda suskun kalmış olan İvan Belin, şimdi yüreğinde biriken her şeyi birden anlatmaya kalkınca, Çopra kimine inanır, kimine inanmazdı. İçki bardakları dolu olunca inanır, boş olunca inanmazdı. İçkiyi fazla kaçırırlarsa, tartışmaları öylesine alevlenirdi ki, onları tanımayan birisi görse, bu iki adam hemen şimdi sıçrayıp birbirini öldürecek diye düşünebilirdi.

Ancak İvan Belin de geri kalmıyordu. Kuraklık ve yeni savaşlar üzerine kehanet ve kerametlerinin yetmediğini görünce, bu hırçın adamın şaşıp kalması, boyun eğmesi için yeni bir şey arıyordu. Bir ara ayağa kalkıp uzun bacakları üstünde sallanmaya başladı, kara kaşlarını kaldırarak Çopra'ya bağırdı:

– Dinle beni! Ne biliyorum ben, bilir misin?

Çopra:

– Sen hiçbir şey bilmezsin, diye sözünü kesti.

– Bilirim...

– Kurttan başka bir şey bilmezsin!

İvan Belin:

– Ha-ha-ha! diye güldü, kocaman kalıbı sarsıldı. –Kurtlar... Ha-ha-ha... Sözü ağzımdan aldın. Ben de kurtları bilirim ya. Dişi

bozkurdun nerede gizlendiğini biliyorum, yavrularını da gördüm. İki tane, şöyle...

Çopra ona alaylı alaylı bakıyordu.

İvan Belin bu bakıştan öfkelenerek:

– Yakalayacağım onu! diye bağırdı.

– Yakalarsın, ama birinin tutması gerek.

– Onu yakalayacağım!

– Hadi, hadi! Bırak da üstündeki haşerat biraz daha palazlansın...

Meyhaneci Radoslav bir okka daha rakı getirince, Çopra geri çekildi. Ama, delilerin aklında kalan bir tümceyi boyuna yinelemesi gibi, İvan Belin de dişi bozkurttan başka bir şey anlatamıyordu. Tartışma yeniden alevlenmişti:

– Yapabilirim! diye bağırıyordu İvan Belin.

Çopra:

– Hadi, hadi! diye onu kızdırıyordu.

O vakit İvan Belin ayağa kalkıp kocaman kalpağını çabucak kaşlarına dek başına geçirdi, bir işe koyulacağı zaman hep böyle yapardı. Hızlı adımlarla kapıya yöneldi. Orada durup uzun bıyıklarını eliyle çekerek Çopra'ya seslendi:

– O kurt yavrularını buraya getirmezsem, şunları kazıtırım! Bekle, beni biraz bekle, göreceksin...

İvan Belin doğruca evine yollandı. Eve varınca, kimseye bir şey demeden dolapları, sandıkları alt-üst etti, bir şey aradı. Bu sırada Byala Nine, oğlanı koyunlarla yapayalnız bıraktığı için, onu azarlıyordu. Ama İvan Belin susuyor, ne aradığını bile söylemiyor, sadece bıyık altından gülüyordu. Sonunda bir çuval buldu, sağlam olup olmadığına baktı, bir yana koydu. Daha sonra eski Kırım tüfeğini eline alıp onu da yokladı, yukarı kaldırıp tetiğine baktı, çuvalın yanına koydu. Ama uzun bir ipi çekip çıkarınca, onu beline dolamaya başlayınca, Byala Nine'nin gözleri şaşkınlıktan büyüdü, yuvarlaklaştı. Ona bakıp ne diyeceğini bilemiyordu.

İvan Belin, hep öyle esrarlı bir biçimde:

– Bir sabun ver şimdi bana, dedi. Kendimi asmaya gidiyorum...

Kadıncağız:

– Aman Tanrım! diye bağırdı, haç çıkardı. –Çıldırmışsın, hem de zırdeli olmuşsun sen!

Çok gücendiğinde, her zaman yaptığı gibi, ev içinde hızlı hızlı dolaşmaya, bağırıp çağırmaya, haykırmaya başladı.

İvan Belin, başını sallayıp gülümsüyordu. Sonra çuvalı ve tüfeği aldı, büyük çoban hançerini elledi, silâhlıkta olup olmadığına bakıp dışarı çıktı.

***

Öğleden sonra, ikindi vakti Çopra, biraz uyukladıktan sonra sokağa çıkmıştı. İvan Belin'in kehanetlerine inanmasa da, gözlerini dikip gökyüzünün her yanma baktı, gerçekten, her şey kuraklık olacağını gösteriyordu. Gölgeler yolun ortasına dek uzanmış, ortalık yanıyordu. Çopra, İvan Belin'i anımsayınca, gülümsüyordu. Ancak bu kez Byala Nine'nin onun aklını başına getirebildiğine, koyunların yanına gönderdiğine inanıyordu.

Ansızın bir gürültü duyan Çopra, o yana doğru baktı. Yolun dönemecinde, yukarı mahalleden büyük bir kalabalık gözüktü. Ne olmuştu? Çocuklar ve kadınlar avlularda koşup görmeye gidiyordu. Bağırmalar, çağırmalar, haykırmalar. Ama sanki kötü bir şey yokmuş gibi görünüyordu. Kalabalık yaklaşıyordu. Uzun boylu bir adam bütün kafaların üzerinde yükseliyor, çobanların koyun ya da kuzu taşırken yaptıkları gibi, sırtında enine konulmuş bir şey taşıyordu. Ne koyuna, ne kuzuya benzer, boz renkli, kocaman bir şey. Bir genç kızın sesi duyuldu:

– Ana! Anacığım! Gel de bir kurt gör, kurt!

Gerçekten, İvan Belin –Çopra onu tanımıştı– kırmızı ve yorgun yüzüyle geliyor, omuzlarında bir kurt taşıyordu.

Çopra, alıştığı üzere "Hadi, hadi!" diyor, sanki gözlerine inanamıyordu.

Büyük bir kalabalık çevresinde toplanmış, ilgiyle izliyordu. Çocuklar "Yavruları da var, çuvalda!" diye bağırışıyordu. İvan Belin, Radoslav'ın meyhanesi önünde durdu, yükünü yere attı. Korkunç ve koskocaman bir canavar yere uzandı. Bu, herkesin duyduğu dişi bozkurdun ta kendisiydi. Ağzına bir çomak sokulmuş, öylece bir iple sarılmış; ne bir şey yiyebilir, ne de ağzını daha çok açabilir ya da kapatabilirdi. Bir böğründe kanayan büyük bir yara vardı. Dişi bozkurt canlıydı, ama gebermek üzere olduğu görülüyordu. Gözleri bir açılıyor, bir kapanıyordu. Yanma konulan çuvalda canlı iki top oynaşıyordu.

İvan Belin'in gözlerinin çevresi ile kara kaşlarının altı her zamankinden daha esmerleşmiş, yüzünün öbür yarısı ise daha şen ve güleç olmuştu.

Kurt yavrularını nasıl yakaladığını, daha sonra dişi bozkurda nasıl ateş ettiğini kısaca, kesik kesik anlatıyordu. Herkes onu dinliyor, sözlerini âdeta yutuyor, bir ona, bir de uzanıp yatan canavara bakıyordu.

Kalabalık arasından sokulan Çopra:

– A be İvan, ne yaptın yahu! diye bağırdı.

İvan Belin koca kalpağını kaldırdı, gözlerinin bakışı kapkara kaşlarının altında sanki yitip gidiyor, ama apak bıyıklarının kıvrımları gülüyordu. Övünerek kısaca:

– Bak! dedi, dişi bozkurdu gösterdi.

Şaşıran Çopra:

– Hele-hele! diye mırıldandı. Hele-hele!

İvan Belin çuvalı açtı, kurt yavrularını gösterdi. Tıpkı köpek enciklerine benziyorlardı; yalnız dik kulakları, külrengi kıllı, gözleri boncuk gibi maviydi. O anda dişi bozkurt –bunu daha sonra kadınlar kendi aralarında anlatıyordu– yavaşça gözlerini açtı, yine kapadı.

İvan Belin çuvalı bağladı. Meraklıların hepsi memnundu. Topluca bir araya gelen erkekler hâlâ daha yüksek sesle konuşurken, kadınlar

artık gitmek üzere çocuklarının ellerinden tutuyor, ama gözlerini kurt yavrularından bir türlü ayıramayarak susuyordu.

Kadınlardan biri:

– Zavallılar! diye fısıldadı.

– Yavruları da var... Yarabbim...

Şimdi bu anaların hepsi kin ve nefret dolu bakışlarını İvan Belin'e çevirmişti.

Gürültüyle gelen bir araba yakında durakladı. Atlar soluk soluğa gelmiş, burundan sesle nefes alıyordu. Bu, Çopra'nın arabasıydı.

– Hadi İvan! diye bağırdı. Hadi, evden eve dolaşalım. Herkes bir şeyler vermeli. Gelenek, görenek böyledir. Hepimizin hayvanı olduğu için, herkes bir şey vermeli...

Birkaç gün önce köyde yağmur duası için dolaşmıştı, ama böyle gürültü-patırtı olmamıştı. Şimdi kurt için daha çok bağırıp çağırıyorlardı. Araba sokaklarda dolana dolana koşuyor, kapı önlerinde duruyor, kadınlarla çocuklar çevresine toplanıyordu. Kurt kokusu alan köpekler, havlamaya başlıyordu. Çopra da korkmadan dişi bozkurdu göstermek için yukarı kaldırıyor, büyük kalabalık aşağı doğru sarkıyor, kurdun boz rengi tüyleri arasında kanlı yarası, kırmızı bir çiçek gibi, güneşten parlıyordu.

Çopra, bundan sonra kurt yavrularını da gösteriyordu. Hep aynı şeyi yinelemeye başlamıştı: Kadınlar verebildiklerini veriyor, ama susup soğuk ve düşmanca bakıyorlardı.

İvan Belin, ardından "Zavallı hayvan... zavallı" seslerini duyuyordu.

Bu durum onu rahatsız etmeye başlamıştı. Kendisini yüreklendirip avutmak için gülümsemeye çalışıyor, ama gülümseyişi yapmacık ve kuşkulu oluyordu. Çopra'nın ellerinde bir tutsak gibiydi. Çoğu kez düşünüyor, sanki kendi kendine: "Bir şey oldu, ama neyse..." diye söyleniyordu.

Çopra rakıyı eline şişeyle veriyor:

– Hadi iç! İçmeye hakkın var. Kurtları itlâf ettin, yok ettin. İç, gitsin!

İvan Belin, artık rakıdan zevk almadığı halde boyuna içiyordu. Sonra yine, sanki kendi kendine: "Bir şey oldu, ama neyse..." diye yineliyordu.

Akşamleyin dişi bozkurdu ve yavrularını eve götürüp meyhaneye döndükten, Çopra ile içki içmeyi sürdürdükten sonra da neşesini bulamadı. Sanki beyni sulanmış, yabanileşmişti; konuşmak istemiyor, her şeye karşı istek ve istencini yitirmişti. Kendini salıvermiş, derin düşüncelere dalmış olduğunu gören Çopra, çok kez onu uyandırmak için omzundan tutup sarsıyordu.

– İç bakalım! diyordu Çopra. Onu ne diye düşünürsün? Kurt yok artık, vurup geberttin onu!

İvan Belin durmadan içiyordu. O denli çok içti ki, gitmeye kalkınca, elleri ve ayaklarıyla sürünüp emeklemesi gerekiyordu.

Eve dönünce, Byala Nine'yi oda ortasında diz çökmüş, başını öne-arkaya sallayarak türkü söylerken bulmuştu. Türkü söylüyor ya da ağlıyordu belki. Dönüp bakmadı bile. Sesini yükseltip türküsünü daha üst perdeden söylemeye başladı. İvan Belin, yan odadaki sedire güçlükle gidebildi, sedire uzandı, ev bükülüp onunla birlikte sanki derin bir uçuruma yuvarlandı.

Alıştığı üzere, erken uyandı. Dışarı çıktı. Ay boynuzu, hemen ansızın kara bayırların çizgisi üstünde durmuştu. Solgun bir ışık avluyu aydınlatıyordu, ama ağaçlar kapkaraydı. Koyu gölgeler çitleri ve saçakları çepeçevre sarıyordu. İvan Belin'in gözkapaklarına sanki dikenler batmış gibiydi, başı ağrıyor, sanki ardında bir çukur vardı, şimdi nerede bulunduğunu, neden koyunlarınm yanında olmadığını bilmiyordu. Ama koyunlarmı düşünmeye dünkü gün yeniden başlamıştı, ansızın ürperdi. Her şeyi anımsamıştı, ama eve dönünce Byala Nine'nin ne yapmakta olduğunu ancak şimdi anlamıştı. Oda ortasında diz çökmüş, türkü çağırmıyor, ağlıyordu. Savaş meydanlarından birinde ölmüş olan iki oğlunun adlarını anıyordu...

Hızla eve döndü, bir gece lâmbası buldu, kibriti aldı, bozkurdu bıraktığı koyun ağılının yanındaki odaya doğru yürüdü. Kapıyı açtı, karanlık odaya girdi, gaz lâmbasını yakıp yukarı kaldırdı. Yerde seri-

li yatan bozkurt taş kesilip donmuştu. Yanında, sarkık göğüslerinin bitişiğinde yavruları duruyordu. Biri uyuyor, öteki ayakta duruyordu. Uyanık olan dönüp boncuk gibi masmavi gözleriyle İvan Belin'e baktı. İvan Belin'in eli titredi, gece lâmbası yere düştü.

***

İvan Belin yeniden ovada, koyunlarınm ardında kaybolmuş, köye pek seyrek uğrar olmuştu. Küçük çobanları daha sık görüyordu. Eskiden olduğu gibi, şimdi de masallar anlatıyordu. Ama artık onlar da bu masallardan bıkmış, usanmıştı. Çocukça bir neşeye kapılıp yaşlı adama takılmaya, onunla şakalaşmaya, onu alaya almaya başladılar.

– İvan baba, kurt yavruları büyüdü mü? diye soruyorlardı. Büyüdükten sonra onları kıra salıvereceğin doğru mu?

Başkaları az daha uzakta durup bu yüzden daha küstahça davranıyordu. Birisi:

– İvan Baba, diye bağırıyordu, Byala Nine'nin seni patakladığı doğru mu?..

Bir başkası:

– İvan Baba, dört ayak üstünde nasıl yürüdüğünü bize gösterir misin?..

İvan Belin yere bakar, başını sallar, gülümserdi. Sonra büyük kaynağa doğru kolunu uzatır, parmaklarını açar, yüzünü korkunç hale getirir, oradan çıkan susığırının şöyle uzun boynuzları, böyle korkulu gözleri vardı, diye anlatmaya başlardı...

BİR GÜZ GÜNÜ

Kendisi gibi Sofya'ya devlet sınavları için gelmiş tanımadığı arkadaşlarıyla sigara dumanına boğulmuş, kahvehanede oturmaktan bıkmış, usanmıştı. Kendi kendini övmeler, entrikalar ve edepsizliklerle dopdolu, usandırıcı konuşmaları dinlemekten de artık sıkılmış olan Samsarov, kendini bugün her zamankinden daha güçlü hissedince, dışarı fırladı. Şimdi Kral Boris parkında tek başına bir peykede oturuyordu. Şu güz günü park, bütünüyle derin bir melânkoliye dalmış gibi önünde uzanıyordu.

Güz görünümlerini severdi. Doğanın bu ağır, gizli can çekişme halini seyretmeyi severdi. Akçakavakların yaprakları sararmış, meşe çalıları kızarmış, artık bütünüyle çoktan çırılçıplak kalmış kavakların ince dalları, yalvaran ellerini şimdi soğuk ve cansız gökyüzüne uzatarak, ölmekte olan ağaçların hasta ruhunu ısıtması için titreşiyordu... Ölümün nefesinden zarar görmeyen yalnızca çam ağaçları kalıyordu, ama şimdi düşünceli ve suskun, şimdi gizli bir kedere gömülmüş olan bu ağaçlar, sanki güneyin güzel hurma ağaçlarının ebedî hülyasına dalmıştı... Gözlerini sık sık çam ormanlarıyla kaplı Vitoşa dağına çeviriyordu. Üzerinde ağır ve sık sisler geziniyor, sanki bu sakin devin granit alnında güzün yaklaştığını belirten bir işaretin önünde artık kaygı ve huzursuzluk görülüyordu...

Samsarov ayağa kalktı. Bütün doğayı genişliğine bir keder kaplamıştı. Kendi kaygısı ise kaybolmamış, ama yumuşamış, hafiflemişti. Islak alanlarda ağır ağır dolaşıyor, yere düşen ağaç yapraklarının üstüne bastıkça çıkan hastalıklı sesle ürperiyordu. Kartallı köprüde bir an durup baktı: Kocaman bronz kartallara bakıyordu; geniş kanatlarını açmış olan bu kartallar canlı kardeşlerinden daha güçlü-kuvvetli, daha atılgan görünüyorsa da, göklere uçmak üzere yaptık-

ları boş gayretlerde pek güçsüz ve mutsuz kalıyorlardı... Köprüden öteye geçerken: "Asla, asla uçamayacaklar!" diye mırıldandı.

Samsarov kente girdi; kent gürültücü, geniş bir insan kalabalığı ile dolup taşıyordu. Yanından gelip geçen bu tanımadığı kişiler, ona hiç bakmıyor, sanki hummalı, ağır bir kaygıya kapılmışçasına şaşkın şaşkın yürüyorlardı. Bu da içindeki yalnızlık ve hüznün acısını daha da çoğaltıyordu. Samsarov, hiç anlamadan, az önce çıkmış olduğu kahvehanenin önüne geldiğini gördü. Az önce yaşadığı sıkıntının anısıyla, şimdi nereye gideceğini bilmeden, geri döndü. Bakanlığa (Millî Eğitim Bakanlığı'na) uğramak aklma esti. Saatine baktı, 3'ü gösteriyordu. Ama bugün çarşambaydı, ziyaretçi kabul edilmezdi. Ancak yine de gidilebilir, diye düşündü. Belki de bilmesi gereken yeni bir ilân bulabilirdi. Ayrıca vaktini böylece geçirecek, biraz dolaşmış olacaktı.

İnceden inceye bir yağmur başlamıştı. Samsarov bakanlığın görkemli yapısının kapısını açtığında, kendisiyle birlikte bir yel ve nem akıntısı da içeri girdi. Paltosunun yakasını indirirken, merdivenleri çıkmaya başladı. Hademenin biri, sanki koridor duvarına yapışıkmış gibi hemen önüne çıkıverdi. Kapkara, çopur yüzlüydü. Kısacık boyu ve kırışık alnıyla, kocaman çenesi ve ağzıyla, insanı ısırmaya hazır, canavar ve azılı bir buldok köpeğini andırıyordu. Samsarov ancak birkaç basamak çıkmıştı ki, hademe kabaca elini yakalayıp kendisini durdurmuştu.

– Olmaz... Bugün kabul günü değil...

– Ama ben...

– Olmaz dedik ya, anlayın artık. Bugün Çarşamba, müdürler kimseyi kabul etmez.

Hademe, Samsarov'u kabaca ve hayasızca itip kakmayı sürdürüyordu.

Samsarov, bu kaba-saba hademenin bir yönetmelik gereğini yerine getirmekten çok, hemen hemen uzvî bir gereksinimle kaba ve kötü görünerek hiç değilse böylece kendi önemini ve üstünlüğünü göstermekten kaynaklandığını anlıyordu. Durumundan kendine bir

pay çıkarmaya, âmirlerinden alacakları bir aferinle mutlu olmaya, her şeyi onlardan beklemeye alışık olan bakanlık hademeleri, özellikle onların nazarında dış görünüşüyle işlerine son verilmiş öğretmenler ya da öğretmen adaylarına karşı kaba ve kışkırtıcı hareketlerde bulunuyordu. Daha büyük bir can sıkıcılıktan kaçmak isteyen Samsarov, hademeye karşı sakin ve yumuşak görünmeye çalışıyordu:

– Dinleyin beni... Bugün kabul günü olmadığını biliyorum ben, müdürlerle işim yok benim. Ama yukarı çıkıp yeni bir ilân olup olmadığına bakacağım. Yalnız bu...

– Onu, bunu bilmem ben... Yasak, işte o kadar... Olmaz...

Hademe yine onu itip kakmaya başladı.

Samsarov hiddete kapıldı. Kendini daha fazla tutamadı, şiddetli bir öfkeye kapıldı. Hademeyi iterek kendinden uzaklaştırdı, ona yüksek sesle kabaca sözler söylemeye başladı. Bu direnç karşısında kızan hademe, daha büyük bir kabalıkla karşılık vermeye hazırlanıyordu. Ama yeni bir kişinin ortaya çıkışıyla durakladı. Ansızın kibar kılıklı, kupkuru yüzünde altın gözlüklü bir adam ortaya çıkıverdi. Hademe saygıyla eğilerek ona yol gösterdi. Bakanlığın yüksek memurlarından biri olduğu açıkça belliydi, ama en üsttekilerden biri değildi, yoksa Samsarov onu tanırdı. Samsarov'un çıkışmasını duyan memur, işin aslını anlayıvermişti. Ama önemli bir adammış gibi basamakları ağır ağır çıkmaya başladı. İşe karışmak istemediğini gösteriyordu. Sanki tanınmamış öğretmenler gibi insanlarla uğraşmak hademelerin işidir, diye düşünüyordu. Ortaya çıkışıyla oluşan bu sessizlikte kendisi gibi yüksek, önemli bir memur ile Samsarov gibi, kendisine göre, zavallı bir adam arasındaki üstünlüğü de sezinlemek arzusundaydı. Samsarov gibiler bakanlık koridorlarında dilenmek, kaba bir hademeyle uğraşmak zorundaydı, tıpkı şimdi saygı ile karışık bir korkuyla karşısında duran şu hademe gibi. Küçümseyici bir gülümsemeyle merdiven basamaklarından ağır ağır çıkıyordu.

Sahanlığa varınca memur durakladı. Samsarov'a yarı dönük olarak, tumturaklı ve azametli bir tonla, sözlerini birbirinden ayırarak konuşmaya başladı:

– Size saygı göstermedi. Bir öğretmene lâyık olmayan bir hareket.

Yüzünün görünüşü bakımından, sanki ölçüsüz bir moral gücü varmış, sanki başkalarını yargılamak üzere Tanrı tarafından gönderilmiş gibi bir ifadesi vardı.

O zavallı hademenin gösterdiği bütün sefaleti, bütün aldatıcı gücü ve anlamını iyice hisseden Samsarov, şimdi daha güçlü, hattâ o cahil hademeninkinden daha şiddetli bir hakarete uğruyordu. Haksız yere aşağılanmış ve hakarete uğramış olduğunu gördükçe, yüreğine dayanılmaz bir acı saplanıyordu. Bu acı ve ağır duyguyu ortadan kaldırmanın çaresini arıyordu. Hücuma geçmek, birini de, ötekini de yenmek, ezmek, parçalamak istiyordu...

İyice sinirlenen, titremeye başlayan Samsarov, parlayan, kıvılcımlar saçan gözlerle memura doğru yürüdü. Sertçe:

– Efendim, dedi, benim öğretmen olmadığımı bilmeniz gerek. Ben bir milletvekiliyim.

Yüzünü memurun yüzüne yaklaştırmış; nefretle, küçümseme ve tehditle dolu bakışlarıyla onu ezip geçmek istiyordu. Memur ona şaşkın şaşkın bakıyordu. Yüzündeki azametli, gururlu gülümseme henüz kaybolmamış, sanki bunun kaba bir şaka olduğunu düşünüyor, sanıyordu. Ama Samsarov öylesine doğaldı, şiddetli öfkesi ve davranışı ona öylesine bir güç ve affolunmazlık vermişti ki, neredeyse ansızın gelen bu düşünceden şaşkın olan kendisi de buna inanmaya hazırdı. Hiç kuşku yok, ürken memur önündekini gerçek bir milletvekili olarak görüyordu. Onda hızlı ve garip bir değişiklik oldu. Bütün otoritesi, gücü-kuvveti bir anda uçup gitti. Kendisini artık azlolunmuş, mahvolmuş, yok olmuş sayıyordu. Omuzları düşmüş, yüzü sararıp solmuş, kulluk ve dalkavukluğun gerçek maskesini takınmıştı.

– Ama, efendim... Affedersiniz, öğretmene olmaz. Ancak size... Ne arzu buyurursunuz... Sizin için, elbette... Buyurunuz, efendim...

Memur şaşkın, endişeli konuşuyordu. Samsarov ona artık sakin bakıyordu. Kalbinde bu adama karşı şimdi derin, büyük bir nefret fışkırmaya başlıyordu. Nasıl terlediğini, kendi hiçliği ve alçaklığının

ağırlığı altında nasıl kaybolup gittiğini gördükçe, kendisine ve ona daha fazla yalan söylemenin anlamı kalmadığını anlıyordu.

– Yok... Ben bir milletvekili değilim... Ben öğretmenim...

Paltosunun yakasını kaldırarak, hızla merdivenden aşağı indi. Şaşkınlıkla yeniden bozguna uğrayan memura daha fazla bakmaktan acı ve utanç duyuyordu. Bu sahneyi görmeyen hademe, şimdi şaşkın ve suskun, bir kenara çekildi.

Sokağa çıkınca, Samsarov derin bir nefes aldı. Kurşuni gökyüzü kent üstüne hafifçe sarkmıştı. Şiddetlenen yağmur, tesellisiz bir ağlayış gibi monoton ve sakin çiseliyordu. Islak yaya kaldırımları parlıyor, büyük kestane ağaçlarından iri iri damlalar ve ölü yapraklar yere düşüyordu. Samsarov'un sabahleyin kahvehanede buluştuğu tanıdıklarından biri sokağı geçip çamurlanmamaya dikkat ederek kendisine doğru geliyordu.

– Selâm Aleko. Korkunç bir çamur...

Samsarov, geçip giderken:

– Ah, evet, gerçekten. Ürkünç, korkunç bir çamur! diye karşılık verdi.

Arkadaşı, hiç sezinmeden, asıl düşüncesine bir rastlantı olarak girivermişti. Çünkü Samsarov özellikle bunu düşünüyordu. Ama o, erimiş zift gibi sokaktan akan şu çamuru değil, insanın ruhunda gizli o kapkara, pis kokulu çamuru düşünüyordu.

SON

Yordan Yovkov (1880-1937) komşu Bulgar edebiyatının en büyük öykü, roman ve oyun yazarlarından biridir. Yazar, insanın gücü ve güzelliği önünde eğilmemizi sağlar. Bize kendimizi ve gücümüzü tanımamızı sağlayan, doğayla ve çevremizle olan ilişkilerimizi sağlayan gizil bir güç verir. Bu nedenle Yovkov'un yapıtlarına ihtiyacımız var. Onun yapıtları, okurlarda kötülük ve korkulardan kaçışın, güzellikleri kucaklayışın, iyiliğin ve güzelliğin önünde diz çöküşün, kutsal bir tapınağa girerken yaşadığımız duyguların uyanışına neden olur.

Büyük bir eleştirmenin dediği gibi: "Aslında Yovkov'un öykülerinde dünya kendi çizgisini, insan da çizgisini izlemektedir."

Kuzgun Hanında Geceler kitabı, M. Türker Acaroğlu'nun aslından yaptığı tam metin çevirisiyle...

EVRENSEL BASIM YAYIN

ISBN 978-605-331-138-6

9 786053 311386